

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 9 (455), serie nouă. Miercuri, 8 martie 2000. Preț: 4.000 lei

Dacă domnul E. Simion emite o interjecție, învățaceii încropesc, în marginea ei, un discurs, dacă strănută o singură dată, însenează un guturai, dacă tușește, nu pregetă a se convulsiona până la vomă. Carența de argumente a liderului „apolitic“ devine delir.

gheorghe grigurcu

Legislația culturală și educativă în vigoare afișează un dispreț insultător față de competența de vârf, în beneficiul învechirii în funcție, al fidelității instituționale.

monica spiridon

NUMĂR SPECIAL

ELITE
ȘI
TERMITE

La seria de atacuri pe care le primesc elitele, mai trebuie adăugat încă unul: nici instituțiile statului nu se dau în vânt după elite.

gabriel chifu

Dacă nu avem încă o clasă medie semnificativă, avem în schimb o clasă mediocră puternică și prosperă, care proliferează zi de zi, ceas de ceas și în proporție de masă.

dumitru solomon

Polivalența caragialescă, indisociabilă de beția de cuvinte, pare a fi una din dominantele imaginarului colectiv românesc, modelat de paternul ceaușist. Diletantismul în spațiul public capătă forme patologice.

ioan stanomir

SCUFIȚA ROȘIE ȘI LEGEA LUPU

horia gârbea

Ființele inferioare se organizează sub formă de roșuri, mușuroaie, stoluri, turme. Există ierarhii foarte vagi sau nu există deloc la termită, țânțari, la gândacii de Colorado sau la păduchii de San Jose. Ei nu se deosebesc unul de altul.

În schimb, pe treptele de sus ale evoluției, ierarhiile sunt cât se poate de clare și importante. Indivizii sunt ușor de distins: câinele comunitar Hector de pe strada mea nu are nimic comun cu câinele Negrilă de pe aceeași stradă. Altă culoare, altă mărime, dar mai ales altă personalitate. Bietul Negrilă, fiind și chior, e singuratic și timorat printre câini, dar se face iubit de oameni. Hector, bătrân și orgolios, și-a luat doi acoți mai tineri și, împreună, au pretenția să facă legea pe un tronson de 100 de metri, unde nici un alt dulău nu e îngăduit.

Lupii din haite și cerbii din turme se luptă permanent pentru stabilirea rangului lor în societatea lupoasă și cerbească. Iar urșii, tigrii și panterele n-au treabă cu nimeni, sunt în general solitari. Elefanții trăiesc în grupuri, ce-i drept, dar nu se luptă pentru întâietate. Se cunosc și se evaluează fără să se mai ciocneasă.

Societatea omenească, fiind mai complexă, cunoaște toate aceste tipuri de organizare. Nici grupul

restrâns și amărît al artiștilor nu face excepție.

Astfel, există unii artiști care se manifestă gregar și coral. Ei se adună în grupuri de indivizi indistincți. Cum poți să deosebești o muscă de bălegar de o surată de-ale ei? Partea proastă este că asemenea sub-specie are o percepție uniformizantă nu doar asupra grupului propriu, ci și asupra celorlalți pe care-i asimilează. Aceștia spun tot timpul "noi, scriitorii". Chestia asta îi stingherește pe mulți. Ei ocolesc asemenea grupuri trecând pe trotuarul celălalt sau frecventând alte cărciumi. Fraze de tipul: "Noi, scriitorii, dacă nu facem nimic pentru a fi publicați..." mă enervează la fel de rău ca un mușuroi de termită ce sare urca pe mine ciupindu-mă. Care "noi"?

De la ei s-au contaminat și alții care-mi vorbesc cam de sus: "Voi, scriitorii..."

Care "voi"? În primul rând, eu nici nu sunt scriitor în sensul tehnico-economic pentru că numai o infimă parte din venitul meu impozabil se datorează scrierii literaturii. În al doilea rând, nu mi-am plătit încă infima cotizație la Uniune pe anul în curs. Așa că nici juridic nu pot fi considerat scriitor.

Spre deosebire de mine, însă, artiștii-termite sunt cu cotizația la zi și trăiesc mai mult sau mai puțin pe spinarea Uniunii (direct sau prin sinecuri la reviste, edituri etc.) sau a diferitelor fundații, a unor instituții susținute (Dumnezeu știe de ce) de municipalitate sau de Ministerul Culturii. Nivelul acesta, de indistincție și solidaritate termitiană este format din campioni ai culturii subvenționate. Când un politician vrea să arate că statul susține cultura, el se referă la termită.

O termită ronțăie puțin. "Cât poate ciuguli o furnicuță?" se înduioșează iubitorii de La Fontaine, ordonatori de buget.

Dar, fiind în număr imens termițele, pot devora în câteva zile o pădure întreagă. În urma lor nu rămâne nimic. Nici măcar excremente de termită.

Celălalt nivel de organizare este cel al haitei ierarhizate. Aici nu mai intervine instinctul de grup și turmă. Apare ideea de breaslă. Un tip de organizare în care sunt meșteri (mari), calfe și simpli zidari.

Dar ierarhia nu-i atât după meșteșug, cât după

anii de trudă sau de lenevie în slujba discutabilă a artei. În jungla artelor, breasla este gerontocratică. Poți fi genial, dar dacă "nu ți-ai șters nasul" n-ai ce căuta între seniori. Luptele pentru schimbarea ierarhiei otrăvesc viața tuturor. Doar timpul le așază pe toate. Pe măsură ce te lasă un organ, câștigi o tresă. Când nu mai stai bine nici cu inima, nici cu bila, nici cu prostata și se spune, de obicei, "maestre".

La urmă de tot, capeți premiul pentru "întreaga activitate", pe latinește "opera omnia". Asta înseamnă că, după opinia breșlașilor, asta ți-a fost toată "activitatea". Nu mai poți reține atenția publicului decât prin necrolog. La lupi și la rechini, când cei puternici îmbătrânesc, cei tineri îi utilizează drept hrană.

Conceptul de breaslă este înrudit cu cele de "mafie" și de "naș". Nașului i se pupă mâna, dar lupii tineri pândesc să-i scuie în cafea și să-i aplice legea lor. Care nu e deloc generoasă precum "Legea Lupu". Adică nu restituie nimic, ba dimpotrivă.

În sfârșit, mai sunt și fizele singuratice. Ele se feresc și de roi, și de haită. Își închipuie poate că a te constitui singur într-un animal de elită înseamnă a fi perceput ca atare și de alții. Uneori au dreptate.

Tigrii solitari nu se împreună decât cu tigroaice solitare. Și își beau cafeaua numai cu leopardi singuratici. Astfel se formează o paradoxală "Colectivitate a indivizilor care resping colectivitatea". Curcanul e singur în ogradă. El e prieten și face grup cu alți singurari: cocoșul roșu, dulăul, cotoiul. Cu alții nu discută. Râsul curcilor.

Cred că am prezentat concluzia clară. Toate cele trei forme de organizare socio-zoologică sunt, dacă te plasezi în unghiul de vedere potrivit, la fel de ridicole. Ce elite? Ce termită? Un artist fără personalitate e ca un pește fără bicicletă.

Altceva ce să vă mai spun? Că Scufița Roșie plimba prin pădure. Vedeă albinuțe multe-mulțe și identice, lupi cu ochii holbați ca să o ginească mai bine și vânători orgolioși care își făceau drum cam des pe la bunicuța. Și cum mergea ea așa, numai ce se întâlnește cu Pinocchio. Și el... Dar bancul ăsta cred că vi l-am mai spus.

radu cernătescu

PE SCHELĂ, LA TURNUL DE FILDEȘ

În ivrit, limba modernă a urmașilor lui Avraam, un relict se încăpățânează să păstreze nealterate conotațiile originare, încercate de prestigiul sacralității, pe care le-a purtat din timpuri imemoriabile statutul artistului - această vocație luciferică a ființei umane. În respectiva glosie, radicalul consonantic *HRS* înseamnă, în funcție de vocalizare, atât artist, meșter (*heresh*), cât și (în) tăcere, (în) secret (*harash*). Arheologia lingvistică poate restaura din această omonomie o hierofanie disimulată și disimulând aici o vreme când sacrul era expresia absolută a sensului lumii, iar arta copia fidelă a ei, făcută în tăcerea templului, în umbra lui Dumnezeu. De altfel, întâiul artist semnalat de Biblie, pe care Dumnezeu însuși spune că „l-am umplut cu duhul meu și i-am dat un duh de înțelepciune, pricepere și știință pentru toate bunurile“ (*Exod*, 32, 2), se numea Betzaleel, adică „cel ce stă în umbra lui Dumnezeu“. Relevantă este și cariera ocultă a acestui meșter Betzaleel, din care tradiția secretă a confrețiilor occidentale a făcut (urmându-se o interpretare talmudică) strămoșul lui Adon Hiram, arhitectul Templului lui Solomon, iar prin acesta al tuturor constructorilor Evului Mediu, acea elită a breslelor care a perpetuat la umbra catedralearor arhetipul artistului lucrând în tăcerea anonimatului, sub povara unui secret nemuritor. Tăcerea și secretul lor a alimentat „vitalitatea și infailibilitatea“ unei elite transistorice, supramundane, al cărei „privilegiu particular“, remarca Guenon, s-a edificat „pe umilința în fața infinitului“ și nu prin orgoliul din oglinda prezentului. Această glorie a anonimatului creator pe care orgolioasa Renaștere l-a diluat fără a-l pierde, este *mitosis*, imitare a unui *deus absconditus*, dar și *katharsis*, purificarea ființială fiind necesară în actul creator atâta vreme cât vanitatea luciferică mai deplasează epicentrul transcendenței umane înspre exterior. Despre o astfel de purificare vorbește și o cutumă încă vie la noi, care îl face pe meșterul să ridice o biserică sau pitează o frescă votivă să se împărtășească și să postească înainte de a trece pragul transcendenței pentru a se întâlni cu identitatea sa cea mai interioară - de Creator. Fără această purificare prealabilă, trecerea în altă stare energetică prin contactul cu sacra-

litatea actului creator se poate transforma într-un real pericol. Balada Meșterului Manole, cel care, vă mai amintiți?, nu a respectat perioada de post și de curățire sufletească, e elocventă în acest sens.

Adevărata elită ține să ne spună tot acest indigest excurs, ar trebui să se caracterizeze - într-un mod, aș zice eu, inevitabil - tocmai prin lipsa orgoliului elitistic. Astăzi, însă, creatorul tăcut de valori spirituale a lăsat definitiv locul unei ierarhii gălăgioase și întâmplătoare, a cărei abdicare de la conștiința regală a sacrificiului constituie tragedia și paradoxul acestui moment istoric, când orgoliul de a ieși în față trivializează vocația luciferică până la o luptă de lozinci. Cine oare își mai amintește și cine mai urmează acum sfatul unui umil șlefuitor de lentile, care, în tratatul său *Despre reforma intelectualului (De Intellectus emendatione)*, redactat în 1661, arăta de la înălțimea exemplului personal că bogăția și onorurile efemere nu au nici o valoare în ele însele. Pentru Spinoza ele constituiau doar efemeridele unor satisfacții iluzorii, inevitabil urmate de tristețe și de remușcări amare, căci niciodată aceste surogate nu au putut, prin ele singure, să-i aducă sufletului liniștea la care aspiră, fiind incapabile să-l facă pe om fericit.

În contextul actual, al zarvei de lozinci iscate în numele salvării națiunii, munca tăcută a creatorului de valori spirituale cunoaște o devalorizare în procente inadmisibile. Tot mai puțini scriitori își pot permite azi să nu regrete recepțiile, croazierele și talk-show-urile la care nu au fost invitați și tot mai mulți adună în suflet tristețea cărților pe care nu au apucat, din lipsă de timp, să le citească și să le scrie. Acum, când din cultura gonflabilă, „de mase“, n-a mai rămas decât un fâș istoric, ultima șansă a acestui artist autentic, încrezător în valoarea tăcută a creației sale, este replierea în singurătatea „turnului de fildeș“. Fie el și din prefabricate.

„Nu știu cine a fost marele român - spune undeva Mircea Eliade - care a încetățenit la noi formula *turnul de fildeș*“, dar se știe, adaug eu, că *turnul de fildeș* a fost mereu în cultura română șansa neirosirii în van a energiilor ei creatoare, un far pentru activismul social și, uneori, chiar politic. Nu cred însă că atunci, așa cum nici Eliade nu credea la timpul său, că un Nicolae

Manolescu sau un Laurențiu Ulici au vreun cuvânt hotărâtor de spus în conducerea partidelor lor și nici că Ion Caramitru ar putea crea vreodată o politică culturală guvernamentală de reală punere în valoare a tuturor potențelor creatoare. Și atunci, la ce bun aservirea politică, unde mai sunt gesturile de grandioasă autonomie?

Poate ar mai trebui spus că, chiar dacă Eliade se îndoia la vremea articolului său, intitulat chiar *Turnul de fildeș* (1935), instituția „turnului de fildeș, ca loc supratemporal al unei creații anistorice și ca epicentru al unui act, încă o dată o spun, tăcut și salvator, are totuși o îndelungată tradiție autohtonă. Să ne amintim doar cum Macedonski, acum o sută de ani, clama „închiderea pentru profani a porților templului sacru“ al creației și „ascensionarea spre ideal“ (*În pragul secolului*, 1899).

A venit deci vremea restaurării acestei tradiții aristocratice a spiritului și a grandioaselor ei gesturi de autonomie față de prezent și de obediență doar față de absolut. E vremea să uităm „creația în genunchi“, această umilire publică pe care politicul i-o oferă și azi unei „elite intelectuale“, devenită inutilă câtă vreme aplicațiile ei nu se regăsesc în sfera economicului imediat. Acel „economic“ numit, tendențios și eufemistic, „efort general“ de o margine a istoriei ce continuă, în fapt, același primat al materialismului asupra spiritului.

Editorii:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Lucaefărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Simona Galatchi (corector)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,

telefon 659.67.60,

fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala

sector 1, Calea Victoriei nr. 155

Număr de cont: 2511-1-1543-1/RGL

Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:

FUNDAȚIA LUCAEFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul

publicațiilor la poziția 2048.

puteți fi citați pe internet la adresa:

http://bic.romlit.ro/email_lucaefarul@bic.romlit.ro

Invitată la un post de televiziune, să-și exprime câteva gânduri cu ocazia zilei sale de naștere - și nu era o dată oarecare, ci una care-i trăda intrarea în vârsta seninătății înțelepte - o poetă și-a dat arama pe față (nu era pentru prima oară!) protestând vehement împotriva unor formule de felul **poet național, cel mai mare scriitor sau divinul critic**. De fapt, nu-i singura reprezentantă a unor grupuri care spumegă împotriva celor care se ridică - fie și numai cu un cap! - mai sus decât ele. Reacții asemănătoare întâlnim deseori în cultura română. Și, din păcate, apar chiar de la persoane influente. Dacă nu ne înșelăm, suntem singurul caz în care nominalizații premiilor Nobel au fost contestați chiar de conaționali - făcând o proastă impresie Academiei suedeze - în vreme ce pentru alți candidați (japonezul Oe Kenzaburo, de exemplu) s-au luptat guvernele să-i impună, s-a făcut o publicitate intensă, s-au investit sume enorme. Nu mai e pentru nimeni un secret acum: nimic nu provoacă unora mai multă suferință decât reușita unui confrate. Dar, cu toate acestea, contestatarii nu realizează că succesele elitelor înobilează un întreg popor. Anomaliile, însă, nu oferă justificări și regrete. Multe persoane sunt încântate să clocotească în fiertura unei oale sferice, fără evacuare, numai să nu existe altcineva ieșit din serie. Revenind la paragraful inițial al acestui text, trebuie să amintim că nu românii au inventat sintagma **poet național**, ci alte popoare, care au atribuit-o lui Dante, Goethe, Shakespeare. Cei care trăiesc în **cultul excelenței** au inventat chiar și titlul de **poet laureat**, fără să primească reacții de contestare. Românii s-au trezit cu această formulă, impusă (!) peste capul lor, altminteri, ei specializându-se în execuții mioritice. Posesorii oilor, mai multe și cornute, merită să fie eliminați și aneantizați.

Egalitarismul comunist i-a încântat pe mulți (ca și pe poeta rămasă în vecinătatea veteranilor și!), unii punând chiar umărul la procese înscenate, intimidări și eliminări ale aleșilor spiritului. Virgil Nemoianu vorbește chiar de un **eliticid**, poate cea mai mare tragedie a perioadei postbelice în România. Nomenclatura proletarilor, considerată a fi o elită a comuniștilor, nu poate intra în discuție, când cei aleși (mai corect - impuși!) au fost recrutați dintre cei slugarnici, mediocri sau chiar cu nume predestinat (Pacoste, Burtică, Bobu, Cioară), pentru a fi „cu poporul și pentru popor“ la sărăcie și injustiție, dar mai ales la huliganism cultural.

Occidentul afirmă mereu că România are cea mai grea moștenire. Și nu se înșală. Dar prin ce ne-am putea debarasa de ea? Numai prin renașterea elitelor și susținerea acestora necondiționat. Pozițiile obținute ilicit, în afara concurenței libere, pe vremea când dosarele eliminău patru cincimi din concurenții la doctorate, sau cu totul pe cei dornici să se afirme în domenii de interes național, în universități și institute centrale prin loialitatea față de șefi, jocul în slujba forțelor suspecte sau doar prin liniștirea nulitate nu promet decât un viitor cenușiu, fără șansa de a părăsi plutoanele staționare. Fără cărți, fără o carieră proprie, mulți dintre profesorii noștri universitari nu pot pregăti eli-

POZIȚII ȘI DIS-POZIȚII

de MARIUS TUPAN

tele de mâine. Intrați în haite, reprezentând anumite interese și partide, condeierii de serviciu nu vor reuși niciodată să-i pună în umbră pe creatorii autentici, chiar dacă au o popularitate deșănțată pe anumite canale și sunt chemați să-și dea cu părerea în orice nouă situație ivită în societate la un moment dat. Pălăvrăgeala lor a început de mult să-i plictisească pe ascultători și, orice ar mai face și ar mai spune, nu vor reprezenta niciodată inteligența românească.

Există totuși un cult pentru Eminescu? Dacă nu ne închinăm poeziei, atunci cui? Vițelului de Aur? Corpusul de note eminesciene în marginea unor lecturi din diverse domenii, pe care Constantin Noica îl considera a fi unic în literatura europeană, întârzie să apară în întregime,

anomaliile, pe care nu le sesizează imediat maratorii. Snobii, prețioșii și suficienții pot păcăli o vreme, plasându-se pe trepte nemeritate, dar, în timp, se trădează sau sunt trădați, dezvăluindu-li-se impostura. Diplomația și oratoria românească sunt doldora de aceste exemple, dar nu ne-am propus să vorbim aici despre această pătură intermediară, plină de complexe, pe care sociologia le poate exploata cu brio. Dar să revenim la tema noastră.

Deși o publicație nu-i întemeiată doar pentru vârfuri, oricare șef de revistă e încântat când reușește să atragă pe cei mai importanți creatori ai momentului. Prezența acestora înobilează și oferă prestigiu. Nici o istorie literară nu se concepe doar pentru mediocri: poate doar una hazlie! Pentru a le face reclamă la produse, negustorii și afaceriștii apelează la artiști, nu la Fane Spoitu sau Aureliu Goci, mercenarul scriitorului român care a scris mai multe cărți decât a citit: Dinu Săraru. Într-o lume abulică precum a noastră, falsele valori dau uneori senzația că s-ar înscrie în rândul elitelor. Problemele importante ale națiunii nu-s dezbătute, decât în rare cazuri, de spirite autoritare, fiindcă aceia care sunt desemnați să modereze sau să pună în pagină, persoane superficiale și rudimentare, stimulează, deliberat,

Într-o lume abulică precum a noastră, falsele valori dau uneori senzația că s-ar înscrie în rândul elitelor. Problemele importante ale națiunii nu-s dezbătute, decât în rare cazuri, de spirite autoritare, fiindcă aceia care sunt desemnați să modereze sau să pună în pagină, persoane superficiale și rudimentare, stimulează, deliberat, ceața protectoare a confuziei și derutei.

în vreme ce au apărut milioane de pagini anodine, iar destui guralivi își fac un **nume** elogiind fără control sau negând fără jenă. Prefăcându-se că-l divinizează, în speranța că-și vor plasa **personalitatea** în vecinătatea geniului, unii își tocmeșc și statui, chiar din timpul vieții, și le cimentază chiar lângă **poetul național**, cu o nerușinare continentală. Adrian Păunescu și Dinu Săraru sunt doar două exemple. Și, prin acest ocolitor excurs, am ajuns la prosopopeia unor insecte, o specie ce ne oferă suficiente sugestii.

Termitele culturale (mult comentate în acest număr tematic) au o arie largă de răspândire, de mișcare și de atac (!), mai ales atunci când capătă conștiința rolului secundar și, uneori, chiar umilitor. Poate tocmai ele au dat termenului **elitist** un sens peiorativ. Dacă nu pot atinge nivelul de receptare și cunoaștere al unui seamăn, înseamnă că acela devine sfidător. Sau, se mai poate ca disprețul celor realizați față de cei neputincioși și isterizați să fi stabilit acest raport de beligeranță. Oricum, cele două grupuri, unul majoritar (al termitelor), altul restrâns (al elitelor), în ciuda atâtor aversiuni și războaie subterane, conviețuiesc și se stimulează reciproc, uneori chiar și împotriva voinței lor. Nu există elite în sine și pentru sine, fiindcă orice comunitate umană, oricât de selectă sau selectată, își are performanțele și autoritățile sale, etajate și supraetajate, iar elitele autentice se află, firește, la polul plus. Sigur că se înregistrează și destule

ceața protectoare a confuziei și derutei. Vorbesc, se zice adesea, pe înțelesul tuturor și exprimă gândurile celor mulți. Dintr-un fals se alunecă într-un alt fals. Funcționează și în aceste cazuri mediul simpatetic. Zice-se că s-ar naște o comuniune spirituală între emițător și receptor. Sau, altfel spus, cei care se ascultă se aseamănă. Și chiar se aleg. Să alegem și noi valorile, cu fiecare ocazie ce ni se ivește, contrar celor care, prin prezența și insistența lor pe diverse posturi și-n numeroase gazete, marchează găuri negre în viața unui neam. Altfel, admitem, ca și comuniștii, că istoria e hotărâtă de mase, nu de personalități. Cine urmărește cu mare atenție soarta Iugoslaviei va ajunge la o altă concluzie. Unul și același popor s-a transformat din avanpostul democrației în Europa de Est în ultimul pilon al comunismului, în variantă dictatorială, aseasonată cu genocid. Două, trei decenii nu pot explica o asemenea metamorfoză, ci numai deosebirea dintre cutezanța lui Tito și mărginirea lui Miloșevici, care și-a sacrificat poporul numai pentru a-și satisface ambițiile personale.

Dar nu e singurul exemplu care demonstrează la ce anomaliile putem fi expuși când nu știm să alegem și să prețuim realele personalități. Prezența lor, în orice domeniu de activitate, e întotdeauna benefică, iar invidiile și disputele pe care le stârnesc în jur devin un semn sigur al validării lor într-o comunitate a post-saturnaliilor comuniste.

O ELITĂ DUPLICITARĂ

mihai sin

Rima aceasta cu „elite și termite“ e fără îndoială simpatică și suportă multe nuanțe, ceea ce se va vedea, nu mă îndoiesc, în paginile „Luceafărului“. În fapt, însă, în ceea ce privește perioada pe care o parcurgem, ba chiar, zice-se, suntem nevoiți s-o și trăim, nu mi se pare că am avea vreo legătură nici cu elitele, nici cu termitele. Acestea din urmă, cum se știe, sunt un fel de rude cam „îndepărtate“ ale furnicilor și trăiesc în zone ecuatoriale, cu precădere în Africa. Deși ar putea fi considerate un fel de „elită“ a furnicilor (extrem de bine organizate, agresive și chiar „războinice“, performante în ale devorării), nu văd de ce le-am importa. Avem și noi destule specimene devoratoare în lumea românească, așa că mai bine lipsă în ceea ce privește importurile africane.

Dacă în privința termitelor problema pare simplă și ușor rezolvabilă (dar vom vedea că lucrurile nu stau chiar așa, în cazul că ținem seama de îndemnul subtil, „la figurat“, al titlului anchetei), cu „elitele românești“, în opinia mea, lucrurile sunt ceva mai complicate.

Se știe ce s-a întâmplat cu aceste elite ale românilor în perioada regimului comunist: cei mai mulți și-au sfârșit zilele în închisori și în lagăre, unii au reușit să fugă peste hotare, alții au fost drastic marginalizați și au intrat într-un lung anonimat, care a ținut uneori până la sfârșitul vieții lor. Câțiva ani înainte de instaurarea teroarei roșii, în timpul războiului, mulți tineri excepțional înzestrați și ofițeri superiori ai armatei române și-au pierdut viața pe front. Astfel, începutul anilor '50 găsea poporul român slăbit și „decapitat“ de elitele sale. Comunismul a putut să-și săvârșească lucrarea diabolică aproape nestingherit, pentru că un sprijin din Occident al rezistenței românești a fost ca și inexistent.

Ce s-a întâmplat însă în timpul deceniilor de stăpânire comunistă, putem vorbi oare de formarea unor noi elite în această perioadă? Răspunsul meu este categoric: fără îndoială că da. Orice societate tinde să-și formeze, într-un fel sau altul, elitele care s-o reprezinte, s-o apere, s-o ajute să funcționeze. În perioada interbelică, de pildă, acestea aveau o proveniență destul de eterogenă, iar în privința scopurilor și intereselor, nu se poate vorbi de unitate, în afara unor momente cum ar fi acela al realizării Marii Uniri. O parte a acestor elite provenea din vechi familii, tradițional afiliate unuia sau altuia din partidele importante ale epocii;

există apoi o importantă elită universitară, unii reprezentanți iluștri ai acesteia provenind din familii modeste, de țărani sau mică burghezie. Strălucita generație a lui Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu și Constantin Noica ar putea fi mai degrabă asociată elitei universitare (în pofida polemicilor cu universitarii prea „scrobiți“), decât boemei artistice și scriitoricești bucureștene. Deși aparent dinamică, burghezia și marea burghezie românească au fost prea înțesate cu indivizi dubioși, îmbogățiți de război, profitori și afaceriști fără scrupule, ca să putem vorbi de o adevărată reprezentativitate. Cu idealuri naționale ferme, Armata și Biserica au avut o structură superioară cu totul diferită. În sfârșit, asupra unei alte elite se păstrează încă prea multă tăcere (căpătând astfel accente misterioase, uneori aproape „mitice“), din motive ideologice - un bun teren pentru falsuri istorice, mistificări și veleitarisme politice: e vorba de o mare parte a elitei tineretului, sedusă de propovăduirea unor idealuri naționale, fascinată de personalitatea „Căpitanului“ și intrată masiv în Legiune. Acum, după atâtea decenii ale înfricoșătorului „hiatus“ comunist din istoria României, ar fi bine și poate chiar plin de învățăminte (în cazul că s-ar mai găsi amatori de așa ceva în actuala clasă politică) să subliniem, cu detașare, că dintre toate aceste elite românești ale societății interbelice (și nici nu le-am pomenit pe toate), lucrarea cea mai consistentă și de departe cea mai importantă în dăinuirea românismului aparține celei culturale, cu „falanga“ ei pe care o consider acea generație de aur a lui Eliade, Vulcănescu, Noica. Mesajul ei e încă puternic și va dăinui încă multă vreme. De luat aminte.

Am ținut să fac această sumară „trecere în revistă“ a elitelor interbelice, pentru a înțelege mai bine natura diferită a celor formate în perioada comunistă. Fără îndoială, după ce „politica dosarelor“ nu a mai fost atât de dură, în perioada post-stalinistă, cu sau fără voia partidului, societatea românească și-a format elitele de care avea nevoie. Pentru că, am mai spus-o, se uită mereu, într-un mod bizar din punctul meu de vedere, că această societate, al cărui sistem nu românii și l-au ales, trebuia totuși să funcționeze, fie și pentru supraviețuirea neamului. De data aceasta, românii n-au mai avut cum să „boicoteze istoria“, iar cei mai buni dintre ei au lucrat conștient pentru o „întreținere în stare de funcționare“, cu speranța că, mai devreme sau mai târziu, normalitatea se va reinstaura în România. Deși, trebuie s-o spun, cum de altfel se știe, această speranță devenise de la un moment dat o simplă iluzie, întrucât comunismul, în formele lui mai mult sau mai puțin aberante, părea „eternizat“. În acest sens, acțiunea principală a elitelor românești devenea una melioristă, și nu radicală. E cazul, de pildă, al elitelor tehnice, al tehnocrației (și existența ei nu poate fi tăgăduită): mulți au plecat spre alte zări, spre a se împlini în primul rând în plan profesional, iar cei rămași, unii remarcabili savanți, și-au văzut de

la un moment dat câmpul de acțiune și chiar cel de gândire drastic limitate, după imixtiunea din ce în ce mai brutală a „genialilor conducători“ și a armatei de propagandiști-papagali care vegheau la stricta respectare și aplicare a „învățăturilor“. Marginalizați și împiedicați brutal să se realizeze, oameni excepțional înzestrați au eșuat, resemnați și desperați, în alcool sau într-o neputință bolnavă, fără leac.

Am putea spune că, pe diverse căi, fiecare categorie socială sau profesională din România și-a creat oameni de elită, dar, din păcate, cu ei s-a petrecut cam același lucru: fie au fost nevoiți să ia calea exilului, fie au fost marginalizați, fie că și-au însușit, cu talent sau doar ca „metodă“, o natură duplicitară. Această din urmă categorie, de departe cea mai numeroasă, a impregnat și, uneori, a infestat societatea românească cu ipocrizie, lipsă de scrupule și cinism (dus până la cruzime, la trădarea prietenilor și a ființelor apropiate), orgoliu și aroganță împinse până la mârlienie, lipsa idealurilor și, în consecință, un soi de „pragmatism“ mereu perdant și meschin, un amestec insuportabil de „superbie“ dominatoare și slugărnice slinoasă și lista „însușirilor“ negative (grevate, să nu uităm, pe certe calități profesionale) s-ar putea dilata încă. A apărut astfel, după părerea mea, pentru prima oară în istoria României, o „elită negativă“. Elemente de „elită negativă“ au mai existat în istoria noastră, e adevărat, și uneori nu puține, dar pentru întâia oară avem de-a face cu un fenomen de asemenea proporții.

În toată perioada postrevoluționară, deci în ultimul deceniu din istoria României, a ieșit în față tocmai o bună parte din această „elită negativă“, împărțind puterea cu alte cercuri mediocre (dar în general bine organizate și structurate, și cu siguranță rapace) ale societății românești. Iar rezultatele s-au văzut și se văd. Cum de au fost posibile toate acestea - iată un câmp deschis tuturor mistificărilor. Dar oricărui om cu judecată și cu o bună perspicacitate nu i-ar fi prea greu să refacă „filmul“ acestui ultim deceniu, dincolo de variantele oficiale sau neoficiale, însă interesate, care s-au vehiculate în tot acest timp. Poate sună melodramatic, dar țin să spun că, deloc paradoxal, dacă ținem seama de existența „elitei negative“, cei mai buni reprezentanți ai elitei românești, și ei destul de puțini, au continuat să fie marginalizați din '89 încoace, unii preferând să emigreze, până în clipa de față, sceptici la „perspectivele“ care li se deschideau și scârbiți de sarabanda noilor sloganuri și minciuni.

Ce s-a întâmplat însă cu elita culturală și literară formată în anii comunismului, o elită care, la urma urmelor, a fost o purtătoare de steag al speranței și al unei brume de normalitate, atâta câtă a fost? Asupra ei ar fi trebuit să se reverse recunoștința publică, iar viitorul să-i aparțină. Or, se știe că lucrurile nu stau cătuși de puțin astfel. Ar fi total inutil să mai înșir acum cauzele acestei situații. S-au invocat în general cauzele exterioare (concuranța

mass-media de toate calibrele, lipsa de cultură sau chiar alergia la cultură a noilor îmbogățiți și a actualei clase politice etc.), mai puțin cele care vin din interior. Se știe că recente elite românești, atâtea câte avem, n-au fost validate de nimeni (o excepție ar fi tocmai elita culturală) și nu s-au format într-o lungă perioadă de timp, „filtrându-se“, cum ar fi fost normal. Mai mult, cum locurile, în general, sunt limitate („ca la cantină“, vorba cuiva) le ocupă cei mai rapizi și mai bine organizați, cei care au informație (la cât „se deschide“ sau „se dă drumul“, câte mese și scaune sunt, care sunt cele mai bune ș.a.m.d.), tupeu sau chiar o apreciabilă doză de nerușinare.

A apărut astfel la începutul anilor '90 o „elită“ autoproclamată și autointitulată, având ca principală caracteristică aroganța intelectuală, incapabilă să ofere soluții și idei viabile pentru evoluția societății românești, și asta dintr-un motiv ce sare în ochi: societatea românească reprezenta o „necunoscută“ tot atât de mare ca și „problema“ biază sau ruandeză - adică vagi informații teoretice. A urmat șir incredibil de erori, balmăjeli, năzbâtii și idei luate de ici, colo, pe apucate. Iar când era vorba de o „armătură“ teoretică se apela în exces la Michnik, Gyerebek, noii filosofi francezi, și la atâția alții. Strigătul de atâtea ori repetat „n-avem un Havel!“ exprima nu atât un mare regret, ci neputință, derută, o „eternă“ superficialitate. S-a văzut clar că „elita“ inteligenței românești nu avea mai nimic de oferit românilor, în sensul unei gândiri socio-politice și economice bine structurate. De aceea, în primul rând, ea nici nu a fost urmată, iar audiența ei a fost minimă. Nu înseamnă că nu au existat și nu există elemente de bună și profundă gândire românească aplicată urgențelor și perspectivelor societății românești. Dar, din motivele invocate și încă din atâtea altele, nu acestea au fost puse în circulație, pentru a se impune.

În ceeaa ce privește „furnica românească“ (să ne referim și la ea), asupra ei s-au revărsat în ultimul deceniu tot felul de acuze: ba că nu are „cultură politică“ (și cine oare trebuia să i-o facă?) și nu-și merita liderii de opinie și pe cei politici, ba că e delăsătoare, indolentă și mai leneșă decât altele mai procopsite... Se știe, însă, că atunci când furnici de-ale noastre își iau lumea în cap și pleacă spre alte zări, se dovedesc harnice, disciplinate și deloc năzuroase.

Părăsind însă teritoriul fabulei, sper ca „sita“ să cearnă în continuare, și să se formeze o elită românească adevărată, pe lângă prea puținii germeni existenți acum, fiind recunoscută și mai ales acceptată. Atunci șansa s-ar transforma, în sfârșit, în certitudine și nu se va mai pune imbecila problemă a „luminițelor“ sau a „viitorului“ de pe-o zi pe alta.

gheorghe grigurcu

Simțământ nobil, recunoștința proliferază în sufletele nobile. Chiar dacă am socoti prea idealizată, prea „poleită“ o atare propoziție, ne-ar fi mai greu a ne sustrage gândului pragmatic, conform căruia recunoștința reprezintă măcar, după cum spunea Iorga, „dobânda împrumuturilor sufletești“. O dobândă care uneori se achită, alteori nu, însă pe care avem de fiecare dată credulitatea de a o aștepta. O așteptăm nu doar în virtutea unui principiu moral, ci și în temeiul unui criteriu de corectitudine, pe care comparația bancară menționată îl simplifică, fără a-l altera în esența sa. Deoarece, chiar privind lu-

relevanță capitală, ca și cum ar merita să alcătuiască singurele relatări și aprecieri asupra genialului personaj. Insul robust, provenit de jos, cu o carură largă și cu vânjii unui vrednic muncitor manual (se zicea că ar fi lucrat într-o vreme ca strungar), voia astfel a-și lua revanșa asupra modelului și protectorului său, mistuit de febra creației înalte, însă mai puțin dotat sub raportul prezenței fizice...

Al. Piru nu mai e azi printre noi, însă am impresia că un nou Piru (în înțelesul de cărturar de calibru mic, dar extrem de tenace, dornic de a „ajunge“ cu orice preț, inclusiv cu cel al unei succesiuni de oportunități) se înalță până la trepte pe care predecesorul dumisale nu le-a călcat. Este domnul E. Simion, nu doar universitar, în Capitală, de-o viață, ci și președinte (între altele) al Academiei Române. Contemplându-se în reveria-i ascensională, după toate probabilitățile ca o sinteză a lui Titu Maiorescu, E. Lovinescu și G. Călinescu, căpetenia „apoliticilor“ își cultivă o mână de ciraci, din rândul acelor tineri ploconitori din interes ce se ivesc în mediul oricărei cariere „rotunde“, precum proverbialele broaște în lac. I-am numit „junii corupți“, distingându-l pe cel mai zelos dintre ei, care ne-a atacat brutal în repetate rânduri, sub numele de „purtătorul de servietă“. Principala lor caracteristică o formează obediența aparent totală față de opiniile, poftelile, idiosincraziile patronului lor. Mai puțin preocupați (ori mai

BĂIEȚI DE MINGI

crurile practic, „la rece“, ne dăm seama că încălcarea grațitudinii aduce o dizarmonie, o perturbare a relațiilor dintre oameni (nu se știe când vei mai avea nevoie de cineva) și, implicit, o schimonosire a imaginii celui ce-o practică (necunoscutorul devine o ființă antipatică, pe care e bine s-o ocolești).

L-am cunoscut, cu mulți ani în urmă, pe profesorul Al. Piru. Înainte de a-l fi văzut, îi întâlnisem în cele două **Istorii** ale lui Călinescu, unde era menționat ca un tânăr critic de viitor, alături de ceilalți protejați ai Divinului: Adrian Marino, G. Mărgărit, G. Ivașcu. A fost simplu să aflu că evoluția ambițiosului Piru s-a desfășurat, în perioadele inițiale, sub aripa Călinescului, prea puțin benevolentă față de Adrian Marino, însă pururi magnanimă față de autorul romanului **Cearta**, care funcționa ca un „om de casă“ al său. Dar chiar fără acest cadru biografic, nu constați de îndată ce puternică îmbinare călinesciană înfățișează scrisul lui Al. Piru? Acesta n-ar mai putea fi conceput fără a lua în considerare strădania discipolului de-a respecta tiparele, inclusiv cele stilistice, ale magistrului, de a-l îngâna, în ciuda diferenței fundamentale dintre cei doi. Întrucât Piru era departe de o fire artistă: un „pozitivist“, un reductionist la formula liniară, mare chițibușar al detaliilor, al elementelor palpabile din sfera literaturii. Nu mai puțin, G. Călinescu constituia pentru el un permanent miraj. Date fiind acestea, nu mică mi-a fost mirarea să-l aud pe slobodul la gură, deseori licențiosul Al. Piru, bălăcărindu-l pe Divin în toate sosurile promiscuității, disecându-i intimitatea, pentru a releva, cu rea voluptate, presupusele-i insuficiențe sexuale și eșecuri erotice, ca și cum - admitând că ar fi reale -, ele ar avea o

puțin capabili, ori și una și alta) a-i prelua pilda constructivă, atâta câtă e, se arată încântați a-i amplifica negațiile, a-i supralicita ranchiunile, a-i hiperboliza țâfnele. Dacă domnul E. Simion emite o interjecție, învățacei încropesc, în marginea ei, un discurs, dacă strănută o singură dată, înscenează un guturai, dacă tușește, nu pregetă a se convulsiona până la vomă. Carența de argumente a liderului „apolitic“ devine delir. Atacurile dumisale *ad hominem*, prin care încearcă a-și suplini absența unei structuri raționale, trec în pasta neagră, imensă, de coșmar, a unui nor ce ocupă întreg cerul conștiinței. Lipsa de scrupule a maestrului devine, sub pana ori în gura „junilor corupți“, un teribil flagel exclusivist. Mulțumit, se vede, de prestația lor, în paginile presei ca și pe micul ecran, domnul E. Simion lasă reacția de dezgust pe seama noastră, a publicului. Domnia sa contează, putem presupune, pe grațitudinea lor. Gravă eroare! Căci la orice cotitură, adulatorii pândesc afirmarea pe cont propriu, intoleranți și lacomi, gata a călca totul în picioare, nu în ultimul rând pe cei în fața cărora s-au umilit prin însuși actul adulării. Dacă un - orișicât! - Al. Piru răbufnea în sarcasme groase împotriva unui G. Călinescu, cum s-ar putea aștepta domnul E. Simion la mai multă deferență și consecvență din partea lui X sau Y - simpli băieți de mingi publicistice? Acceptând serviciile unor indivizi de proastă calitate, nu te poți aștepta la altceva, în spirit realist, decât la manifestările proastei calități în cauză. Iluzionat în slăbiciunile dumisale de personalitate „de vârf“, mi-e teamă că actualul academician-prezident va pierde, spre a relua termenii lui N. Iorga, nu doar dobânda, ci și capitalul investit în cine nu merită.

OMUL-TERMITĂ (ANATOMIE & FIZIOLOGIE)

octavian soviany

în faptul că, mort fiind, poate îmbrăca aparențele viului și (cu oarecare șansă) poate chiar să fie numit director de bancă, primar comunal sau președinte de stat.

Neîndoielnic, omul-termită este inventatorul tuturor instrumentelor de mașinat fantomatic, cum ar fi guma de mestecat, oglinda (care, așa cum bine se știe, are proprietatea de a ne transforma în propriile noastre fantome), pilulele de slăbit, dar mai cu seamă televizorul. Căci așa cum ciuperca se înmulțește prin spori, omul-termită se înmulțește prin televizor.

Deși este lipsit în general de sentimente, având în locul inimii un fel de pară de cauciuc, omul-termită adoră totuși abjecția... De aici și teribila lui disponibilitate pentru violență și pornografie.

Idealul său erotic este, firește, femeia gonflabilă.

În materie de artă, preferințele omului-termită înclină categoric spre parodie. De

Dacă omul-termită este animat de un fel de patos nimicitor, care îl împinge să aducă lumea la stadiul prafului și al pulberii, mai trebuie să spunem că el face aceasta cu o pe cât de stranie pe atât de iresponsabilă vioșie. O dată cu apariția termitei umane, existența se convertește în farsă și cel mai caraghios lucru cu puțință va fi tocmai nenorocirea. Iar infernul nu mai răsună de plânsul damnaților, ci de un hohot de râs, dobândind aparența spectacolului carnavalesc sau ale farsei enorme.

Omul-termită ronțăie tot. Ronțăie și nu se satură niciodată. De aceea sfârșește prin a se roade pe sine, până ce reușește să se transforme într-o mână de praf radioactiv sau într-un mozaic de piese anatomice, neînțetând însă să rădă, pe tot parcursul acest ospăț autofag, cu obișnuita lui vioșie iresponsabilă.

Neînchinându-se nici unui zeu, nerecunoscând nici o autoritate (în numele „pluralismului“) omul-termită este devorat de vocația paricidului.

Pentru omul-termită Homer este un mit, Biblia o ficțiune, Socrate un poponar, iar Nietzsche un sifilitic.

Omul-termită nu are decât un singur idol: pe sine.

De aceea el proclama „sfârșitul istoriei“, termita umană fiind, nu-i așa?, ultima și cea mai desăvârșită dintre toate ipostazele succesive ale umanului, iar trecutul se justifică în măsura în care a contribuit la nașterea și la dezvoltarea

acestui exemplar superlativ de umanitate. Trecerea de la domnia elitei la cea a termitei putând fi botezat pompos - de ce nu? - „socialism real“, „societate socialistă multilateral dezvoltată“ sau, pur și simplu „democrație“.

Nimic mai liniștitor decât această idee de sfârșit al istoriei prin termite și pentru termite.

Și nimic mai primejdios decât asemenea idei „soporifice“ pentru niște conștiințe amorțite (de foame sau îmbuibare) care au, dimpotrivă, nevoie să fie neliniștite.

Căci „dictatura termitelor“ este departe de a reprezenta cea mai bună dintre lumile cu puțință.

Cu atât mai mult cu cât omul-termită poate fi găsit azi pretutindeni și-l puteți descoperi, fără doar și poate, în mine, în dumneavoastră, în dumnealor.

Semne particulare: călărește pe fantoma unui cal galben, iar numele său este moarte.

Omul-termită nu este un individ, ci un supra-individ.

Omul-termită este agnostic, așa încât ori de câte ori va auzi pronunțându-se cuvântul Dumnezeu va fi cuprins de o inexplicabilă nervozitate. Aparținând tagmei damnate a „căldiceilor“, el posedă la perfecțiune arta de a-l înlocui pe „nu“ sau pe „da“ printr-un „să mai vedem“ sau printr-o simplă ridicare din umeri.

Pentru omul-termită toate credințele sunt deopotrivă, pretext admirabil pentru a nu avea nici o credință. De aceea, el va vegeta într-o lume a non-diferențierii, care este lumea lipsei de eros, posibil pur (așa cum ne avertiza undeva Noica) și, prin urmare, demonică, de vreme ce diavolul nu este altceva decât lipsă de eros.

În timp ce credința unește, lipsa ei spulberă, ceea ce face ca omul-termită să viețuiească într-o lume decosmicizată, talmeș-balmeș de dejecții ființiale și de pulbere cosmică. Ea are înfățișarea unui halucinant mozaic alcătuit din fragmente eterogene, e o lume țesută din petice, tot așa după cum și omul-termită este un om alcătuit din petice ale căror culori țipătoare nu reușesc să-i disimuleze cătuși de puțin precaritatea terifiantă căci, în spatele lor nu se ascunde decât nimicul, praful și pulberea.

Cel mai bine și mai bine, omul-termită ar putea să fie asemănat cu o fantomă, pentru că nu are, ca și aceasta, decât suprafața. Dacă îl atingi din greșeală cu degetul, degetul tău va trece cu siguranță prin el, dar e mai bine să te abții de la asemenea gesturi, întrucât omul-termită crapă cu ușurință, întocmai ca un balon de săpun ce ar închipui o siluetă într-o oarecare măsură umanoidă.

Una din vicleniile sale superlative constă

Neînchinându-se nici unui zeu, nerecunoscând nici o autoritate (în numele „pluralismului“) omul-termită este devorat de vocația paricidului.

Pentru omul-termită Homer este un mit, Biblia o ficțiune, Socrate un poponar, iar Nietzsche un sifilitic.

Omul-termită nu are decât un singur idol: pe sine.

aceea el ar putea fi asemănat cu acel vrăjitor dintr-o poveste a lui Andersen care născocise o oglindă în care tot ceea ce era drept apărea strâmb și tot ceea ce era strâmb apărea drept. Iar parodia este (știm de la Evdokimov), alături de impostură și parazitism, una dintre cele trei forme esențiale sub care se manifestă diabolicul. Ar mai fi de adăugat, în această ordine de idei, că, înclinat să parodieze totul, dar absolut totul, până și propriile sale acte fiziologice, omul-termită nu-l parodiază niciodată pe diavol.

Slăbiciunea lui pentru kitsch s-ar putea explica prin aceea că el, kitsch-ul, este o minciună estetică, o non-valoare care încearcă să ia aparența valorii, iar omul-termită, atunci când are de ales între adevăr și minciună, o preferă întotdeauna pe aceasta din urmă.

Starea de spirit cea mai caracteristică pentru acest personaj cu o infatigabilă apetență pentru minciună este o veselie sinistă.

ECARISAJUL CULTURAL: O URGENȚĂ

monica spiridon

O necesitate socio-istorică ușor de explicat, asupra căreia nu am de gând să insist, a instituționalizat la noi o tensiune păguboasă și solidă, care n-a fost dezamorsată nici azi. Ea opune pe de o parte așa-numita *creație organică*, și pe de alta *spiritul critic* - reputat ca sceptic, dizolvant, inhibitoriu, steril p.l. Elanul recuperării decalajelor, al umplerii golurilor a mizat și în trecut și mizează și după căderea comunismului pe *democrația expresiei* - dacă nu de-a dreptul pe grafomanie. (*Scrieți, băieți, numai scrieți...*)

Sechele ale suspiciunii naționale în fața spiritului critic - adică în fața **exigenței, a profesionalismului intransigent, a elitismului, a cultivării excelenței** etc. - se deslușesc, de pildă, în domeniul nostru, prin entuziasmul nediferențiat al mai tuturor cronicarilor de întâmpinare din reviste, care împart elogiul și încurajări în dreapta și în stânga, dându-le șapte tuturor la morală, fiindcă... *toți sunt de familie bună*. Rezultatele se văd cu ochiul liber - haosul total al valorilor la care s-a ajuns în ultimul timp, impostura, dispariția oricăror criterii de valoare, grafomania arogantă, lipsa unui minim profesionalism în critică ș.a.m.d.

Impostura, mediocritatea, veleitarismul sunt lăsate să ființeze în devălmășie cu valoarea, împotriva ei, dacă nu *în locul ei de-a dreptul*. **Radicalizarea activității de ecarisaj cultural capătă în asemenea circumstanțe un regim de urgență.**

Aș enumera doar trei priorități ale unui sistem eficient de igienizare culturală - carent la noi și de aceea atât de necesar: intransigența valorică, stimularea vocației în detrimentul tenacității veleitare și instituirea profesionalismului cu orice preț. Din păcate, în clipa de față toate trei sunt ignorate nonșalant și se operează în mod curent cu substitute.

Venind vorba de **intransigența valorică**, câți critici au destul sânge rece ca să-și facă netulburată datoria, ignorând avertismentul lui Terențiu: *Obsequium amicos, veritas odium parit?* Deși în viața socială sunt simptome de civilitate, o serie de cutume - precum bunăvoința, amabilitatea, compasiunea pentru cei handicapați, reflexul de a da prioritate doamnelor, de a fi săritor cu rudele și serviabil cu amicii - devin reprobabile când sunt (așa cum se întâmplă acum) transferate în raportul dintre critic, pe de o parte, autori și cărți - pe de alta. Am chiar un binecunoscut coleg de breaslă - *persoană importantă, nu spui cine* - care îmi măturisea candid că face cronicile orientându-se doar după oameni (repartizați de el în două sortimente: cei pe care îi cunoaște și ceilalți), în totală indiferență față de cărți - pe care doar le traversează în grabă...

Cât despre **vocație**, mă încăpățânez să susțin - mergând, evident, împotriva curentului - că este un complex de aptitudini, dozate într-un mod inimitabil, dar având un sămbure tare din care nu pot să lipsească, printre altele: sagacitatea, dar și imaginația; spiritul analitic fin, dar și respirația sintetică amplă;

condeiu sprinten, formularea lapidară și pregnantă. Mi se pare, de aceea, extrem de bizar să constat că pentru unii - nu puțini - hârnicia (cu o vorbă a lui Caragiale *asinuitatea*), grafomania, logoreea nestrunită și emfatică trec drept înlocuitori de talent și pricepere.

În sfârșit, **profesionismul** (*horribile dictu!*) deranjează în România de mult și pe mulți, în mod special în branșa noastră, unde are mare căutare *poza artistă*. A fi profesionist în sfera culturală înseamnă a avea un fond apercetiv solid, o informație bogată în toate dimensiunile disciplinelor socio-umane, să mănuiești un idiom inteligibil, cu respectarea proprietății termenilor tehnici și să te orientezi rapid pe un teren necunoscut.

Înlocuitorii - cum se zicea în vremile de aur - ne asaltează din mai toate direcțiile. Mă opresc numai la două tipuri - cu mare căutare pe piață în clipa de față: *diletantismul artist* și amatorismul care poartă boneta *prejuzității științifice*. Ambele sunt producătoare de euforie verbală. Prima dintre ele este mai ușor de demistificat, fiind, de regulă, întâmpinată cu surâsuri indulgente. Mult mai perversă, cea de a doua epatează pe mulți cititori de bună credință. Aceștia dezvoltă în mod surprinzător un *complex Jupân Dumitrache sui generis*, încredințați fiind că un text indigest și de o ilizibilitate pedantă este, de bună seamă, *scris adânc...*

Am enumerat mai sus doar simptome care trădează de fapt o maladie cronicizată cu efecte culturale catastrofale - criza de concepție a sistemului de învățământ românesc și a **instituțiilor responsabile de formația elitelor culturale.**

Cred că, până la un punct, teama viscerală a comunismului față de știința adâncă de carte și înverșunarea sa împotriva elitelor, a profesioniștilor de vârf erau - în forme răsturnate, aberante - semnul unui respect incomparabil mai mare pentru excelență și pentru efectele sale cu bătaie lungă, decât entuziasmul de față al autorităților de după 1989, indiferent de culoarea politică.

Din 1990 încoace, nimeni nu s-a gândit că una dintre primele evaluări ce se cereau întreprinse urgent - înainte de inventarul visteriei, de bilanțul datoriiilor externe, de situația industriei, a agriculturii, a mediului, a sănătății ș.a.m.d. - era o expertiză promptă și exactă a dezastrului cultural și educativ moștenit: începând cu principiile sale definitorii și sfârșind cu oamenii care le aplică, în instituțiile de toate nivelurile. În punctul unde am ajuns acum, totul trebuie reclădit din temelii, după ce se va fi demolat și nivelat cu buldozerul, pe baza unui plan de urgență națională și de respirație amplă.

Legislația culturală și educativă în vigoare afișează un dispreț insultător față de competența de vârf, în beneficiul învechirii în funcție, al fidelității instituționale. (Asta în condițiile în care un eșalon compact de valori proaspete a putut fi recrutat abia cu începere din 1990). Excelența e descurajată prin toate mijloacele. N-ar fi rău să ne amintim că, între războaie, un post de profesor universitar titular se putea ocupa - prin concurs, firește - la numai 25 de ani! Exemplul lui Tudor Vianu e pilduitor în această privință.

Dar, înainte de orice detalii, ceea ce trebuie să se schimbe este **mentalitatea** care așază **excelența, meritul, profesionismul de vârf** la coada listei de priorități, ca și cum o societate - oricare ar fi ea - ar putea să iasă vreodată din marasmul comunist fără un corp cultural de elită... În privința asta România e cu mult în urma altor țări din Estul post-comunist - ca să dau un exemplu la întâmplare, Bulgaria vecină - și ar trebui să ne întrebăm de ce nu suntem în rândul lumii.

În România, urgența responsabilității individuale pentru perversiunile comuniste a fost semnalată la fel de prompt și de limpede ca în oricare altă țară din Est. **Apelul către lichele**, semnat de Gabriel Liiceanu, apărea încă în decembrie 1989. În mod paradoxal, unul dintre cei mai abjecți lachei ceaușști - l-am numit pe Corneliu Vadim Tudor - a fost el însuși con-

vins de iminența unui proces al comunismului, al valorilor și al uneltelor sale, din moment ce și-a căutat urgent un refugiu diplomatic (indiferent de faptul că, sub presiunea momentului, a greșit ambasada).

Numai că, din nenorocire, cei care, sub paravanul candidiei și însângeratei revolte populare spontane, s-au instalat la putere pe 22 decembrie au avut nu numai motive serioase să paralizeze orice inițiativă de despărțire a apelor, dar și mijloacele subtile s-o facă. Agonia criptocomunistă în straie reformiste și amânarea rupturii radicale cu trecutul timp de șase ani au permis regizarea eficientă a **confuziei totale și a lipsei de criterii valorice** în care navigăm și acum.

Pentru destinul viitor al României, inerția comunistă dintre 1989 și 1996 s-a dovedit și se va mai dovedi catastrofală, în toate privințele. Departe de a fi o fatalitate a neamului, această nenorocire istorică poartă un nume: Ion Iliescu, care va trebui cândva ținut responsabil pentru haosul valoric durabil în care ne-am prăbușit începând cu Duminica orbului. Din păcate, o dată cu trecerea timpului, au scăzut alarmant șansele limpezirii apelor tulburi. Momentul *kairotic* a trecut pe lângă noi neobservat și, în perspectiva timpului lung, astfel de rateuri se plătesc.

Și așa mai avea ceva de adăugat. Sper să nu trec drept feministă din cauza asta: nu de altceva dar, ca profesionist, nu-mi pot permite luxul ridicolului. M-am obișnuit de mult să-mi treacă prin față, razant și cu aplomb, fie câte un prost sadea (să mi se scuze expresia), fie câte un ignorant gongoric, fie, și mai rău, un neprofesionist cu ștaif, toți lansați pe piață de **îmbatabilul sistem masculin de marketing, uzând de subtile trucuri promoționale**. Ca să pun direct punctul pe i, România este departe de a fi un paradis pentru femei în orice privință, iar, în meseria mea, cu atât mai puțin.

Domani este o lume a bărbaților, solidari între ei ca o falangă macedoneană. O femeie reușește să se afirme doar muncind cam de două ori mai mult decât un bărbat de valoare egală sau mai mică și de multe ori nu izbutește nici asta. Cred că doar un singur lucru este mult mai rău decât să fii, cu discreție și uneori cu eleganță, împinsă spre periferie ca femeie: și anume să fii **selectată fiindcă ești femeie și fiindcă variația cosmetică face frumos**. Personal am avut parte de ambele categorii de experiențe și nu-mi dau seama care mă dezgustă mai mult.

Am crezut întotdeauna că, departe de a fi o soluție, feminismul e o marginalizare răsturnată și o discriminare inversă inacceptabilă. Idealul meu e **meritocrația absolută**, un cuvânt care, cel puțin în Occident, în momentul de față, are un iz aproape fascist. (Nu glumesc: peste Ocean, cineva mi-a atras atenția în privința asta, făcând-o, de altfel, cu cele mai bune intenții.) Singurul criteriu valid al unei selecții valorice - în stare să mențină în funcțiune **un corp intelectual de elită, indiferent de vârstă, sex, relații mondene, coaliții strategice** ș.a.m.d. - ar trebui să fie **palmaresul personal, probat în competiție directă**. De altfel, participarea la tot felul de concursuri specializate a fost dintotdeauna sportul meu preferat.

Aș reaminti în încheiere întrebarea pe care, cu doar câteva zile în urmă, mi-a pus-o un reporter din mass-media: *Mai este necesar un Titu Maiorescu în vremea noastră?*

De Titu Maiorescu mutat *tale quale* peste frontiera veacului nostru, fără îndoială nu mai e nevoie și nici de critica de direcție care a fost atunci necesară din motive pur contextuale. Însă *mutatis mutandis*, avem nevoie acută de redefinirea și de revitalizarea funcțiilor înalt culturale întruchipate de mentorul „Junimii”.

În prag de secol ca și de mileniu, este nevoie de una sau de mai multe instanțe care să pună în alertă spiritul critic și să-l aducă în stare de funcționare cu toate motoarele. Și mai este nevoie și de o tribună de unde să se strige non-valorilor: **În lături!**

PRIVIRE ÎN TRECUT, ALTERATĂ DE PREZENT

dumitru solomon

Suntem, vai, cu fața spre trecut! Chiar dacă nu ne dăm seama. Nu numai că exaltăm revoluția, dar, cu sau fără bună-știință, ne prosternăm înaintea lui, îi ridicăm osanale, îl cinstim, îl binecuvântăm. Nu este o trăsătură definitorie a conservatorismului din noi, nici măcar o trăsătură negativă a caracterului nostru. Este un dat. Suntem toți (sau aproape toți, ca să nu se supere, Doamne ferește, Vergil Hâncu și alți vizionari), un Ianus plural, altfel spus colectiv, cu o față privind înapoi mai binevoitoare, mai zâmbitoare, mai fericită decât aceea privind înainte. Valorile pe care le cinstim, în care credem, începând cu cele biblice, personalitățile pe care le alegem ca model se află în timpurile apuse (ciudat ar fi să ne alegem modelele din... viitor!). Probabil că voi scandaliza pe mulți, dar trebuie să spun că și elitele sunt, în mare parte, ale trecutului. Îl simțim, ca simbol elită, mai aproape pe, să zicem, Ștefan cel Mare - deși sfințenia lui mi se pare discutabilă - decât pe, tot să zicem, Emil Constantinescu, șeful suprem al oastei române contemporane și apropiatul călugărului Vasile. Este mai congruentă imaginea noastră despre elită cu figura sumbră, fioroasă a lui Vlad Țepeș decât cu aceea, la fel de sumbră, e drept, nu însă și la fel de fioroasă, a lui Gavril Dejeu sau cu aceea șmecheră, de *bon-vivant* a lui Doru Ioan Tărăcilă, ca să rămânem la lupta împotriva infractorilor...

Pentru Eminescu, elita (poetică) se afla de asemenea în trecut. Nu se „cufundă” el „ca într-o mare de visări dulci și senine” când privește „zilele de-aur a scripturilor române”? „Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere: *Cichindeal* gură de aur, *Mumulean* glas cu durere./ *Prale* firea cea întoarsă, *Daniil* cel trist și mic...” (*Epigonii*). Un imn în manieră romantică închinat elitelor literare, în timp ce: „... noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite./ Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte...” Veți spune că pentru un poet romantic este perfect normală exaltarea trecutului și deplângerea prezentului, întotdeauna inferior. Dar, văzut azi, acest decalaj apare (și chiar este) cât se poate de bizar. Cine era ridicatul în slăvi *Cichindeal* (sau *Țichindeal*) „gură de aur”? Autorul unor fabule despre care G. Călinescu scrie în *Istoria literaturii române* că „n-au nici o valoare literară”, precum și autorul unor versuri de genul: „Cine poate mulțemi/ Pentru ostenelele voastre./ Cât sunt de iubiți a grăi/ InimilOR voastre/ Voi protopresviteri”. Cine era „glasul cu durere”

Barbu Paris Mumuleanu? Tot G. Călinescu citează din *Epistola către maiorul Voinescu II* a lui Grigore Alexandrescu: „Să zic câteva vorbe de Paris răposatul./ Care, bărbat de cinste, om plin de bunătate./ Făcea versuri de-acele ca din topor lucrate...” Unele or fi fost ca din topor, dar următoarele sună ca dintr-un „cântec de cartier” al „băieților de băieți” de azi: „Voi să trăiesc răsfațat/ Și să moriu amurezat”. Dar Ioan Prale, „firea cea întoarsă”? G. Călinescu: „Stihuirea lui Prale e îngrozitoare”. O mostră: „Astă ce vi-i față/ Moldovineată./ Vă rog s-o voiți./ Când urând priimiți/ Grădină florue./ Aneobicinue.../ Zăstre ție Patriu/ Ea ții de la faptiu/ Ilectră de finear./ Neamul desdorminear/ Teoria poartă/ Gloatii nededată.../ Nectar adunam/ În file turnam./ Xenofon - albina./ Isocrat - Sirina./ Omir ar cinsti-o/ Ei de ar privi-o”. Crede cineva sincer că elitele „scripturilor române” erau cele invocate de „epigonul” Eminescu?

Dar extazul în fața trecutului nu este doar o „boală” a romantismului. Condamnat la moarte de către judecătorii atenieni, ce găsește să spună Socrate în ultimul său discurs public? „... Dacă moartea este un somn fără vise, atunci nici un somn nu se poate compara cu acest somn fără vise, cu această noapte senină... Dacă moartea este o călătorie de aici în alt loc, dacă acolo se întâlnesc toți cei care au murit, atunci nu se poate închipui ceva mai minunat decât moartea. Să scapi de acești așa-zisi judecători și să găsești acolo pe adevărații judecători, pe Minos, Radamante, Aias, Triptolem și pe ceilalți semizei care au trăit drept, să te întâlnești cu Orfeu, cu Museu, cu Hesiod și Homer, ce poate fi mai sublim?!...” Care va să zică și pentru scepticul Socrate elitele sunt în trecut, *acolo*; prezentul, *aici*, în schimb, este mediocru, trist și opriment, acela care îi condamnă la moarte pe cei ce spun adevărul!

Cu fața la trecut suntem și noi, cei de azi. Oricât mi-aș chinui gândul, nu pot să cred că adunații cu lopata într-o *vipologie* din ce în ce mai groasă și mai grasă, cei care încearcă să treacă drept elite contemporane, au măcar șansa de a se număra printre elitele viitoare, fie și în viziunea unui poet romantic rătăcit în secolul al 21-lea. Elitele nu au nimic în comun cu *vipurile*, decât dacă, prin cine știe ce întâmplare, printre *vipuri* s-a strecurat, fără știrea lor și a ei, vreo mare personalitate. Vedetele din teatru, film, televiziune, sport, politică ar trebui să se confrunte cu tăria de judecată a unui Socrate pentru a aspira la rangul de elite și nu (îmi pare rău!) cu dulcea îngăduință extatică a unui mare poet dispus să-și asume prezentul subaltern.

Asta nu înseamnă că nu avem, acum și aici, o elită adevărată. Ea nu se confundă însă cu pozele color din revistele destinate celor dispuși să accepte un idol, un semizeu sau un președinte, cu condiția ca la pozele cu pricina să se atașeze, ca premiu, un televizor color, o limuzină sau măcar o mașină electrică de țesălat (chiar dacă fericitul câștigător stă la bloc și n-a văzut cai decât în westernuri). Elita există, prin urmare, dar ea tinde să fie acoperită dramatic de mediocritatea arogantă și agresivă care încearcă să coboare totul la nivelul mezaninului ei înfloritor.

Prin elită înțeleg ceea ce, în Occident, s-a numit la un moment dat *meritocrația*. Termenul a ajuns după 1989 și la noi. Nu și substanța lui. La capătul celălalt, însă, *mediocrația* și mediocritatea încearcă, uneori cu succes, să ne bage pe gât câțiva prezentatori de televiziune incultți, fără idei, fără haz, dar obraznici și care cred că-și pot îngădui orice, fiindcă „poporul” cască gura - probabil, din lene sau lehamite - la neroziile lor (gen Teo și Mircea), câțiva politicieni care se înjură la propriu în plin parlament, unde au nimerit grație unor calcule oculte, câțiva fotbaliști care se bat la propriu pe teren, dar au susținători în tribune, câțiva oameni de afaceri dubioși care s-au înstărit ca urmare a confuziei generale, o grămadă de escroci cu firmă răsăriți din traficul de contrabandă și din fraudă fiscală, numeroși literați fără pic de talent dar cu cărți publicate, întrucât ori au cu ce plăti editarea, ori au cu ce plăti șpaga, niște imaturi intelectualește cu școala neisprăvită, care pronunță judicării de valoare hilare și agramate prin presă, diferite formații de mahala muzicală care cântă porno-cacofonii ritmate etc. Acestea ar fi, după opinia mediocrității puternice în toate mediile, inclusiv în mass-media, elita posibilă, adică de talie convenabilă, „ce mai, la nivelul nostru”. Deoarece, vezi bine, Pleșu, Dinescu, Patapievici sunt non-elită, fiind mai înalți cu un cap și, bineînțeles, mai periculoși cu un cap. Dacă nu avem încă o clasă medie semnificativă, avem în schimb o clasă *mediocră* puternică și prosperă, care proliferază zi de zi, ceas de ceas și în proporție de masă. Cum altfel ne-am putea explica faptul că, într-un sondaj INSOMAR cu privire la cei mai cunoscuți poeți români în viață, alături de Adrian Păunescu, Mircea Dinescu, Ana Blandiana, apar... C.V. Tudor și Radu Vasile?! Prezența celor doi poeți în top mi se pare o glumă de proporții naționale! De unde se poate deduce că lumea nu-i cunoaște pe poeți din poezii, ci de la televizor.

N-am să spun niciodată că poporul român are elita pe care o merită. Clișeul are o conotație fatalistă și cinică. Nu, poporul nostru merită o elită adevărată pe care o și are, dar, din nefericire, n-o prea cunoaște, scufundată fiind într-o confuzie generală și produsă deliberat. Dacă ar fi să-mi alcătuiesc o elită literară, dintre cei care, din păcate, nu se mai află în viață, i-aș numi pe Călinescu, Vianu, Sadoveanu, Bacovia, Arghezi, Geo Bogza, Camil Petrescu, Marin Preda, Maria Banuș, Nichita Stănescu. Nu fiindcă nu ar exista și alții, ci fiindcă pe aceștia i-am văzut. i-am cunoscut, mi-a plăcut să-i citesc și îmi place uneori să-i recitesc. Dar iată-mă absolut conformist, căutând elitele în trecut...

Cât privește celălalt termen al discuției inițiate de „Lucașăru”, *termitele*, sincer să fiu, n-am prea înțeles nici metafora, nici semnificația cuplării celor doi termeni. Termitele sunt, din câte știu, niște vietăți neplăcute și dăunătoare, care atacă bunurile construite de oameni, mai ales construcțiile de lemn. Dacă ele ar semnifica munca, efortul, atunci este vorba de un efort negativ, distructiv. Dar, cine știe, nu cumva „termitele” sunt, de fapt, falsele elite?

ELITE & COMEMORĂRI

ioan stanomir

Ami este teamă că în momentul pronunțării cuvântului „elite“ reflexul imediat este acela de a levoa imaginea familiară a diverselor grupuri hip-hop sau decorul fastuos - kitsch al sălilor din ceea ce astăzi denumim cu pudibonderie Palatul Parlamentului. O cultură definită în termeni literaturcentrici a suferit modificări radicale, imposibil de ignorat. Și, nu în ultimul rând, în proporție covârșitoare, publicul e unul modelat în decursul anilor de munism, fapt a cărui simbolistică e transparentă.

Ceea ce nu înseamnă că literatura nu mai prezintă importanță. Dimpotrivă. Asemeni folclorului sau sportului (infinat mai popular, în măsura în care aventurile milaneze ale lui Adrian Mutu concentrează un imaginar hollywoodian în versiune dâmbovițeană), ea e invocată în clipele solemne ca o expresie a geniului național, atunci când nu furnizează, prin scandalul manualelor, material pentru prima pagină a cotidianelor. Literatura a fost integrată, din momentul ecloziunii modernității românești, în discursurile elitelor politice, salvând de la mediocritate un bilanț administrativ, de altfel, precar. E adevărat că ocaziile de asemenea natură sunt relativ rare, în vreme ce confruntările fotbalistice au o frecvență demnă de invidiat, fiind momentele în care demnitarii autohtoni, începând de la primul-ministru, își descoperă resursele de fantezie latente, inventând pretexte ridicole pentru a asista, pe banii contribuabililor, la deplasările echipei naționale. Calendarul cuprinde, totuși, anumite date la care prezența actorilor recitatori se impune - 1 Decembrie ori 24 Ianuarie. Inventiv și sensibil la farmecul manifestărilor de masă, Nicolae Ceaușescu a creat un impresionant inventar de toposuri și recuzite, extrem de ușor de actualizat la momentul potrivit.

În ce măsură exaltarea festivă mimează un sens al solidarității naționale, ultimele decenii o probează. După cum anii din urmă au relevat până la ce punct demagogia instrumentalizează simbolurile culturale. Ridicarea unei statui dedicate lui Tristan Tzara în Moinești depășește orice limită a umorului negru. Interpretarea lipsită de imaginație și conformismul sunt, pe durată lungă, pericole la fel de mari ca și cenzura, absența exercițiului critic lipsind de legitimitate practica culturală.

Una dintre imaginile ce ar merita reproduce mi-a oferit-o, de altfel, o anonimă revistă de integrare - pe un inconfundabil fond albastru „poetul național“ se afla în proximitatea stranie a careului rebusistic. Redactorul simțise chemarea patriotică de a culturaliza, prin mijloace proprii, numerosul public ce se delectează, în tramvaie și troleibuze, cu nobilul sport al minții. A ignora imensa cantitate de prost gust și crasă imbecilitate înconjurându-ne cotidian, invocând mecanismele de protecție elitare, mi se pare o tentativă ridicol patetică de a întoarce spatele realității imediate.

Mulți dintre cei cărora apelativul de „intelectual“ le provoacă o imensă voluptate în momentul adresării (poate din conștiința intimă a neapartenenței la respectivul grup), etalează disprețul ostentativ față de vulgara preocupare a urmăriii

televizorului. Nimic nu pare mai neintelectual decât să admiti, și ca pe un fapt inavubil, petrecerea câtorva ore în fața „micului ecran“. În ceea ce mă privește, având serioase dificultăți în definirea propriei naturi ca una de intelectual, cel puțin în accepțiunea bucureșteană a termenului, pot avea curajul de a recunoaște păcatul înainte amintit - de la miraculosul kitsch al jocurilor de bingo, a căror capacitate de a revela un imaginar colectiv ar trebui recunoscută, până la extrem de lungile dezbateri, eufemistic denumite talk show-uri, nimic din ceea ce este televizat nu îmi este străin. Din aceste rațiuni reflexul de privitor nu exclude satisfacția participării, în priză directă, la un imens teatru al diformităților, mai mult sau mai puțin vizibile.

Comemorarea nașterii lui Mihai Eminescu mi-a reconfirmat că alegerea de a petrece măcar câteva momente în fața televizorului, e una nu lipsită de utilitate. Căci posibilitatea de a urmări, în direct, compromiterea postumă a unui scriitor de geniu, nu e un fapt cu totul ne semnificativ. În cadrul „maratonului Eminescu“ de pe canalul doi al televiziunii publice, doamna Mariana Sipoș i-a avut ca invitați în studio pe doi dintre corifeii ziaristicii postdecembriste - domni Ion Cristoiu și Cristian Tudor Popescu. Pretextul prezenței pe platou: dezbateri în marginea publicisticii eminesciene. Prezentarea elogiasă - cei doi au în comun cu cel comemorat preocuparea pentru binele comun și patima problematizării în marginea destinului național (doamna Mariana Sipoș neuitând să precizeze că opțiunea invitării celor doi distinși domni aparține conducerii televiziunii publice). Înconjurați de tineri, cei doi își încep expunerea. Având în vecinătate, ca de obicei, munții săi de hârtii, domnul Ion Cristoiu punctează un fapt ignorat în mare măsură - doar ziaristii independenți au capacitatea de a avea acces integral la înțelegerea lui Eminescu - ziaristul independent. Ocupațiile și deprinderile comune facilitează demersul hermeneutic. După alte momente, înnegurat și vizibil preocupat de destinele naționale, așa cum doamna Sipoș indicase, domnul Cristian Tudor Popescu iese din expectativă, șarjând intelectual. Mizeriile tranziției sunt inventariate, prin apel la jurnalistică eminesciană. Copleșit de delirul problematizării (nu toți putem avea acces la Eminescu), părăsesc televizorul.

Dar 15 ianuarie nu s-a terminat încă: pe canalul unu al televiziunii publice de această dată, documentarul poetic-cinematografic al lui Dominic Dembinski, coincidentă, tot pe temele ziaristicii eminesciene. Imaginea actorilor făcând tumbe grațioase prin zăpadă, în cimitirul Bellu, rostind articolele poetului, e memorabilă. Apoteoza - câteva clipe mai târziu, când oficialii statului sunt înfățișați în sesiunea solemnă a Academiei. A doua zi, într-un Botoșani decorat festiv, ce păstrează aerul inconfundabil al vizitelor de lucru, demnitarii sosesc pentru a-l omagia pe Eminescu. Provoacat de reporteri, primul-ministru încearcă un răspuns timid - sintagma magică „poetul nepereche“ nu poate lipsi din discurs.

Schimbând registrul, la ce bun arta în vremuri de tranziție? „Elitele“ sunt asociate în spațiul autohton, cu o dimensiune pecuniară greu de ignorat - în mod vizibil, practicarea artelor nu pare, în România anului de grație 2000, cea mai sigură cale de consolidare a poziției financiare. Consensusul asupra premiilor literare însele lipsește, tirajul revistelor e judecat după criteriile altor domenii, aproape confidențial. După cum obstinția comunismului de a eradică analfabetismul a precipitat emergența unui tip de ignoranță culturală înfinit mai insidios, mimând însăși ideea de profesionalism (memoria „Cântării României“ e încă proaspătă). Aparenta cultivare produce monștri, facilitând expansiunea genului de oralitate mediatică, inundând ecranele la orele de maximă audiență.

Acestui tip de produs cultural mi se pare că i s-ar conveni acordată o atenție direct proporțională cu cotele de interes - talk show-ul pare să fi atins o coardă intimă a românității contemporane. Diluția verbală e acompaniată de o agresivitate nedismulată, direcționată împotriva a orice depășește canoanul mediocrității intelectuale. Semidoctismul e dominantă unei „elite mediatice“, a cărei capacitate de a influența și malforma nu trebuie subestimată. Partizanatul se substituie minimelor cerințe de obiectivitate jurnalistică, alura moderatorului e inchizitorială, tonul de un radicalism intratabil. Delegitimarea elitelor intelectuale e realizată prin efectul pervers al strategiei falsei vecinătăți - literatului și filosofului i se construiește un partener de dialog arrogant și ignorant, a cărui rațiune de a fi în platou este aceea de a se erija în „avocat al opiniei publice“, o misiune amintind izbitor de cea a comisariilor ideologice ai anilor '50.

Alteori, strategia îmbracă forme aparent mai ușor de acceptat - Ana Blandiana sau președintele Academiei sunt plasați în proximitatea antrenorului de fotbal Mircea Lucescu sau a fostului președinte Ion Iliescu (în calitatea sa de distins eseist). În paranteză fie spus, spectacolul domniei sale comentând în direct, la emisiunea domnului Stelian Tănase, ideologia lui Eliade, rămâne unul extrem de greu de uitat. Polivalența caragialescă, indisociabilă de beția de cuvinte, pare a fi una din dominantele imaginarii colectiv românesc, modelat de paternul ceaușist. Diletantismul în spațiul public capătă forme patologice. Bernard Pivot nu posedă secretul realizatorilor autohtoni de a alcătui ansambluri eteroclitice. „Profesiunea mea, cultura“ a criticului Nicolae Manolescu e o excepție strălucită confirmând regula.

Dificultatea de a scoate cultura din teritoriul prăfuit al plictisului semidoct e vizibilă în aproape toate tentativele postului public de televiziune, atunci când sectarismul realizatorilor nu le compromite din start. Asumarea competiției presupune un minimum de fantezie administrativă. În pofida aparențelor, literatura nu e asimilabilă somniferelor decât ca efect, greșit dozată.

Finalmente, libera întreprindere presupune eliminarea oricărei cenzuri, cu o unică excepție, a cenzurii gustului. Magistratura criticii, a cărei eroziune e violent acuzată, țintește mai cu seamă către acest efect profilactic. Lipsa de profesionalism, absența vizibilă a vocației, se cuvîn semnalate. Pluralitatea discursurilor intelectuale face imposibilă o tiranie a opiniei individuale - fenomenul nu e cu nimic mai dramatic decât în deceniile interbelice. Ceea ce lipsește în spațiul public e o voință lipsită de echi-voc de articulare a dialogului. Inactiva, acuzațiile și insinuările nu se pot substitui schimbului urban de replici.

Supraviețuirea literaturii, dincolo de lamentații și nostalgii, depinde de capacitatea de a identifica spațiul ei de manevră în perimetrul public. Dezbaterile, oricât de pasionate, despre postmodernitate, eminescianism sau viitorul romanului, ignoră aspecte lipsite de spectaculozitate, dar esențiale pentru viața literaturii ca instituție. Eliminarea aproape completă în provincie a librăriilor distribuind cartea românească de calitate și producțiile contemporane, absența unei rețele de difuzare a revistelor de cultură pot fi privite ca sfidări la adresa continuității culturii românești. Stabilirea comunicației între „provincie“ și capitală e o cerință obligatorie. Narcisismul riscă să împingă în derizoriu ideea de literatură.

Recucerirea spațiului public trece prin redescoperirea solidarității intelectuale. Într-o vreme a falsei omnipotențe statale, sensul apartenenței la o comunitate a literelor nu mai e o simplă utopie. Confruntarea inerției birocratice e un impuls al supraviețuirii.

caius traian dragomir

DESPRE INSECTE ȘI OAMENI

Franța, abia o dată cu opera lui Jean-François Millet. România modernă este născută din chiar afirmarea occidentală a ideii democratice. Cele trei mari personalități ale democratismului intelectual român sunt Nicolae Bălcescu, Mihai Eminescu (a se vedea cât de devotat populare sunt toate trăirile sale afective, toată compasiunea și întreaga sa viziune socială, cu tot aristocratismul său din metaforă și cu tot conservatorismul său politic - acestea existând pentru că Eminescu vedea, în fapt, o mai mare primejdie antipopulară în liberalism decât în conservatorism) și Nicolae Grigorescu. Apoi, spiritul popular și democratic intră în reflux, în intelectul românesc, pentru a deveni, astăzi, aproape cu totul absent; nu putem decât să sperăm în renașterea sa, pentru că o politică democratică, asociată unui intelect nestructurat pe un model popular ține, în actualitatea lumii în care se produce noua cultură, de domeniul caricaturii pure.

Cine ar putea fi astăzi constituenții elitelor și cine ar putea fi termitelile? S-ar părea că elitele sunt formate din cei care îi declară pe alții termitelile; termitelile ar fi cei care nu prea își pun problema distincției elite-termite. Omul care nu creează o valoare originală ar fi, poate, termită, insectă. Cine însă nu produce o valoare originală? Cel care se află la originea unei valori originale aparține elitei. Cine stabilește dacă o valoare este originală sau nu? O valoare originală trebuie mai întâi să fie valoare - adică în spatele ei să se afle emoția, deci o nouă viziune, trăită, asupra relației dintre viață și moarte, o viziune a concretului relației noastre cu moartea; valoarea, în baza universalității morții, în raport cu care ne definește, are circulație, este așteptată, devine viață. Se produce valoare, în acest sens, în lumea industriei intelectuale românești? Nu cumva problema României este aceea că elitele noastre, precum fantomele, sunt văzute unde nu sunt, dar nu sunt recunoscute în adevăratele lor întrupări: umile, simple, autentice, de o devastatoare sensibilitate? Paradigmele perfecte ale elitelor ar trebui să fie considerate (și nu sunt) „Cenușăreasa“ și „Rățoiul cel urât“. Modelul biblic este, în acest sens, desigur, Iosif.

Să ne amintim istoria lui Creso, povestită de Herodot: Solon este întrebat de către bogatul rege, care este omul cel mai fericit pe care l-a întâlnit în lunga sa viață și în multe sale călătorii. Înțeleptul rostește numele unui curelar din Atena; la insistența regelui de a-i mai da încă un exemplu, el tot nu pronunță numele lui Creso, ci pe acela al unui alt meseriaș, de această dată din Sparta. Chiar și numai faptul că regele Creso simțea nevoia confirmării fericirii sale de către un străin arăta cât de nefericit era. Scriind aceste rânduri m-am întrebat ce ar răspunde dacă vre-o personalitate a lumii de astăzi mi-ar cere să identific pe cel pe care l-aș socoti exemplarul desăvârșit al unei autentice elite românești - un nume mi-a venit în minte instantaneu și nu a lăsat loc nici unei îndoieli: Theodor Veber, medic strălucit, fost student la Paris, director de institut, în perioada maturității sale, aparținând, prin soție, unei familii de mari moșieri, mort în 1964, în accident de avion, la vârsta de 74 de ani. România a avut o abundență elită - ceea ce astăzi ar putea fi elita se compromite prin însăși pretenția infatuată de a fi o elită, această eroare dovedindu-se fatală, oricâtă creație autentică sau inautentică s-ar aduce ca argument de către membrii presupusului grup, în favoarea

lor. În plus, elitele formează confrerii, fie și abstracte - o țară destructurată social poate dispune de materialul unor elite viitoare, dar nu de o aristocrație de spirit propriu-zisă. Oamenii de valoare nu sunt cei care alcătuiesc, prin simpla lor existență, elitele; ei constituie medii de generoasă recunoaștere a valorilor din ceilalți.

O ființă umană nu este niciodată o insectă și nu poate deveni insectă. În chip de cadavru, la termenul ultim de evoluție al celei mai grave psihoze, sau al degenerescenței cerebrale, omul păstrează încă înfățișarea lui Dumnezeu, măcar în amintirea la care ne obligă. Nici un om nu ajunge să fie desprins de umanitatea sa decât voluntar și deci conștient - dincolo de conștiință, care doar aceasta poate fi rea, omul rămâne om, el aparține (să credem așa) unei elite a universului. A participa la elita din interiorul umanității înseamnă a ajuta marea elită a tuturor oamenilor să fie realmente ceea ce are dreptul să speră că va deveni. Nu există decât o singură cale a elitei, cea a eticii și prin urmare, a sacrificiului; modelul aristocratului pu este martirul.

În orice ființă omenească strălucește creația - într-o privire care îți este adresată, sau care nu îți este adresată, într-o vorbă rostită pe stradă, fie și de un analfabet, într-o îmbrățișare, într-un sărut, într-o idee, poate, uitată. Creația pe care o numim ca atare nu este decât coagulare, conservare, a fulgerelor creației, care jalonează orice viață omenească (și nici măcar nu avem cum fi siguri de privilegiul nostru general-uman; creația ar putea fi prezentată în orice formă a vieții și poate, în orice fragment al realului - în Timeos, Platon spunea că întregul univers este o enormă ființă vie). Sunt convins că în simpla atitudine, într-o ședință de poză, ca model a lui Phriné pentru Praxiteles, ori a Laurei Dianti, pentru Tizian, este tot atâta creație cât în opera marelui sculptor, sau în cea a pictorului de geniu. Omul elitei nu este cel care distilează valoarea din sine; acesta nu este decât un act egoist - ci acela care caută și reușește să o inducă în altul.

Lumea se împarte în antisemiți și poate, în filosemiți (condiție care se atinge doar prin înțelepciune și aleasă cultivare, într-o societate altminteri alienată), în rasiști și în antirasiști, în adepți ai opozițiilor de clasă și în conciliatori pe tărâmul social, în naționaliști și universalști. Apostolul Pavel ne spune că legea înmulțește păcatul și nu rareori îl naște. Este evident că a-ți constitui o lege a ta (valabilă numai pentru tine și pentru cei pe care îi socotești ai tăi) înseamnă a-l determina în chip absolut pe celălalt să o încalce. Dacă îmi asum eu însumi, pentru mine - în numele indiferentărei identități pe care o îmbrac -, o obligație absolută de bunătate, îi fac în chip necesar răi pe ceilalți; păcatul meu, pe care nu îl caut, dar de care înțeleg că nu am cum, ca ființă omenească, să mă separ cu totul, îi face buni pe alții. Aceasta este adevărata morală: a aduce binele celorlalți, chiar și cu prețul păcatului tău - este supremul sacrificiu al ființei tale, adevăratul drum către participarea la elită.

Principiul elitei stă în cuvântul Ecclesiastului: „Nu fi drept peste măsură și nu te arăta prea înțelept“ (7,16). Înțeles, în România, acest cuvânt ar face să nu ne mai invadeze viețile atâta nedreptate și lipsă de bunăvoință. Ignobilele revendicări ale apartenenței la elite pot transfera pe pretenții și apoi, o țară întreagă, într-un univers, până la urmă, de termite.

ată o nouă definire a condiției umane, a stării noastre de a fi, a statutului nostru ontologic: Omul - un animal arogant. De se s-ar afla mai puțină ființă într-o insectă decât într-un om? Cum este distribuită, oare, conștiința în univers? Ce reprezintă omul pentru insectă? Suntem făcuți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, dar istoria este revelare a chipului și asemănării divine, sau păstrarea acestora, sau, în sfârșit, abandonul lor? Se intersectează cumva sfera existențială „insectă“ și sfera existențială „om“? O parte a oamenilor poate privi partea cealaltă așa cum ai privi o societate de termite? În acest caz, cine va atesta elitele ca fiind elite? Nimic mai primejdios decât să operezi o disjunție - dincolo de distribuțiile funcționale pe subcomponentele domeniului rolurilor - în spațiul umanului. Când unei părți a umanității, a societății, a grupurilor omenești i se retrage umanitatea ontologică, drept statut, concluzia este comunismul, nazismul, terorismul, colonialismul - pe scurt, autoexcluderea (inobservabilă, eventual, pentru o vreme) din umanitate, chiar a acelora care încearcă să retragă altora dreptul de a fi oameni. Dar omul este un animal arogant - el adresează dispreț creației în general și aproape întotdeauna, semenilor săi. Cea mai tristă formă de aroganță compromite chiar acel om care trebuie să fie și poate fi cel mai uman, adică pe creator. O probă în acest sens constă în dreptul de a arăta cât de rar s-a dovedit filosoful un democrat și cât de târziu scriitorul a adoptat o poziție cu adevărat populară. Deși, de la Pythagoras și până la Epictet, trecând prin experiențele lui Anaxagora sau Platon, apoi până la Giordano Bruno, filosofii au opus o rezistență nu rareori eroică opresiunii și, uneori, torturii (ca în celebrul episod antic al limbii scuipate în fața călăului, sau al piciorului rupt al filosofului stoic), ei nu au făcut-o în numele unei ideologii populare, așa încât primul filosof care propune un sistem autentic democratic este Jean-Jacques Rousseau. Notele elitiste contaminatează spiritul democratic al celor mai mulți dintre filosofi liberali cât și, paradoxal, al celor socialiști, pentru a dispărea cu adevărat abia în operele școlii de la Frankfurt și în filosofia socială a lui Karl Popper. Scriitorii sunt încă mai atașați principiului aristocratic, într-o tradiție care începe cu Homer și Virgiliu pentru a nu fi întreruptă decât o dată cu creația de geniu a lui Victor Hugo. Autentica noblețe a gândirii și literelor datează enorm acestor două personalități - Rousseau și Hugo -, pentru că noblețea este deschiderea înspre celălalt, sacrificare a dreptului propriu pentru recunoașterea dreptului celuilalt. În artele plastice, revoluția democratică este datorată Olandei, în persoanele lui Peter Bruegel cel Bătrân și Johannes Vermeer, spre a deveni dominantă în

CODUL VALORII

radu voinescu

Tema „Lucefărului“ vine pe un fond de confuzie. Mai exact, chestiunea s-a formulat, cred, pentru că se sesizează acest fond. De fapt, cine mai știe astăzi ce înseamnă elită? În condițiile în care stratificarea și diversificarea socială s-au multiplicat enorm de mult, poate doar pluralul, elite, să ne mai lumineze întrucâtva. La drept vorbind, dicționarele - fie ele de limbă, fie de sociologie - nu ne mai sunt de nici un folos din momentul în care cei mai mulți asimilează vedetele cu persoanele din elită. Și totuși, confuzia nu este chiar atât de ireversibilă precât ne-ar predispuce să credem teama noastră că, vai, nu ne mai respectă lumea pentru că suntem niște amărâți de scriitori fără bani în buzunar.

O întâmplare ce mi s-a povestit cu câțiva timp în urmă îmi vine în minte și tâlcul ei va mai înlătură, sper, angoasele. Așadar, lansare de carte. Editura respectivă, nu are importanță numele, scotea pe relativă piață bucureșteană trei volume dintr-o dată: unul semnat de un politician care mobilizase pentru ieșirea în lume a producției sale literare o armată de oameni de cultură, care mai de prin cercurile puterii, care mai de pe lângă, celelalte două semnate de doi scriitori, cum am spune, de meserie (va mai trece multă apă pe Dâmbovița până să vorbim de scriitori profesioniști în România, adică de oameni care să trăiască exclusiv din scris). După ritualul prezentării cărților, după vorbele frumoase care s-au spus, unde partea leului a fost adjudecată, firește, de omul politic, întru elogierea volumului semnat de el glăsuind două-trei personalități cu greutate în momentul de față, a venit rândul autografelor și al interviurilor pentru presă. Vedeta politică a fost asaltată de ziariști și de operatori de televiziune grăbiți să consemneze pulsul clipei, să absoarbă din agramatismele insului chintesența aia, cum zice poetul, „de la creștet până-n talpă“, în timp ce scriitorii autentici, oameni cu câteva cărți în spate, citați în antologii și dicționare, premiați de juriu serioase, au rămas deoparte, stingheri, ignorați de cei prezenți.

Povestea - despre care în momentul când scriu nu am nici o garanție că nu va reveni și în alte intervenții dintre cele destinate acestui număr de revistă, faptul fiind prea de notorietate - nu mi se pare nici pe departe atât de descurajantă precum s-ar grăbi cei mai mulți dintre noi să considere. Dacă am vrea să vedem partea bună a lucrurilor, dincolo de umorul trist, chiar penibil al situației, ne-am da seama că omul politic a avut intuiția că numai condiția sa de efemeră persoană publică și de răspunzător de oarecare trebi ale statului nu este suficientă pentru a-i asigura un respect mulțumitor în propriii ochi și în cei ai contemporanilor. A râvnit să-și asigure acest prestigiu atașându-și numelui

blazonul de scriitor. De abia de aici el trebuie să câștige în stima noastră. Greșeala care a urmat ceremoniei nu lui, care a dorit să fie asemenea celorlalți doi, îi aparține, ci gregarismului gazetarilor care s-au năpustit asupra-i, izolându-l de companiile de lansare și creându-i, poate, pentru scurt timp, iluzia că succesul i-a aparținut în exclusivitate. Nu, succes ar fi avut numai dacă ar fi fost împărțit cu scriitorii adevărați. Așa, totul a luat tumura unei curiozități mondene, bine prizată de publicul telespectator și de consumatorii de ziare, dar ratate în consecințele ei pe termen lung.

Ce vreau să spun? Anume că într-o anumită măsură, în ciuda bulversărilor de tot felul și a mașinării de presă care fabrică zilnic noi și noi idoli, pentru a-i îngropa apoi în neantul din care i-a scos, un cod al valorii încă funcționează la nivelul unei anumite lumi.

Da, unei anumite lumi. Nu trebuie să ne așteptăm ca tot omul de pe stradă să recunoască o persoană din elită și să își scoată pălăria la trecerea ei. Cu rare excepții, elitele, de fapt, sunt discrete. Numai vedetele ies în față. Elite sunt nu președinții de state, premierii, președinții de companii ci personalitățile din umbra lor, consilierii, secretarii din linia a doua, cei necăuțați de reporteri pentru interviuri, asupra cărora nu se descarcă *flash*-urile aparatelor de fotografiat, aceia care gândesc, planifică și fac, până la urmă, politica mondială.

Dar nu elitele din alte domenii ne preocupă acum. Este vorba de lumea literară românească a anului de grație 2 000. În deceniile de comunism, atât formal, cât și informal statutul scriitorului era unul de elită. Al celor aserviți pentru că-i respecta chiar puterea, al celor care o luau mai în răspăr pentru că-i respectau lumea universitară, grupurile coagulate în jurul unor reviste și, în fine dar nu în ultimul rând, cititorii. Succesul de critică, succesul de librărie (condiționat de puținătatea ofertei în titluri și de extrema limitare a posibilităților de afirmare a capacităților persoanei) făceau din scriitor un reprezentant al elitei, iar din scriitori, din punctul de vedere al corporației pe care o constituiau, o elită.

Dar să privim lucrurile în realitatea lor! Erau chiar toți așa? Nu cumva mitologizăm? Nu cumva acolo unde nu era nimic decât poate o bună prietenie de pahar sau de interese găștile și forța lor de *lobbying* au făcut ceea ce era de făcut pentru a promova anumiți oameni și a-i aduce între „ai noștri“? Poate să vâre cineva mâna în foc pentru faptul că n-a fost așa în unele cazuri, poate cam multe? Este uluitor să constați că rețeta de parvenire în lumea literară pe care o persifla acum șaptezeci de ani tânărul Eugen Ionescu a rămas aceeași. Până în cele mai mici detalii. Gudureală pe lângă mandarinii momentului. Multe așa-zise cariere literare și multe prezențe prin antologii nu sunt, din nefericire, decât rodul unor mici conspirații și al unor ambiții. Ale onora de a se vedea publicați în cât mai multe locuri, ale altora de a-și avea în felul acesta propriii curteni și de a-și mări feuda. Ar fi posibil să purificăm în vreun fel, din punctul de vedere al moralității, lumea literatilor? Numai așezându-ne pe linia de cumpănă a valorii. Restul vine de la sine.

Ar trebui să vină, dar asta e numai viziunea optimistă, roz asupra viitorului. Un actor rar, l-am numit pe Puiu Călinescu, spunea acum câțiva ani: „Domnule, la noi, ca să fii mare trebuie să fii

mort.“ Macabru diagnostic, cutremurător adevăr. Dar când s-a stins pe neașteptate marele cărturar care a fost Petru Creția, abia a reușit Gabriel Liiceanu să-i găsească un loc de odihnă. Cel care trudise o viață pentru a-l ni-l reda pe Eminescu lăsa indiferentă o societate care altminteri mimează perfect adorația când este vorba de poetul național. Mai rău, o incomoda. Cu cât fast au fost depuse acum aproape patru ani osemintele lui Malraux în Panteonul francezilor! Unde e Panteonul nostru? Cred că nici n-avem dreptul să vorbim despre elită câtă vreme nici în fața oamenilor vii, cu păcate și slăbiciuni, nu știm să ne înclinăm plini de respect, dar nici în fața celor care nu mai sunt.

Am scris de-a lungul anilor despre mulți scriitori, despre multe cărți. Nu o dată elogios. Nu despre toți am însă convingerea că sunt din elită. Valoarea cărților nu se leagă întotdeauna de valoarea omului. Trebuie să existe o armonizare între cele două axe.

Dar, încă o dată, știm noi să ne purtăm cu elitele într-o țară în care toți ne considerăm elite? Lăudăm fără măsură tot felul de poetaștri și de midinete care cochetează cu poezia în vreme ce un scriitor colosal pe care nu-l numesc în acest context pentru că știu că nu i-ar face plăcere putrezește într-o funcție obscură la un ziar. În vreme ce pentru un critic de talia lui Marian Popa nu se găsesc banii necesari pentru a-i tipări istoria literaturii române. A o tipări pentru a satisface vreun presupus orgoliu al autorului monografiei despre Camil Petrescu? Nu, ci pentru noi. Nu zic să-i hrănim pe acești oameni în pritanau, dar nici să-i înecăm în plictisul și ignoranța noastră.

Dar nu are nimic de pierdut intelectualul superior în lupta cu mocirla vieții dintr-o țară ca a noastră? Bineînțeles că are. Și nu numai el. Până când nu se va configura un nivel de trai acceptabil așa încât intelectualii să-și poată dedica o parte din timp autodesăvârșirii (fără să fie nevoiți să se prostitueze alergând între două slujbe plătite cu te miri ce sau dând meditații), prin aceasta perfecționându-și prezența și prestația în lume, putând cu alte cuvinte, să-și îndeplinească rolul de modele, vom fi mereu păgubiți.

Problemă de reflecție: a găsit vreodată timpul nominalizărilor pentru premiul Nobel lumea scriitoricească românească unită și hotărâtă nu să sprijine o candidatură, dar să nu o submineze, să nu o compromită prin tot felul de manevre despre care publicul habar n-are?

Există riscul să fim atât de pervertiți de instituționalizarea prostului gust prin mass-media și în special prin televiziune încât să nu mai știm să recunoaștem o persoană care să fie cu adevărat din elită. X sau Y, chemați cu insistență la rampă de către realizatori în pană de idei ori mânați de interese partizane, vor induce o imagine negativă asupra elitelor. Care, cum am spus, trăiesc și lucrează discret, fără alt gând decât acela de a construi un edificiu cărturăresc. În truda din bibliotecă, de la masa de scris sau din amfiteatre elitele se vor șlefui mereu întru spirit. Sunt liniștit să știu că în România și în lume, în ciuda celor ce le-am scris mai sus, intelectuali și artiști remarcabili continuă să creeze departe de agitația cretinoidă a jurnalisticii de proastă condiție. Dacă nu întotdeauna contemporanii vor rezona la ideile lor, nu ar fi nici o mare noutate și nici chiar așa de dramatic. Mai devreme sau mai târziu valorile se vor cerne.

laura mesina

Acest text n-a vrut să se scrie timp de un an. Îl destăinui, cu speranța că așa voi putea înfrânge, cred, frica. Frica mea de a vorbi, chiar indirect, despre un om pe care nu l-am cunoscut, dar de care, pot spune astăzi, constatând că este de neînlocuit, că îmi este dor.

Istoria textului meu ar trebui să înceapă foarte de demult, probabil o dată cu înființarea Școlii Române de la Roma, în 1922, printr-o Lege a Parlamentului de creare a academiilor române în străinătate, la inițiativa lui Nicolae Iorga și a lui Vasile Pârvan. Sau poate cu reînființarea ei, în 1998 (după 51 de ani în care nu a mai funcționat), datorită deciziei unui guvern democrat, cu acordul Academiei Române, prin efortul unor creatori de instituții de ținută europeană: Andrei Pleșu, Andrei Marga, Ion Caramitru.

Dar, mai presus de toate, prin îndârjirea profesorului care merita cel mai mult să fie aici, acum: Marian Papahagi.

Aceasta ar fi fața nevăzută a istoriei textului meu. Text care a crescut și o dată cu colegii mei, și cu mine în acest an, pe care mi-l dezvălui acum chiar mie însămi și pe care, totuși, nu-l înfățișez de la începutul lui.

Pentru că el vine din tot ceea ce nu pot scrie, pentru că a fost făcut și spus de acești oameni, care au căderea să vorbească despre ce au înfăptuit, așa cum a făcut-o profesorul Papahagi în atâtea din interviurile date (adunate de fiul său într-o carte, anul trecut, intitulată, așa cum și-ar fi dorit însuși "autorul", **Rațiuni de a fi**). Sau poate pentru că el vine și din cele ce ar fi trebuit făcute, din "texte" ce ar fi trebuit scrise, din acte de cultură care nu s-au mai putut împlini.

Nu vreau să sugerez un palimpsest. Textul de față, care, iată, încă se încorporează să se dezvăluie, nu face "jocul unei istorii", ci ar trebui să fie istoria simplă și tânără a așezării rosturilor noastre, de bursierilor "Vasile Pârvan", la Roma*. Nici momentul acesta, al unei prime auto-evaluări după un an, nici momentul reînființării Școlii nu cred că trebuie să rescrie sau să se scrie pe sine peste ce a fost în perioada interbelică această instituție, ci să continue, modern, un drum, întrerupt timp de jumătate de secol.

Știam prea puțin despre istoria clădirii până la a locui în ea. Construită între 1926 și 1933, proiectată de Petre Antonescu, Accademia di Romania din Piazza Jose de San Martin, foarte impunătoare și elegantă, e plină astăzi de studenți, artiști, cercetători la început de drum sau de profesori de prestigiu. Locuim "academic", deși locuim firesc. Totuși, în cel mai elegant cartier al Romei, în minunata Valle Giulia, într-o margine a celebrului parc Borghese.

"Casa" arată astăzi așa datorită a numeroase și diverse eforturi, printre care și ale profesorului

SUB SEMNUL FAMILIILOR ARISTOCRATE

Amintirii profesorului Marian Papahagi

Papahagi. "Neliniștită", fiind în continuare în șantier, pentru că revine la viață, funcțional, așadar civilizat. Prezențele cele mai obișnuite sunt ale oamenilor foarte tineri, veniți la specializări în științe exacte sau umaniste, sau pentru studii de artă. De la minusculele camere ale "mansardei" (revendicată cel mai mult de amintirea studenției Profesorului, din anii '70, și, acum, de vârsta fiicei sale, viitoare italianistă) până în "club", "casa" trăiește cu trufie, din nou, tinerește.

Pe aeroportul Fumicino, cu un an în urmă, nici nu ne cunoșteam prea bine între noi. Poate aveam doar vagi amintiri de pe coridorul ministerului, din ziua interviului pentru bursă. Nu cred că ne gândeam unii la alții decât cu o vagă curiozitate. Eram mai curând speriați de sosirea noastră la Roma, în absența Profesorului, care parcă nu a vrut să "părăsească" orașul până ca noi să nu ajungem unde el ne dorise. Dar el părăsise deja totul.

Ne-am încăpățânat să "rezistăm" în ciuda neîmplinirilor, a obstacolelor, mai mult sau mai puțin intenționate. Eram niște harapi-albi în Țara Nimănui, pentru că rostul nostru trebuia să se înfățișeze de unul singur acum, fără directorul școlii și autorul sosirii noastre aici. Ca orice naiv personaj de basm, am avut parte și de sprijin, dar și de Omul Spân. "Epopeea", la un moment dat, a devenit mai nostimă, de îndată ce am pierdut din încrâncenare. Poate mai mult decât experiența schimbărilor/acumulărilor/mutațiilor intelectuale, ne-a marcat imaginea (cu jocurile ei). Imaginea proprie sau a celui-lalt, "român" (cu toate tarele și înălțimile sale; trăim, totuși, într-o comunitate românească, nu-i așa?) sau "străin" (de fapt, la el acasă); opera de artă, trecătorul obișnuit, cerul Italiei, călătoria, limba vorbită, mentalitatea.

Citadela de la început s-a desfăcut și a luat forma drumului. Ne-am "despărțit" cu timpul unii de alții, ne-am fi despărțit oricum, școala nu e mai mult decât o sumă de întâlniri, de "atingeri" și de îndepărtări. La început, n-am adunat nimic ca experiență de viață cât timp am format un cerc "al rezistenței", noi, "cei 14"! Am verificat doar ce deveniserăm până atunci. Cu timpul, fiecare și-a dat măsura, pe care doar noi o deținem, noi ca grup și nici unul individual. Să nu plecați urechea, de ne veți auzi povestind în parte, la ce crede fiecare că știe despre ceilalți. După un timp îndelungat de conviețuire, după mica noastră "luptă", "partaje" și regroupări, după serile (înnoptate) de discuții înverșunate, după contestări, prietenii intelectuale și trecerea unei "vârste" în alta, după lectura reciprocă a textelor noastre sau negarea "imaginilor", "știm" cu mult mai puțin unii despre alții. Dacă vreți să aflați, imaginați un film cu răspunsurile separate, dar ale tuturor, la aceeași întrebare. Sunteți siguri, însă, că acelea sunt întrebările, și nu altele? Sau că nu trucăm răspunsurile? Grupul nostru are o istorie aparte, tocmai pentru că ni s-a cerut să reînnoim o tradiție care e foarte îndepărtată de noi, pentru că Profesorul ne lipsește în continuare enorm, dar și pentru că am fost prima "serie" după 50 de ani! Modelul interbelic nouă nu ne mai spune astăzi nimic, în afara aspectului abstract valoric. Instituțional, am trăit din plin "începutul", cu tot ceea ce presupune el. Tinerește, deci încăpățânat, am continuat să ne vedem de drum. Și acestea nu sunt decât câteva fețe

ale chipului prismatic al "generației Marian Papahagi", cum ne-am autointitulat, adolescentin furioși, la deschiderea oficială a Școlii, în februarie anul trecut.

*Textele noastre sunt,
cu siguranță,
mai importante decât noi.
Pentru Dumneavoastră?*

Textele noastre nu sunt mai importante decât noi. Ar trebui, pentru noi toți. Măsura fiecăruia ar fi bine să stea nu doar în ceea ce scrie, ci și în ceea ce este și face.

Prima lecție

Vocație? Personal, nu cred că te naști cu așa ceva, în afara unor posibile date genetice speciale. Atât și nimic mai mult. Cred, în schimb, în forța exercițiului, a educației și în încrâncenarea de a rămâne performant. Când nu moștenești blazonul unei familii intelectuale de mărimea celei a Papahagilor, continuată acum de Irina și Adrian, îți poți întemeia propria dinastie, chiar dacă ești primul (sau vei rămâne singurul!). Pentru că există pentru noi această necesitate, a performanței, a ambiției, nu concurențiale pionierești, ci curioase.

Am recitat la Roma cărțile Profesorului. Am citit aproape tot ce s-a scris în țară anul trecut, în ianuarie, despre el. Am parcurs acum, la un an, cartea cu interviuri, și am găsit peste tot aceleași jaloane, care sunt încă bine marcate aici, legate de idee prezenței noastre într-o școală academică: apartenența la o elită, excelența (și "excesul virtuos", cum scria în legătură cu Profesorul, în suplimentul "Dilemei", în "Vineri", Teodor Baconsky), necesitatea gestului întemeietor, echilibrul dintre performanța profesională și caracter, amestecul de intelectualitate și riguros pragmatism al instituționalizării, coerența cu sine și respectul pentru dialog, deschiderea față de discursul foarte modern nu doar din specialitatea ta științifică, prietenia. Nu în ultimul rând, amicitia intelectuală, legăturile afective care pornesc din idei comune, din scopuri asemănătoare. Dezinhibarea, sinceritatea și onestitatea colaborării sau, pur și simplu, onestitatea dialogului. Actul temerar al construcției, dimpreună cu alte spirite-prietene. Alături de prietenii. Iar dacă nu ai prietenii, franchețea de a nu le deveni dușman celorlalți.

Măștile: se întâlnesc la oameni de toate categoriile. Neputincioși. La unii se lipesc de chip sau de suflet. Alții și le mai scot din când în când. Aceștia sunt și cei nefericiți. Exemplu: Socrate. Ne-Măștile: se întâlnesc oameni care rămân sub semnul dimineții, oameni care nu vor să însereze și oameni înserați. Pe măsură ce le trece ziua (dacă), devin tot mai tăcuți și mai albi. În limbajul comun li se spune "aristocrați". Forța lor vine din faptul că își asumă propria neputință. Întemeietorii pot fi și unii, și alții. Doar că unii râd trist. Ceilalți, doar surd.

A doua lecție

Prezentul continuu cred că a fost "timpul" profesorului Papahagi. Este și al nostru, deocamdată. Exercițiul construcției de sine și nu numai, ritmul "lucrului" - de câte ori nu ne întrebăm, sfârșiți și încurcați, de ce? -, devenit ritm firesc cotidian.

În bibliotecă, acum, din trecerea lui, au rămas, pe un raft, doar cărțile. Dar aș vrea să știu despre/de la Profesor cum a căutat, cum s-a negat. Și cum a găsit răspunsurile. Din interviuri, transpar doar seninătatea și bucuria pe care le-a rafinat în timp, până acolo încât, cu eleganță, nu mai declara și zbulciul. Poate, cine știe, doar întâmplător, într-un exces de sinceritate.

Aș vrea să-i pândesc câteodată pe colegii mei, artiștii, să văd cum modelează materialul căutând forma ideii lor și să înțeleg. Să le înțeleg chinul și să-l exorcizez, astfel, pe-al meu. Așa cum îmi place nebunește să mă strecor în sala de repetiții, la marii regizori sau actori, și să-i văd mai curând căutând rolul decât jucând în spectacol. Sau, cel puțin, să mă primesc privind doar, să-mi ostoiesc singurătatea din cei doi ani de pseudo-ascetă și de lucru neconținut. Plimbările pe jos ore și ore întregi, imaginea erozivă și puterea ei hipnotică, halucinantă, violent erodată, drumul de unul singur sau alături de un alt "bântuit" de imagine ca și tine, lăcerea întreruptă de hohotele de râs atât de tinerești ale acestor prieteni ai mei, răzvrătirile fiecăruia împotriva lui și a ceea ce scrie sau sculpează, neputința, căutarea sub presiunea timpului, (fleacurile vieții de comunitate), întâlnirile de seară cu seară. Tăcerile. Continue tăceri, în care știi că celălalt, pe care îl privești chiar acum, se modifică, clipă de clipă, izolat de viața lui de acasă, programat să crească rapid într-un timp dat (de doi ani), grăbit și presat să confirme repede.

După împietrirea de la început - negăsindu-l pe profesor nicăieri -, am priceput cât de mult e în continuare cu noi, paradoxal, tocmai prin ceea ce nu e (mai) lega, prin rezistențele subterane ale unui sistem care ne sfida ridicol, dar și prin neputințele noastre. A continuat să fie cu noi când ne-am îndârjit și nu ne-am reamintit că trebuie să rădem; sau când opțiunile au devenit ale lecturii tămăduitoare. Sau în istoriile italiene. În dialogurile cu profesorii noi și vechi, în aprecieri și contestări. Și în greșeli. Profesorul, din orgoliu, aproape nu pomenea de greșeli, nici ale lui și, din eleganță, nici de ale prietenilor și colaboratorilor lui. Dar tocmai de istoriile eșelilor avem uneori nevoie, de povești urâte ale umurilor închise sau ale rateurilor (cum ni se vorbea în copilărie despre monștri, pe care apoi îi străngeam chiar noi, în alte istorii de groază). Poate cea mai puternică trăsătură a majorității acestui timp al meu este tocmai furia cu care se caută, după o piectă mai mult sau mai puțin nebuloasă, totul. În încercat să-l înțeleg pe Profesor prin prisma setării proiectelor noastre, care au aceeași caracteristică: dimensiunile "romantice", cutezanța și un mândru al conștiinței valorii de sine. Eh, poate a mult spus; profesorul trebuie că a văzut în noi o via de inhibare intelectuală, curajul, de ce nu?, conștiința începuturilor.

La Roma, unii dintre noi au aflat că e mult mai puțin decât și-au imaginat sau că e cu totul altfel. Biotecile de aici ne-au ferecat în spațiile lor haluante. S-au restrâns răspunsurile, pentru că au devenit mai precise întrebările. Au mai rămas cutețele? Încă nu știu.

Studiul este o hermeneutică a propriilor greșeli. Hermeneutică se inventează o formă de terapie. Exercițiul e primenitor și se poate face continuu: întâi e frica, apoi suferința, apoi plăcerea, apoi teia și/sau orgoliul. Verificare 1: metoda să mai

poată fi aplicată cel puțin într-un alt caz. De evitat: obsesiile. De neinvocat: circumstanțele atenuante. Verificare 2: supuneți-vă ultimele scrieri, periodic, criticii unui grup de cercetători tineri foarte dotați, al căror profesor nu ați fost. Dacă scrierile le rezistă, s-ar putea să vă caute ca ucenici sau parteneri de dialog. Dacă nu, încercați invers. Și într-un caz, și în celălalt, întrebați-vă de ce.

A treia lecție

Așadar, prezența continuă, adică imaginea Profesorului. Cred că din spiritul său se inspiră și cei care meșteșugesc actualul destin al instituției, care pregătesc și cadrul normalizat al altei serii de bursieri.

Începutul real al Școlii e, însă, în noi. Am preluat orgoliul acestei apartenențe și felul în care ne-am constituit propria istorie, care e, de fapt, istoria reînființării ei. Soarta noastră a fost altfel, de aceea rugăm să fim lăsați să ne asumăm acest destin aparte. Cu siguranță, portretul nostru de grup nu poate și nici nu ar avea cum să semene cu cel al altor grupuri de bursieri. Mai exact, nu se pot impune "regulamente" sau norme (decât de funcționare internă instituțională), nici măcar vreunei alte serii, oricare ar fi tendința de reglementare a "Școlii" de către organismele ierarhic superioare. Nu știu dacă astfel de lucruri au fost viabile în perioada interbelică; știu că la alte academii străine în Roma sunt foarte laxe, acordând toată protecția timpului de lucru, tot ajutorul pentru desfășurarea cercetării sau pentru atelierile de creație, și toate drepturile firești. Aceste școli există pentru cercetare performantă, desfășurată sub auspicii universitare, așadar libere de orice constrângere nemotivată academic.

Tinerii români au un anumit tip de cunoaștere, modelat de mediul din care provin, de o altă mentalitate chiar decât a colegilor lor polonezi sau unguri, veniți și ei la studii în Italia. Trebuie să se simtă necondiționați, trebuie să fie lăsați să controleze singuri timpul și "spațiul" cercetării personale, să uite de înregimentările uniformizante și de ședințele de mucava pe care le-au cunoscut în copilărie și adolescență. De aceea, se răzvrătesc mai vehement și mai radical. Spiritul de grup s-a schimbat (cum mai arată el astăzi? Mai e posibil, mai e necesar? De ce-ar fi?). Timpul și-l măsoară fiecare după propria ordine a priorităților, după interesele de cercetare și

de dialog, după nevoia strictă de specializare, la o vârstă când în primul rând acest fapt trebuie să se întâmple. Limbajele contemporane impun o cunoaștere aplicată, exactă, extrem de rapidă, acumulată uneori în deplină izolare. Încrâncenarea acestor cercetări își consumă toată energia. În fapt, cei doi ani se dovedesc prea "scurți". De aceea, devenim egoiști și avari cu timpul nostru de lucru, practicând hobotnic biblioteca. Pentru noi, cred că, din acest punct de vedere, confuziile sau mutațiile de interese nu riscă să se petreacă.

Distanța dintre cercetătorii tineri de acum și unii dintre profesorii lor este mult mai mare decât cea dată de vârsta biologică, pentru că, pe măsură ce trec anii, generațiile noi se vor elibera tot mai ușor de prejudecăți și de complexe, având șansa specializării în alte condiții decât înainte de 1989.

Despre modelul interbelic al acestei școli nu s-ar putea spune că e desuet pentru noi, ci că nu mai e funcțional pentru generațiile tinere. Chiar tipul de intelectual interbelic, fie și cel mai modernist, ni se potrivește eventual doar pentru această perioadă, de claustrare aproape permanentă printre cărți. Pentru că viața noastră universitară în afara bibliotecii ne impune să știm să fim și manageri, și creatori de școală. Profesorul trebuie că știa aceste lucruri, foarte profund. O spun și textele sale, și ceea ce a fost, și ceea ce a făcut. O spun exercițiile de construcție pe care le-a întreprins, măștile pe care nu le-a purtat, "timpul" la prezent continuu și "istoria" sa, atât de demn inserată în istoria familiei de aristocrați intelectuali căreia îi aparține. A fost o personalitate cu adevărat a momentului său, din cele care au schimbat efectiv starea de lucruri, care au întemeiat eficient și au dat conținut formelor instituite. Credința mea - îndrăznesc să spun, și cel puțin a prietenilor mei din acest grup "roman" - e că Profesorul a fost un spirit care nu a înserat.

Cu respectul cuvenit fiilor și discipolilor săi, moștenim și noi, orgolios și dăruit, demnitățile unui om de neînlocuit. Și de care, chiar fără a-l fi cunoscut, ne e dor.

Important este să știi/să poți să pleci la timpul cuvenit dintr-un loc, dintr-o școală sau de lângă un om.

Poți alege să rămâi. În acest caz, nu (te) întreba teatral, mai târziu, de ce ai făcut-o. Nu șantaja cu "sacrificiul" tău. Dacă pleci, nu uita că ai ales singur. Deci uită-te zâmbind înapoi.

De unde ai plecat, nu te poți întoarce decât dacă nu ai nimic de cerut, ci doar de dăruit.

O altă lecție.

Prima serie de bursieri "Vasile Pârvan"

20 ianuarie 1999 - 1 septembrie 2000

Irina Achim, istoric, cercetător drd. (Basilici creștine în Illyricum. Arhitectura paleocreștină între Orient și Occident, sec. IV-VI p. Chr.); Claudia Baicu, economist, cercetător-asistent (Sisteme bancare în economia țărilor în tranziție: trecut, prezent, perspective. Cooperarea cu organismele financiare internaționale și băncile din Occident); Irina Băldescu, arhitect, master (Substanță veche și modernitate în designul italian: o atitudine de preluat); Ioana Both, filolog, lector univ. dr. (De la "limbajul motivat" la "cuvântul suicidal". Poetica formelor fixe în creația lui Mihai Eminescu și poziția sa în context european); Camelia Dana Darie, critic de artă, cercetător (Imagini și istorie în pictura religioasă din Quattrocento. Mantegna și relieful toscan); Marius Silviu Georgescu, ceramist, prep. univ. (ceramică); George Dan Istrate, sculptor, master în arte (sculptură); Alexandru Ioan Mărginean, pictor, asist. univ. drd. (pictură); Laura (Deciu) Mesina, filolog, asist. univ. drd. (Imaginarul medieval european. Aplicație: țările Române în context european în secolele XIV-XVIII); Bogdan Neagota, filolog, prep. univ. drd. (Resurecția Marii Zeițe - morfologia religioasă a femininului -; masculin-feminin, criză și identitate); Florentina Petre, matematician, prep. univ. drd. (Estimatori neparametrici pentru rata de hazard); Mihai Popescu, istoric, cercetător drd. (Rolul cavaleriei în armata provincială romană de la Dunăre); Ana Sima, istoric, asist. univ. drd. (Relațiile dintre Sfântul Scaun și Biserica Română Unită în a doua jumătate a secolului XIX. Relațiile dintre Sfântul Scaun cu Episcopatul greco-catolic de Gherla); Roxana Utale, filolog, asist. univ. drd. (Coordonate ale dramaturgiei italiene post-pirandelliene).

ioan buduca

I s-a spus revoluție pentru că a dus la putere oameni cu experiența exploatării propagandistice la acestui concept. Dacă, finalmente, a fost ceva, a fost o mișcare de restaurare. Revoluțiile aduc ceva nou, restaurațiile aduc ceva ce a mai fost. N-a mai fost democrație în România? N-a mai existat economie de piață?

În fine, restaurarea democrației și a economiei de piață vor fi ireversibile în România abia începând din ziua când țara va fi integrată în Uniunea Europeană. Până atunci, nici revoluție, nici restaurație nu sunt, aici, la noi, decât cuvinte. Ne aflăm, deocamdată, într-o tranziție care ne poate duce ori la democrație, ori la dictatură.

Totul depinde de conjuncturi. După zece ani, trebuie să observăm că nu mai existăm prin noi înșine. Suntem doar o populație. Ca să fi fost un popor, în acest răstimp, ar fi fost necesară o elită consacrată ca atare, una care să impună respect prin valoarea soluțiilor sale politice și economice. N-am avut-o și nu o avem. Dacă va fi să curgă istoria în favoarea Europei, vom fi democrație. Dacă se va întâmpla ceva rău pentru Europa și bine pentru Rusia, vom fi

SECRETUL AȘA-ZISEI REVOLUȚII ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

din nou dictatură. Estimp, s-ar putea să trăim chiar și un interludiu de dictatură prin noi înșine, o repetare a episodului Antonescu.

Totul pleacă de la păcatul originar al așa-zisei revoluții din decembrie 1989. N-am înțeles nici acum în ce afacere ne-am aflat atunci.

N-am înțeles nici după zece ani de ce a plecat Ceaușescu în Iran a doua zi după izbucnirea revoltei de la Timișoara.

N-am înțeles nici azi cine au fost motocicliștii în haine de piele care au spart vitrinele în prețuia revoltei de la Timișoara. Nici măcar n-am reținut ca important acest episod.

Cheia evenimentelor de la Timișoara este aceasta: Ceaușescu avea nevoie de un pretext pentru a aresta vreo 2.000 de persoane, cele aflate pe lista suspectilor potrivit informațiilor sale cu privire la o iminentă încercare de înlăturare a sa de la putere (cadre militare, mai ales); cazul Tokes și motocicliștii au fost elemente de scenariu cuplate pentru a se putea arunca vinovăția în sensul unei colaborări a Ungariei cu trădători locali; Ceaușescu nu dorea să acuze Moscova ca fiind regizor de culise al debarcării sale.

Scenariul a pornit. Ceaușescu s-a dus liniștit în Iran, spre a dovedi că n-are nici o legătură de regie cu evenimentele. Când se dau loviturile politice? Când nu e conducătorul acasă? Dimpotrivă. Logica lui Ceaușescu era strâmbă.

Peste scenariul Ceaușescu s-a suprapus un alt scenariu. Unul al trădării reale. Cine a trădat? Omul de încredere. Organizatorul scenariului diversionist. Șeful Securității. Acesta a realizat că a regiza o scânteie diversionistă de revoltă politică ar putea duce

chiar la o revoltă politică. A decis că, în acest caz, ar fi mai profitabil să încurajeze revolta reală și să speculeze consecințele ei. Logica sa nu era strâmbă. Dacă ar fi organizat sovieticii debarcarea lui Ceaușescu, el, șeful Securității, ar fi fost debarcat și el.

Ceaușescu a înțeles cursa în care a fost prins. Avea de ales între doi suspecți: șeful Securității și șeful Armatei. I-a amenințat cu pedeapsa capitală, apoi a decis să le mai dea o șansă. Nu putea crede că a fost cu adevărat trădat. Șeful Armatei nu trădase, în fapt. De aceea, șeful Securității a fost obligat să-l lichideze.

Ce a urmat? Debarcarea lui Ceaușescu. Și, apoi, debarcarea șefului Securității. Sovieticii știau că nu ei au pus scânteia la Timișoara. Cine altcineva o putea pune? Au înțeles că cineva o pusese ca să facă imposibilă iminenta lor tentativă de răsturnare a lui Ceaușescu. Cineva care dorea să preia puterea fără amestecul lor.

Teroriștii. Cine au fost aceștia? Ei bine, acum e clar că teroriștii au apărut împotriva echipei pro-sovietice, care a preluat simbolurile puterii în 22 decembrie. Erau diversioniștii celui care dorea să mențină linia naționalistă și după răsturnarea lui Ceaușescu.

Totul s-a răsturnat în defavoarea echipei care a preluat puterea. Nefiind crezuți când dădeau vina pe șeful Securității cu privire la teroriști, a rămas legenda că aceștia ar fi avut rolul de a justifica asasinarea lui Ceaușescu. Dimpotrivă: asasinarea lui Ceaușescu devenise necesară pentru a-i demoraliza și demobiliza pe acești diversioniști care credeau că execută ordinea cuiva care luptă pentru Ceaușescu. Au fost păcăliți.

ELITE SAU TERMITE

G reu de îndurat provocarea - întrebarea, cu alte cuvinte, cu cine ești, domnule? Cu cine sunteți voi, maestri ai culturii? Cu furnicuțele, cu truditarii, cu valoroșii care recunosc, în abia îmbobocita noastră democrație, primatul muncii, al râvnei, al buneii așezări în bibliotecă, sau cu bine-născuții, cu cei care trag un tun și sunt dintr-o dată bogați și celebri? Ia să văd cine răspunde repede-repede acum, în aceste vremuri în care mă îndoiesc că există în mândra Țară Românească vreun învățcel în stare să citească, necum să mai cugete asupra lor, romanele lui Musil, Tolstoi, Joyce, Faulkner? Dacă avem vreme, citim revista „Viața economică” și alergăm la trei din cele cinci slujbe de unde ne luăm salariul. Cine să-i citească pe Cușnarencu, cine pe Tupan, cine pe Breban, dacă în jurul lor nu-i puțină zarvă? Dar pe Țepeneag, dar cărțile de filozofie?

Mă uit zilnic la televizor și urmăresc cu groază ofensiva și victoriile prostului gust, ale vulgarității, ale pornografiei mai mult sau mai puțin deghizate. Putem teoretiza, dă bine să spunem, cu Lipovetsky, că asistăm la *amurgul datoriei* sau cu cei care spun că timpul scrisului a trecut, începe timpul Imaginii. Într-o poveste frumoasă, **Tinerete fără tinerete**, Mircea Eliade vorbea despre o Arcă pe care, în cazul unei catastrofe, ar trebui să încărcăm documentele fundamentale ale timpului uman. Cred că trăim, mai degrabă, un timp al întrebării: ce

trebuie să încărcăm? Ce mai putem încărcă?

Literatura a fost creată într-un timp al răgazului, arta este legată de răgazul contemplării și al reflecției. Dacă e vorba de elite, de elitele pe care le iubesc, ele sunt conotate de conceptul de supraviețuire. Ele sunt alcătuite din personaje care au răgazul contemplației și al reflecției, care sunt indiferente la goana celorlalți după bani, după întâietate, după (măcar) acel minimum, necesar prelungirii existenței. Cine a văzut **Noaptea Iguanei**, cu acel poet care își dă duhul o dată cu ultima sa poezie, înțelege ce vreau să spun.

Sunt, desigur, alături de furnicuțe - nu de termite. Termitele sunt, zice dicționarul enciclopedic, incolore și oarbe. Țin minte termitele dintr-un roman al lui Jules Verne, erau o pacoste, erau o apocalipsă care pedepsea niște intruși. Ele păpau cu viteză totul, ele devastau (înutul cu o poftă fără egal. O bună parte a copilăriei mi-a fost chinută de întrebarea dacă dumnealor, furnicuțele, nu vor deveni prea pofticioase și nu vor păpa tot ce mișcă în jurul nostru.

Alternativa elitelor nu sunt termitele sunt furnicuțele rămase cu noi încă din vremea fabulelor. De aceea, citez, în încheierea scurtei mele intervenții, dintr-o carte superbă de Romulus Dianu, **Fauna bufonă**, aceste fraze bine cumpănite.

„Furnica nu-i decât un fel de moleculă

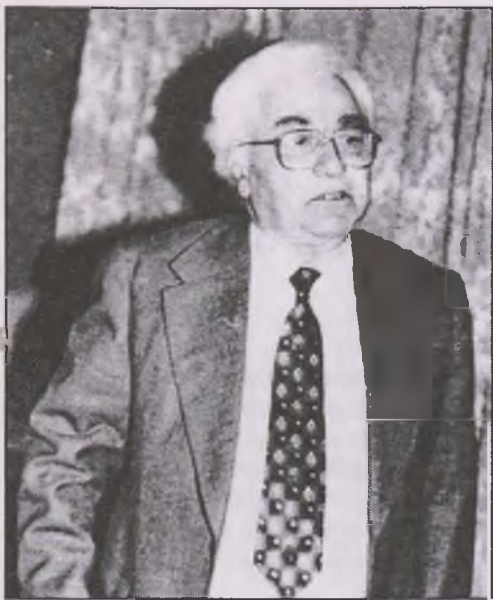

cornel ungureanu

autonomă, făcând parte dintr-un uriaș animal risip care e furnicarul. Individul nu prezintă un interes deosebit, dacă trăiește sau moare. Totul este trăiască furnicarul! Natura nu are grijă decât viața speciilor. Cine trăiește viața mulțimilor nu muri niciodată, pentru că mulțimile vor exista întotdeauna. Acela care se individualizează, personalizează, iese implicit din legile speciei îmbrățișează inevitabile pierderi. Și mai clar. Or este etern, dar Goethe este trecător. Acest este simplu Furnica îl cunoaște, și a făcut din el Con tuția Mușuroiului său. O fi stupid, dar e etern”.

Dragi artiști, iubite și cinstitute elite, cugetați ele.

DESPRE ELITE ȘI CEILALȚI

romul munteanu

Trăiesc cu impresia că multe cuvinte au avut o inocență originară, dar, prin circulația lor în spațiu și timp, s-au încărcat cu sensuri ce pot trezi reacții alergice, ciuni, orgolii sau stări colerice autentice.

Din sfera acestor cuvinte amintesc câteva: **rasă, supraom, popor ales, neamuri inferioare și elite.**

De ce am situat oare cuvântul **elite** în spațiul acestor expresii cu sensuri explozive?

În general, noțiunea de **elite**, indică în strat subțire de profesioniști (trăgători de elită, piloți de elită), sau comunități fruntașe (armate de elite), la care putem adăuga **indivizi de elită** (artiști, scriitori, sportivi), precum și o categorie socială ce s-a considerat a fi elitară prin naștere.

Cred că sintagma **elită** a trezit anumite reacții negative fie din cauza unor complexe de inferioritate, fie din considerentul că ar fi un termen ambivalent al celor privilegiați prin avere sau

În mod practic noi nu avem suficiente criterii științifice spre a distinge elitele de ceilalți indivizi.

Antropologii și geneticienii n-au oferit încă explicații suficiente pentru a înțelege stratul biologic și intelectual deosebit al elitelor.

Cunoaștem epoci aglomerate de elite, cum sunt Antichitatea pe vremea lui Pericle sau Renașterea cu toți artiștii care au populat-o.

Dar sunt și perioade sterpe.

Nu putem ști de ce au apărut atâtia mari scriitori și poeți în epoca romantică și de ce sunt atât de puțini în vremurile noastre.

Un lucru este sigur.

Formate din artiști plastici, scriitori, muzicanti, oameni de știință, filosofi etc., **elitele** presupunem că au anumii factori biologici și intelectuali care-i despart de oamenii obișnuiți.

De aceea și sunt atât de rare.

În pofida acestor semnificații cunoscute, și când un filosof atașat de **noua dreaptă** franceză (Alain Benoit), căuta anumite explicații genetice care ar sta la baza spiritelor, oponentul său de stânga (Raymond Aron), îi reproșează acest calificativ ca și când ar

fi fost vorba de un grav delict de opinie.

Este adevărat că mulți dintre noi am acceptat argumentele filosofilor iluminiști din care rezultă că oamenii sunt egali în fața legii, și că pretenția lor de a avea aceleași libertăți este legitimă.

Dar nu putem deduce din acest mod de înțelegere a dreptului natural, că indivizii din diverse comunități umane ar fi dotați cu înșușiri intelectuale și fizice egale.

Să ne aducem aminte că în epoca iluminismului egalitarist, un filosof de talia lui Voltaire, de pildă, nu a ezitat să afirme că în acele vremuri elitele erau foarte puține, iar proștii, foarte mulți, aveau șansa să se mai și înmulțească o dată cu trecerea vremii.

După aceste speculații preliminare, mă întorc la găselnița ingenioasă sugerată de subiectul discuției noastre despre **Elite și Termite.**

Ambii termeni au o anumită ambiguitate, de aceea se cere o anumită limpezire.

Mi-aduc aminte de faimoasa fabulă a lui La

trebuie abordată așa cum s-a mai și făcut, în alți termeni.

Deși minoritare, elitele sunt motorul de idei în fiecare epocă și programul lor a fost adeseori acceptat de termite (mulțime), pe măsura extinderii orizontului lor de așteptare.

Elitele nu pot trăi fără marea masă a populației cu o cultură medie, destinată să le înfăptuiască.

Între spiritele elitare solitare și marile comunități umane, raporturile sunt variabile, dar fără existența celor dintâi societatea nu poate progresa.

Ne întrebăm, însă, dacă, în numele spiritului lor elitar, oamenii de elită ce reprezintă o infimă minoritate în societate, pot schimba o ordine socială sau pot impune anumite legi, inovații în artă, fără accețiunea unei părți a majorității.

Experiența istorică a demonstrat că și un asemenea mod de gândire poate deveni periculos.

Știm că nu puțini au fost dictatorii de

dreapta sau de stânga, care în numele unei elite restrânse și iluminate a înfăptuit o adevărată chirurgie în societate pentru a se putea impune.

Eficiența elitelor autentice rezultă din diverse performanțe ca și din capacitatea lor de persuasiune, orientată spre luminarea mulțimii.

Dar nu este mai puțin adevărat

că între existența biologică a unor oameni de elită și recunoașterea lor publică poate să intervină un timp destul de îndelungat.

Așa ne explicăm eficiența tardivă a unor idei receptate cu dificultate de comunitățile sociale.

În același timp se cuvine să precizăm că nu orice grupuri absolut minoritare sau indivizi mai ciudați pot să se considere elite doar pentru faptul că nu au beneficiat de înțelegere.

Este cazul să menționez că substituția în unele traduceri sau în cărți originale a cuvântului elită cu minoritate poate să genereze mari confuzii.

Rămân la opinia că elitele pot fi recunoscute după performanțele obișnuite în anumite domenii și capacitatea acestora de a le transforma în adevărate **idei-forță**, recunoscute pe plan național sau universal.

Graba unor politicieni, scriitori sau filosofi de a se declara prematur spirite elitare, mi se pare mai degrabă plină de aroganță decât de temeinicie.

Într-o societate fundamentată pe principii meritocratice, elitele au toate șansele să fie recunoscute mai devreme sau mai târziu, comunitățile întemeiate pe merite, fiind singurele care pot garanta recunoașterea obiectivă a elitelor.

Ne întrebăm, însă, dacă, în numele spiritului lor elitar, oamenii de elită ce reprezintă o infimă minoritate în societate, pot schimba o ordine socială sau pot impune anumite legi, inovații în artă, fără accețiunea unei părți a majorității.

Fontaine, Greierele și furnica.

Știm că furnica cea harnică îi reproșează greierului că a cântat toată vara, iar dacă iarna riscă să moară de foame, ea nu-i oferă nimic din agoniseala sa.

Or, aici este greierul un artist de elită și furnica o simplă făptură lucrătoare?

Fabula poate fi interpretată și în acest fel și au existat mulți artiști și savanți lăsați să moară de foame, fiindcă, chipurile, n-ar fi fost productivi.

Dacă greierele ar fi fost considerat de poetul francez o elită, atunci, el i-ar fi cerut poate termitei să-i dea o parte din avutul său pentru plăcerea pe care i-a produs-o.

Într-adevăr, elitele au fost și au rămas minoritare, fie că este vorba de indivizi izolați, fie de mici comunități umane.

Iar epoca noastră, care stă sub semnul maselor (Ortega y Gasset), a elogiat adeseori mulțimile de ordin cantitativ și a repudiat elitele minoritare, mai ales când a fost vorba de curente de idei de stânga.

Experiența social-politică din țările socialiste a supralicitat în mod excesiv rolul maselor deși în mod tacit ea a dus la o elită politică pe care se întemeia puterea agresivă, elitele existente și în această societate fiind folosite în mod tacit și sever supravegheate.

Relația dintre **elite și termite** (mulțime),

simion bărbulescu

„GREIERELE ȘI FURNICA“ SAU CU PRIVIRE LA RAPORTURILE DINTRE ELITE ȘI TERMITE

vor arunca privirea și spre cerul înstelat de deasupra, incapabile de a descoperi prezența divină în lucruri și fiind lipsite total de simțul misterului („acel sfânt mister“) ce le împiedică să vadă și o altă „lume, pe-astă lume de noroi“. Și poate că n-ar fi nimic dacă acestea n-ar încerca să pună piedici întru afirmarea elitelor!... Dacă n-ar aspira să le monitorizeze, dându-le „indicații prețioase“, obligându-le să accepte un fel de nivelare pro-custiană, în cazul în care ar încerca să se detașeze de „mușunoaietele“ lor...

* De fapt, lucrurile n-au stat niciodată mai altfel decât acum! Relațiile dintre elite și termite au un caracter de generalitate, ceea ce diferă fiind doar forma de manifestare de la o epocă la alta. Și se pare că ele (aceste relații dintre elite și termite) se vor perpetua cât va rămâne cerul și pământul!

Îmi voi ilustra această afirmație printr-una dintre cele mai cunoscute capodopere literare în care elitele și termitelile sunt simbolizate prin greiere (omul cel mai distins dintre elite!) și furnică (cea mai întreprinzătoare dintre termite). E vorba - sper că s-a înțeles - de fabula lui La Fontaine (cel ce a fost comparat cu un Homer al Franței), *La cigale et la fourmi*, care și-a aflat cea mai potrivită echivalare în graiul nostru prin Tudor Arghezi (vezi *Scrieri*, V, p. 78-80). Cum bine își amintește fiecare, greierele din fabulă își înțelege menirea în cântec, pierzându-și întreaga vară... cântând: „Am cântat cri-cri, gri-gri./ Nopti cu nopti și zi de zi“ („Nuit et jour à tout venant/ je chantais, ne vous déplaise“). La rândul ei, furnica se străduiește să-și confecționeze mușuroiul, umplându-l „cu tot ce-ai fi răvniț./ Magazia cu făină/ Era sub o rădăcină./ Și, la rând, în multe caturi/ Erau saci cu mei pe paturi./ Adunați într-o firidă./ Sâmburi roșii de stafidă./ În dulap și-ntr-un sertar./ Mălai galben și zahăr/ Ouăle cu coaja mică/ Erau ouă de furnică./ Căci cumetrele își fac/ Prăjituri și cozonac./ Într-un beci închis cu scoabe/ Boloboace: struguri boabe./ Va să zică, un belșug/ Rânduit cu meșteșug“. Spre deosebire de furnică, greierele ne apare „flămând“ și „în picioarele goale“, propunându-i acesteia să-i dea cu împrumut „niscai boabe“ pe care i le va înapoia „cu dobândă“... Rezultatul e binecunoscut: „În loc să ia din câmară/ Și să dea, pune-ntr-o bări“, refuzându-i - în final - „... sponsorizarea“: „Vous chantez? J'en suis fort aise/ Eh, bien! Dansez maintenant!“ - răspuns care trădează ignoranța crasă a condițiilor naturale și sociale, despre care același La Fontaine amintește în alte fabule ale sale: „en toute chose, il faut considérer la fin“, se spune într-una; și „il se faut entr'aider, c'est la loi de la nature“ - se arată într-alta.

* Relațiile dintre „termite și elite“ au rămas dintru început cam aceleași, cu mici excepții, ceea ce le deosebește fiind doar forma de manifestare. Să ne amintim, de pildă, modul în care l-au întâmpinat mulțimile („las massas“) pe divinul Mântuitor, în Duminica Floriilor, pentru ca - puțin timp după aceea - să strige în fața palatului lui Pilat: „Răstignește-L! Răstignește-L“. De la acest episod să revenim la prezent și să ne amintim cum au reacționat aceleași termite la câteva luni de la Revoluție, anihilând prin forță

brutală adunarea studenților din Piața Universității...

* O formă specifică este și cea a încercărilor unor temite (a se înțelege *veleitari*) de a pătrunde în lumea elitelor prin confecționarea în serie a tot felul de *substitute ale cântărilor inspirate* ale celor cu adevărat „miruiți cu har“ - ca să folosim o altă expresie a lui Tudor Arghezi... Mai ales, în epocile de tranziție proliferază această maladie a spiritului, când - după cum se exprimă înțelepciunea populară - „gunoaietele se ridică la suprafață“...

* Întrebarea implicată în tema propusă de către redacție și la care fiecare dintre cei care participăm la această dezbatere ar trebui să aflăm un răspuns este **cum ar fi posibil să se pună stavilă acestui fenomen de „rebeliune a maseilor“?**..., de înlăturare a efectelor novice rezultate din **confuzia valorilor?** Și în trecut, dar chiar și în momentul de față, s-a insistat asupra crizei unor centre de valorificare critică a producătorilor artistice aruncate pe piața literară și artistică... În acest sens, Nicolae Manolescu atrăgea atenția asupra unei mai atente discerneri de către critica a valorilor autentice de cele contrafăcute... Și alte voci autorizate s-au ridicat împotriva invaziei de kitsch-uri și derizoriu, respectiv pentru solidarizarea creatorilor în jurul ideii de adevăr artistic cum și pentru înmulțirea (diversificarea) centrelor de valorificare a produselor literar-artistice apărute...

* Mai mult decât în epocile normale, se simțea nevoia - în această prelungită epocă de tranziție de recunoaștere, distingerea și explicarea (explicitarea) fenomenelor artistice actuale - de pe poziții de înaltă intelectualitate în vederea stabilirii identităților specifice din creația scriitorilor contemporani, printr-o circumscriere a in-fabilului (a „nepătrunsului ascuns“ - cum îl numește Blaga), inițindu-i pe receptorii (conștientii) de artă și literatură în sesizarea altfelităților operelor actuale, sugerându-le **practicarea un anume mod (cod) de lectură (și de gândire)** care să-i călăuzească spre o mai judicioasă interpretare și apreciere valorică... Așa cum am năvălit ocazia să arăt, este nevoie ca îndeosebi criticul să-l atragă de partea lui pe cititor spre discernerea necesară dintre esențe și aparențe, spre înțelegerea mesajului inclus (încorporat) în imaginea artistică... Numai în acest mod criticul (și, deopotrivă, receptorul) se vor întâlni pe aceleași coordonate - ale pasionantei urmăriți a frumuseții artistice - parte componentă a demnității umane.

* În încheierea acestei participări la dezbaterea organizată de către redacția revistei „Lucrul fărul“, în scopul stăvilirii invaziei termitelor (precădere în domeniul literaturii) îmi permit să citez pe un binecunoscut scriitor sud-american (M. A. Asturias), care - într-un interviu susținea necesitatea transformării elitelor scriitorilor de valoare dintr-o literatură „conștiințe active ale națiunii din care fac parte cu toate implicațiile practice și filosofice ale responsabilității angajate“.

Este - cred eu - ceea ce se urmărește și în discuția de față pe tema insolită a raporturilor dintre elite și... termite.

* Când Marius Tupan mi-a propus să scriu un articol pe această temă - a raporturilor dintre elite și termite - chiar nu știam ce anumite aspecte ar putea prezenta mai mult interes și nici care ar putea fi - în esență - finalitatea unui asemenea demers... Nici Marius Tupan nu mi-a oferit alte indicații decât cele strict legate de temă. Ca atare, am gândit că ar fi bine ca, mai întâi, să pornesc de la elucidarea termenilor în discuție.

* Cuvântul (noțiunea) *elită* vine, așa cum se știe, din franceză (*elite*, care - la rândul lui - are trimitere la *eligere*, din latină) și se referă la tot ceea ce este mai deosebit și mai distins într-o anumită epocă și într-o anumită societate, respectiv ceea ce se cheamă *altfelitate*, adică modul specific (valoric) de manifestare în contextul ce sugerează sintagma diversității în unitate și a unității în diversitate. Sainte-Beuve meditănd asupra acestui fel de originalitate (a elitelor din artă și literatură) aprecia că ea trebuie căutată „dans la manière, non dans la matière“. Urmărind evoluția elitelor intelectuale de-a lungul timpului suntem obligați să constatăm că ele s-au constituit din tot ceea ce o epocă are mai valoros în domeniul precum cele ale spiritului (artă, literatură, cultură), remarcându-se printr-o **altfel de viziune, stil, sensibilitate și concepție**, depărtându-se de formele laic-cotidiene și profane, descoperind - atunci când le abordează - aspecte cu totul rele-vabile chiar în acestea, interpretând lumea prin și din perspectiva unei sensibilități, care-și află **cea mai adecvată expresie a trăirilor** (sentimente și emoții), prin care creațiile devin o respirație a spiritului și o propedeutică spre completitudine...

* La rândul lor, **termitelile** fac trimitere (la propriu) către un anume ordin de insecte (de a căror familie aparțin și furnicile) care-și construiesc mușuroaie sub pământ... La figurat, ele desenează - așa cum spune Eminescu - pe acei „oameni mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urite“... „copii ai lumii mici“ ce fac „pe pământul nostru mușunoaie de furnici“ (*Scrisoarea I*).

* Aplicând acești termeni la epoca pe care o parcurgem (de tranziție - cum a fost denumită), vom fi de la bun început izbiți de asaltul bine organizat împotriva elitelor (din cultură, dar și din alte domenii) al termitelor, care vociferează *coram populo!* că ele „muncesc și nu gândesc“ și că „nu-și vând țara la străini“ etc. Care este - în fond - finalitatea acestora? Am să recurg, pentru a fi cât mai bine înțeles - la un vers celebru al lui Maiakovski, care arată că - ele (termitelile) - nu știu să vadă „decât slănină lor din ladă“... Niciodată ele, termitelile - incolore și oarbe - nu-și

dan stanca

Domnul Florin Mihăescu, bunul meu prieten, obișnuiește să spună că, în condițiile actuale ale sfârșitului de ciclu, fiind, indiscutabil, avangarda s-a compromis, aparține ariergardei. Aceasta onservează intențiile spirituale, le transmite mai departe, asigură continuitatea dintre ciclurile istorice, fiind singura păstrătoare a tradiției. De altminteri, facilul, erizoriul, banalul, praful toxic al răzii, acești prieteni gălăgioși ai democrației, dau o senzație de fant. Magnetofonul care se plimbă ironic din Obor în Parlament pentru a reține fidel diftongii și gomăniile epocii a ajuns să ne surprindă. După multă vorbărie, e necesară și asceza tăcerii. După multă literatură-document e necesară și asceza mitului.

Romanul binecunoscut, dar în mod atât de puțin cunoscut al lui Hermann **Jocul cu mărgelile de sticlă**, conține în unele sale pagini o serie de observații care ne ating direct și, evident, pe toată lumea contemporană fascinată de demonul accelerației. În fapt, este vorba de epoca foiletonistică, așa cum se numește romancierul, epoca devalorizării viziunilor, epoca scepticismului, a relativizării, a necredinței, a flegăreliei despre orice, făcută în numele progresului ce ar trebui culturalizat sau distrat. De fapt, fără a greși foarte mult putem spune că epoca, încă din anii '30, intuia zodia modernismului, a fragmentarismului și a pierderii de autenticitate. Iată ce spune romanul: „Oamenii auziau conferințe despre poeți și căror opere nu le citiseră niciodată și nici nu le recuzau prin minte să li citească, le plăcea să se înfățișeze diapozitive cu aparatul de proiectie, și se străduiau să răzbată, întocmai ca și când făceau citind foiletonul din ziare, printr-un noian de valori culturale fragmentate și lipsite de cunoștințe sărăcite de sensul lor. Pe lângă acestea, se aflau foarte aproape de această devalorizare a cuvintelor, care a devenit la viață, mai întâi în cercuri secrete și apoi restrânse, reacția eroică și ascetică ce a devenit repede vizibilă și puternică, constituind baza unei noi autoeducații și demnități a

ELITA - ARIERGARDA SPIRITUALĂ

spiritului“. Ceva mai încolo scriitorul completează aceeași idee: „Chiar în miezul perioadei de înflorire a foiletonului existau pretutindeni grupe izolate și mici decise să rămână devotate spiritului și să se străduiască din răspuțeri pentru a salva până după scurgerea acestei perioade un grăunte din tradiția sănătoasă, bunele moravuri, metodele și conștiința intelectuală“.

Oare aceste grupuri, izolate și secrete de care Hermann Hesse vorbește la începutul romanului său capodoperă, nu reprezintă tocmai nucleele spirituale, din ariergardă, care formează de fapt elita? Sincer să fiu, nu pot să dau altă tălmăcire acestor rânduri care, la o lectură superficială, sunt trecute cu vederea, dar care în realitate, citite prin prisma actualei situații, totuși foarte mult diferită de cea dintre cele două războaie, când Hesse elabora cartea, conțin toată criza în care ne aflăm indicând în

descoperire a determinat o relansare a studiilor muzicale și de impunere a unei noi mentalități față de cultură, arte și spirit. Al doilea punct de rezistență, cum spune Hesse, împotriva degenerării a fost Liga călătorilor în Orientul Apropiat, ai căror membri frați s-au îndeletnicit mai puțin cu educația intelectuală, cât cu cea sufletească, adică au cultivat cucernicia și venerația...“

Nu-mi dau seama în ce măsură ar exista acum o asemenea ligă și un asemenea ordin. Relațiile cu Orientul, fiind viciate în proporție de 99 la sută, atât din cauza importului fără pic de discernământ de tradiții orientale, cât și din cauza turismului „dublat“ de terorism care a transformat orice călătorie într-un risc colosal, posibilitatea de-a ne reface elitele printr-o asemenea metodă este destul de discutabilă. În orice caz, problema cea mai gravă este aceea a foiletonismului și a muzicii prost compuse, interpretate și receptate. „Cu cât muzica, spune Hesse, devine mai zgomotoasă, cu atât mai melancolici devin oamenii, cu atât mai în primejdie se află țara (lumea), cu atât mai jos decade principele... Dacă decădea muzica, acesta era un semn sigur că și guvernământul și statul vor intra în declin. Scriitorii istoriseau povestiri terifiante despre tonalități interzise demonice și înstrăinate de ceruri, muzica pieririi la a cărei nelegiuire intonare în palatul regal (chinez, n.n.) bolta cerească se întuneca deodată, zidurile se cutremurau și se prăbușeau iar monarhul și țara decădeau...“

Ce-ar mai fi de spus? Acum când toată lumea este invadată de muzica rap, hip-hop, de muzica băieților de cartier e de mirare că totuși mai trăim. Dar cum trăim? Boemă superficială, ridicolă sau muncă „la sânge“, robotizată, acestea sunt variantele. Unde mai poate fi atunci elita? Retrasă, în ariergardă, făcându-și acolo datoria fără s-o știe nimeni și fără să stingherească pe nimeni.

Cred că acum, la fel de important și necesar ca existența unei elite, este și credința într-o asemenea necesitate! Oamenii, obișnuți să pretindă, să-și închipuie că li se cuvine tot, având despre ei înșiși o părere foarte bună, nu mai pot gândi că elita este de fapt cu totul și cu totul altceva. Desigur, vorbim deseori de elite profesionale, dar acestea până la urmă nu au nici o legătură cu elita propriu-zisă care se află dincolo de profesionalism și de specializare. Membrii ei nu sunt nici poeți, nici ingineri, nici arhitecți, nici medici, nici chiar preoți. Bineînțeles, aici e de discutat! Membrii elitei aparțin unui ordin secret care salvează memoria Tradiției. Cum s-o numi însă acum acest ordin e imposibil de aflat. Important e să credem că există și să sperăm că odată ni se va cere - prin ce mijloace? - să ne afiliem lui.

Oamenii, obișnuți să pretindă, să-și închipuie că li se cuvine tot, având despre ei înșiși o părere foarte bună, nu mai pot gândi că elita este de fapt cu totul și cu totul altceva. Desigur, vorbim deseori de elite profesionale, dar acestea până la urmă nu au nici o legătură cu elita propriu-zisă care se află dincolo de profesionalism și de specializare. Membrii ei nu sunt nici poeți, nici ingineri, nici arhitecți, nici medici, nici chiar preoți. Bineînțeles, aici e de discutat! Membrii elitei aparțin unui ordin secret care salvează memoria Tradiției.

același timp zonele de unde ne poate veni salvarea.

Elita, așadar, înseamnă ariergardă spirituală. Avangardismul, cum am spus, nu mai înseamnă acum nimic. El a avut rolul demolator și asanator într-o perioadă când dictatura clișeeilor și a locurilor comune îmbăcșise climatul intelectual. Acum, avangarda nu mai are absolut nici o putere iar excesele sale îmbăcșesc și tiranizează așa cum făceau clișeele împotriva cărora a luptat. Din această cauză, romanul lui Hesse, de care se vorbește acum destul de puțin, a fost și mai ales este o carte-avertisment. Dacă **Demonii** lui Dostoievski, la sfârșitul secolului al XIX-lea, prefigurau dictaturile ce aveau să domine veacul următor, în schimb **Jocul cu mărgelile de sticlă** depășește acest stadiu. El nu anticipează răul, ci, denunțând epoca foiletonistică, postmodernă, evident benignă și inocentă - **Tentația inocenței**, vorba lui Pascal Bruckner - întrezărește și germenii unei posibile regenerări spirituale. De aceea, prologul acestei cărți trebuie citit absolut tehnic. Care este soluția oferită de scriitor: cercetările și metodele de predare ale istoriei muzicii. În carte este vorba de regăsirea celor unsprezece manuscrise ale lui Johann Sebastian Bach, aflate cândva în posesia fiului acestuia, Friedeman. Această

CERC VICIOS

**cassian maria
spiridon**

Cred că discuțiunea ar trebui pornită de la definirea termenilor (sau poate termitelor) și mai apoi, din aproape în aproape, la posibilele legături ce ar putea sau nu exista.

În DEX, ediția 1996, elita este definită drept grup de persoane care reprezintă ceea ce este mai bun, mai valoros, mai ales, într-o comunitate, o societate etc. și ne oprim aici, restul nu-i de interes pentru noi.

Tot în DEX, dar ediția din 1975, vom avea surpriza unei definiții a elitei, cu totul ideologizată: (în societatea cu clase antagoniste) Parte a societății ai cărei membri, având o poziție avantajoasă, se consideră superiori masei; Ceea ce este mai bun, mai demn de a fi ales - mai departe nu ne interesează.

Înainte de a trece la termite, vom comenta cele două definiții din DEX, substanțial diferite, la unul și același cuvânt. Înainte de '89, elita reprezenta o parte a societății (putem considera egală cu un grup

de persoane), unde membrii, având o poziție avantajoasă (în ce fel și față de ce rămâne un mister total), se consideră (așa, din senin) superiori masei (cine sunt masele supuse discriminării DEX '75 refuză să ne spună).

Această scurtă definiție evidențiază până la ce nivel era infestată societatea multilateral dezvoltată, în care lingvistica, dicționarele etc. erau supuse directivelor ideologice ale partidului unic; și, atenție, mai ales pentru nostalgici, ediția consultată era tipărită în 1975, nu, de exemplu, în 1955. Elitele, combătute și desconsiderate, până la anihilare, de comuniști (să ne amintim fioroasele gulaguri, rezervate cu osebire acestora) au funcționat mai abitir, în conformitate cu definiția din ediția '75, centrate pe o strictă ierarhie de partid și de stat, filtrate strict ideologic și oligarhic. Esența sistemului era întemeiată pe soliditatea nomenclaturii, o „elită“ impusă cu tancul, extrem de exclusivistă față de „mase“, dar nesfârșit de înțelegătoare și darnică cu membrii consacrați, indiferent de calitățile intelectuale și meritele morale ale acestora. Apartenența la această „elită“ era un cec în alb care te îndreptăța și îți asigura accesul la varii funcții și facilități, nu mai amintim de posibilitățile ca alesele lor progenituri să fie trimise ca bursieri la înaltele școli din Apus (mai ales după căderea lui Dej). Și toate acestea pentru că erai membru al acelei părți a societății, având o poziție avantajoasă, ce te îndreptăța să te consideri superior masei - în conformitate cu definiția șchioapă din DEX '75.

În DEX, ediția 1996, la termite aflăm: *gen de insecte tropicale care seamănă cu furnica, trăitoare în colonii (Reticulitermes) și sunt foarte dăunătoare, atacând mai ales lemnul.*

Ciudad, aflăm același lucru în DEX, ediția 1975. Se vede că interesul ideologic față de termite al partidului unic era ca și inexistent. E, totuși, o lipsă de vigilență; ar fi putut constata, la o atentă lectură, că sunt organizate în colonii, coloniile fiind, se știe, bastioane ale imperialismului capitalist etc., etc.

În Dicționarul universal al limbii române, realizat de Lazăr Șeineanu, la elită - definiția va fi apropiată de cea din DEX '96: partea cea mai distinctă, cea mai valoroasă a unei societăți. Asemănător ar fi cazul termitelor: ordin de insecte tropicale dăunătoare, de dimensiuni mici, incolore și oarbe și furnici albe.

Printr-un relativ consens, scriitorimea este considerată o comunitate de vârf a societății, formată dintr-un număr restrâns de persoane, raportat la întreaga populație, ce are ca principală preocupare scrierea unor opere literare, importante pentru menținerea și promovarea culturii naționale. Cum nu toată lumea este hărăzită cu talentul de a scrie literatură, talent obligatoriu pentru o astfel de activitate, și nici cu o bogată informație culturală, indispensabilă într-un astfel de domeniu, cei câțiva, aleșii care îndeplinesc onorabil aceste minime condiții formează o comunitate ce o putem considera o elită intelectuală. Așa să fie?

Sunt câțiva importanți filosofi și sociologi care s-au ocupat și au teoretizat pe marginea elitelor, între care am putea menționa pe Vilfredo Pareto, Max Weber, Gaetano Mosca, Oswald Spengler, H.S.St. Chamberlain, C. Rădulescu-Motru etc. Pentru aceștia societatea este condusă de elite, ele fiind considerate factori de regenerare morală și intelectuală a societății. Între cei chemați, cel puțin așa, ține Gaetano Mosca, capabili a asigura o permanentă regenerare a societății, se află elita culturală aleșii vieții spirituale. Sunt mulți scriitori de primă mărime trăitori printre noi, dar și mai mulți sunt dintre cei pe care i-am putea înscrie, fără mustrări de conștiință, în colonia termitelor - atât sunt de dăunători și târători spiritual. Nu ei sunt acei factori de regenerare morală și intelectuală a societății și nu s-au meritat a da numele lor.

Să nu credem că termitele n-ar avea elitele lor de la elita militară la elita conducătoare etc., dar elitele își au termitelile lor și din acest cerc, evident vicios, nu-i scăpare.

LA UN CENTENAR

G Călinescu a fost tot timpul vieții sale un creator extrem de controversat, primele două decenii ale posterității au însemnat consolidarea monumentului la care avea dreptul opera sa de critic, istoric literar precum și aceea beletristică, pentru ca, după 1990, discuțiile în jurul personalității acestuia, de dimensiuni ieșite din comun, să se reaprindă. Cei ce au dat tonul unor negări vehemente au avut în vedere compromisurile făcute puterii comuniste, atitudinea sa de bufon la o curte fără noblețe și predispușă la crimă, care i-a contrariat pe cei ce-l cunoscuseră și apreciaseră. Documentele scoase la lumină în anii din urmă au clătinat serios statuia pe care i-o ridicaseră emulii, marile căderi morale ale omului proiectând umbre greu de risipit asupra unei opere unice de fapt. Tocmai de aceea, în vara lui 1999, când se marca împlinirea unei sute de ani de la nașterea sa, evenimentul n-a fost simțit ca atare, instituțiile principale (Academia, Facultatea de Litere, Institutul „G. Călinescu“, Radioul, câteva edituri) s-au achitat corect de ceea ce presupune un centenar, dar au fost și destui care l-au tratat cu indiferență, dacă nu chiar cu intenția (nedeclarată) de a-l minimaliza definitiv. (Elocvent este numărul din „România Literară“ cu însemnările domnului Gh. Grigurcu.) Cu atât mai important mi se pare gestul domnului I. Opreșan, cunoscut editor, critic și istoric literar, de a aduna într-un volum masiv, un număr de cincisprezece interviuri, solicitate de-a lungul vremii unor intelectuali ce s-au aflat în preajma lui Călinescu și au avut ceva de spus în legătură cu autorul Istoriei literaturii române de la origini până în prezent. Domnul I. Opreșan a apelat la Geo Bogza, Alice Vera Călinescu, I. C. Chițimia, George Ivașcu, Dumitru Micu, George Muntean, Ovidiu Papadima, Al. Rosetti, D. I. Suchianu, Cornelia Ștefănescu, Ștefana Velisar Teodoreanu, D.

Vatamaniuc, Teodor Vârgolici, Gh. Vrabie și chiar la sine însuși, într-o neconvențională mărturisire. Știind tenacitatea domnului Opreșan și gândindu-mă la cealaltă carte a sa de interviuri (despre Lucian Blaga) sunt convins că va urma cândva și un al doilea volum de convorbiri adnotate, destui fiind încă aceia ce au fost lângă legendarul Profesor și au înțeles destule din lecția, cu elemente de sublim și de penibil, pe care acesta o oferea. Meritele domnului Opreșan țin mai ales de înțelepciunea de a-l asculta pe fiecare (I. C. Chițimia, Ovidiu Papadima, George Muntean), de a nu da înapoi în fața reticențelor (George Ivașcu), de a nu marșa la răutăți (D. I. Suchianu), de a fi prevăzător și a corecta unele amintiri. Aflându-se într-o foarte bună cunoaștere a subiectului abordat, știind cam tot ce s-a scris despre G. Călinescu, domnul I. Opreșan intervine mereu cu întrebări favorabile unor răspunsuri generoase pentru istoria literaturii române. Se stabilesc astfel foarte multe adevăruri referitoare la familia sa (mai cu seamă la mamă), la bolile care încet-încet i-au distrus sănătatea, la extraordinara sa putere de muncă, la relațiile cu societatea. Se reține imaginea unui Călinescu adesea complexat, fricos, ale cărui izbucniri vizau exact estomparea defectelor pe care și le cunoștea. S-ar fi vrut zeu, ar fi vrut să declanșeze tunete și fulgere, dar în fond era un izolat, un om dornic de onoruri oficiale (a și avut parte de ele) în egală măsură cu un creator de școală și formator de conștiințe și de veritabili savanți. Nu sunt eludate nici alte momente ale vieții lui Călinescu: profesoratul, venirea de la Iași la București, relațiile cu tinerii săi asistenți, cu Iorgu Iordan și I. Vitner, izgonirea misterioasă de la Catedră, primirea în Academie, strania sa purtare acolo, renunțările la idei proprii atunci când o cerea cenzura, în paralel cu uluitoarele sedințe de sâmbătă de la Institut, excur-

liviu grăsoiu

siile de documentare prin țară pe urmele scriitorii revenirea aproape oficială la Facultate, chinurile bătrân îndrăgostit, finalul vieții. În toate a părut pleșitor, iată concluzia oricărui interlocutor. Roș nu s-a putut supăra niciodată pe el, Teodor Vârgolici vede în el un geniu, Ovidiu Papadima îl situează printre spiritele uriașe ale culturii noastre, Cornelia Ștefănescu îi datorează renașterea („m-am născut două oară mulțumită lui“), iar D. Vatamaniuc e chide: „geniul lui era incomparabil“. În oglinda individuală, G. Călinescu se reflectă diferit, imaginea globală coincide.

Prin munca și sinceritatea atâtor, ca și inspirația domnului I. Opreșan, Centenarul Călinescu a fost onorat o dată în plus și încă așa se cuvine.

DESPRE ELITE, NUMAI DE BINE!

mircea constantinescu

Subiect generos - elitele. Lax și plin de capcane. Înainte de toate, se impune un minim acord asupra unei definiții omogene și, istoric vorbind, riguroase. Fiindcă elitele - ca și aristocrația - sunt „subiecte” nu doar și nici în primul rând gramaticale/semantice: sunt metafore, mai clar spus, purtătoare a fibrei metonimiei. Reprezintă, adică, metonimii prin care cei inspirați au știut să îmbrace **anumite** vârfuri sau piscuri tribale/sociale. În varii epoci, „elite conducătoare” nu constituia un pleonasm. Vracii, alături de șefii războinici, formau elita. Las acum deoparte castele indiene, stratificarea socială, acolo și atunci, reprezentând un cod normativ strict și rigid. Merită subliniat, însă, de pe-acum, că înbin accepția de „cremă” a societății cu aceea de guvernare a societății. Istoricitatea care nutrește această metonimie este, însă, avertizantă: nu totdeauna și nu oriunde, crema societății a fost la conducere și, deci, a putut să guverneze. Iată aristocrația, elita prin definiție, în perioadele de ascensiune ale burgheziei, s-a manifestat dacă nu ca element trezător, oricum ca o frână potențială a evoluției, progresului, schimbării. Și, pe rând, foarte rar concomitent, o serie de „vârfuri”, un lot de „aleși”, nu mai reprezentă decât simboluri, blazoane revoluate, rmoarii.

Dacă, în unele perioade și locuri, intelectualitatea umanioarelor alcătuia unica elită valabilă și viaabilă, în alte locuri și epoci, locul sau rangul său îl avea intelectualitatea tehnică; sau informațională, recum în zilele noastre (și, firește, dacă mă refer la erile postindustriale). Meritocrația, ca să folosesc acest barbarism destul de viciat prin utopie, a reușit, dar nu definitiv, să înlocuiască - măcar în constituții, și în ordonanțe -, aristocrația, respectiv dreptul alienabil conferit de „sângele bastu”, de „osul omnesc” ș.a.m.d. Actualmente, **bunul simț** irigă oare de fapt: elita nobiliară este tolerată ca decor, ca atmosferă, ca termen antitetice (în producțiile literare - pentru-mase).

Perioadele de schimbare (revoluționară) a societății poartă cu sine și responsabilitatea înlocuirii eticilor sau, cel puțin, a cosmetizării înlocuirii unei etici cu o alta. Uneori se petrec „predări de ștafetă”, dar de cele mai multe ori: înlăturări brutale, chiar și în sine. Inutil să reamintesc de revoluția franceză și de cea... română. Ceea ce totuși e imperios să reamintesc ține de faptul că abia revoluțiile readuc discuție și permanentizează, chiar și în răspăr, dreptul elitelor.

Pe moment, însă, să nu ne îmbătăm cu apă caldă. Intenționat am închipuit o sinonimie nesăbuită, altfel zis, am echivalat volens-nolens elita cu stăpânii, guvernânții, cu **nomenclatura**. Nu-i așa că e un comis o... sfidare a bunului simț, simultan cu un delict de lesmajestate?...

Votul universal, în țările liberale/democratice, promite ca anumiți reprezentanți ai elitei să fie promovăți în posturi-cheie; și în posturi-cheie. Totul din țările așa-zis comuniste sau din teritoriile dirijate tiranic, reprezintă, în cel mai bun caz, o potemiadă dizgrațioasă, umilitoare. În acest din urmă caz, despre care aleși, despre ce elite ar putea fi vorba?!

România deceniului din urmă - până la un punct: aidoma altor patrii convinse cu tancurile de către bolșevici - suportă cu supramăsură ambiguitățile contemporane ale conceptului: căci despre care, despre ce fel, despre câte... elite se poate pronunța, cineva, astăzi?... Ambiguitățile cu pricina, e cazul s-o spun, nu sunt livrate doar cu sacerdoții semanticii, dar de, mai cu seamă, multimedia, mai exact: de către slujitorii acestora. Pentru că, astăzi, aici, vedetele-vipurile-notorietățile-celebritățile clipei tind să formeze, printr-o aglutinare nefirească și „de vitrină” grosul (dacă nu cumva, în „mintea” unora, ansamblul) **elitei**.. Oglindirea, reclamată de profesie, a vieții parlamentare-guvernamentale-prezidențiale (și a culiselor acestora) - sprijinită de un suport mediatic mult augmentat și diversificat - conduce nu numai la o tot mai periculoasă confuzie între realitate și ficțiune, ci și la o pervertire a **înțelegerii** sensurilor elementare: fiindcă, acum și aici, notorietățile se **confundă** cu elitele.

Dacă la mijloc n-ar fi o confuzie axiologică, evident că n-ar merita să fie pomenită aici, măcar fiindcă oricum „uriașele” personalități care ocupă prim-planul vieții social-politice sunt, în majoritatea cazurilor, subiecți efemeri prin însăși condiția „promovării” lor. Însă modul, de tot original, în care au priceput românii verzi să-și reafirme capitalismul în bădătură și pe prispă și care, natural, reclamă protecții sus-puse, foarte-sus-puse, proclamă și promovează „niște” vârfuri/piscuri sociale care seamănă cu **elita** cam cum seamănă gheața cu apa. Mi-amintesc, *ad-hoc*, vorba unui Arghezi - oare postmodernității auzită de dânsul? - care, parșivul! se pricepea să discearnă între personalitățile de os, cele vacante și cele de „pol și sută”. Tare mi-e teamă că „originalitatea” clientelismului politic autohton - nu altfel decât somnul rațiunii - produce monștri. Monștrii de pol, monștrii de sută... (Rog a se traduce în termenii salariului mediu pe economie).

Când nu contribuie (intelectual, etic, economic) la fixarea perenă a unei colectivități etnice în istorie; când prin decadență, nimicnicie, ticăloșire, demagogie și egoism feroce destructurează colectivitățile etnice amenințându-le înseși ființarea și vocația intrinsecă a evoluției; când meritul individual e fals poleit cu un merit de garnizoană, aptă să desanteze oricând și oriunde numai și numai întru procurarea și conservarea ciolanului istoric; când înșiși reprezentanții autentici ai unor „case domnitoare”, ai artelor și ai lumii științifice, își smulg tresele și practică îndeletniciri de pungași mărunți ori mafioți cu ștaif (oare numai întru supraviețuire? *rara avis!* în general: întru burdușirea cu valută forte a pragmaticeii invitații „trăiește-ți clipa”); când, în sfârșit, protecele **media**, finanțate din umbră (ce eufemism!), ung și ghilotinează, într-un ritm frenetic, pe miliardarii minutului; ei bine, atunci confuzia domnește-și-conduce, suverană, astfel încât ceea ce ai fi tentat să numești **elite** e mult mai prudent (deontologic, dar și în respectul logicii și-al bunului simț) să le numești fie „elite”, fie „delicte”, fie „termite” (asta, pentru a prelungi orgasmul amatorilor de calambururi deși, evident, atât de evident, cuțitul ajuns la os își refuză gluma).

Acum, desigur, nu confuzia în sine e necesarmente malignă; sau nu e în gradul și măsura ce ar putea să deterioreze, singure, profilul etic și

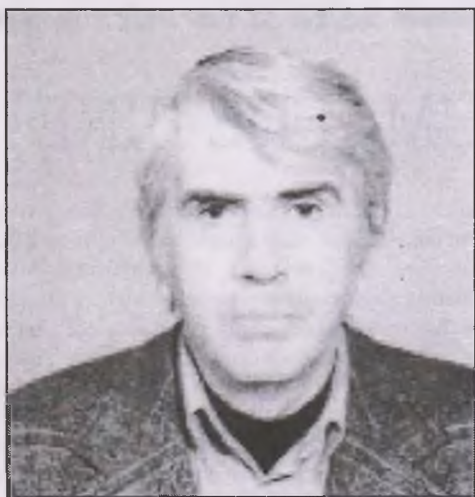
economic al țării. Dar ipocrizia, care jefuiește ființa chiar merituoasă; dar afacerismul ilicit, sălbatic, brownian, care obturează și nevolnicește libera inițiativă; dar atomizarea așa-zisei vieți politice, în general rezultatul axiomei păguboase că fiecare român vrea să fie șef/lider undeva și peste cineva; dar vexarea nemiloasă, cinică a cetățeanului de rând, ajuns să vadă și să audă cu simțurile proprii (abil stimulate de aceleași media) că raportul dintre pensia/salariul său și remunerația unui grangur (nu mă refer la patroni!) tinde să spargă incredibilul regim de 1:300, ceea ce, pentru sine, reprezintă garanția netă că-i de... 300 de ori mai stupid și mai fraier, mai idiot și mai inutil, decât acel grangur... Toate astea devin maligne nu doar pentru „stupid people”, cât mai cu seamă pentru progenerurile acestuia: după deambulări și rătăcirii subsecvente, aceste progeneruri fie își acuză părinții de impotență arivistică, și emigrează (în alcool, în curvăsărie, în delicvență, în Canada...), fie nu mai pierd vremea cu acuzațiile și-și iau lumea-n cap (probabil cea mai costisitoare metaforă indigenă!). Pentru că progenerurile, nu numai la noi, dar pretutindeni pe glob, își arogă dreptul de-a avea pilde, de-a avea exemple, de-a avea modele sau paradigme; și cine altcineva decât **elitele** le-ar fi putut convinge, conduce, îndruma, influența...? Dacă m-aș vrea imbecil, sau măcar dobitoc (cum s-a imaginat, acum o sumă de decenii, un Papini), aș mârâi și mi-aș expune, sardonice și sexy, balele-n public: păi bine, monșterilor, cam la care elite vă gândiți voi? cam la care pilde? cam la care modele?... Nu mi-ar ajunge o revistă întregă ca să enumăr contraexemplele în chestiune!...

Numai cei născuți în România pot regreta că-s născuți în România. Nu-i decât formal un poncif. Fiindcă numai cei născuți în România au dreptul să regrete că toți dimprejurul lor, inclusiv ei înșiși, încă nu sunt capabili să-și reazeze patria în istorie. Numai celor născuți în România le incumbă răspunderea de a-și situa țara unde speră ei că i-ar fi locul. Simt și știu că nu-mi denigrez țara atunci când, din tocmai patima, adică îngrijorarea maximă pentru viitorul ei, nu preget s-o pipăi ca să urlu: Este! Dar, pe ce te bazezi, monșter? Hai să-ți spun: pe mintea românului cea de pe urmă. „Ce-ți doresc eu, ție, dulce Românie” - se-ntreba Poetul; cred că ar trebui să se-ntrebe toți poeții, de ieri și de mâine, și cred c-ar fi cazul să-și răspundă: niscaiva **elite**...

P. S. Pentru doritorii de sinteze erudite, meseriași onești, cititori pleziristi sau studenți silitori, mă angajez să deschid un site pe Internet, unde, sub titlul ELITE, să amplasez câteva **nume** indispensabile: Ed. Morin, M. Arosio, D. Groffredo, M. Giacobbi, J.P. Roux, J. Fourastié, C. Sachs, A. Toffler, J. Dumazedier, H. Lefebvre, Șt. A. Doinaș (Cf. rev. „Ramuri”, nr. 3/1993), J. Touchard, G. Mosca, R. Michels, M. Weber, V. Pareto, M. Ostrogorski, Th. W. Adorno, T. S. Eliot, H. Marcuse, O. y Gasset, G. le Bon, M. de Unamuno, C. Lombroso, C. W. Mills, K. Marx, Ed. Shills, A. Etzioni, I. Bădescu, N. Lotreanu, I. Ungureanu, E. Zamfir etc.

P. S. - I Iar pentru lectorii clocotitori de „VIP” și „bulină roșie” m-am pregătit cu o „plombă” recentă: un inginer-de-CNA (Autoritate publică autonomă!), autorizat de confrăți ingineri să-și deverseze apostila deasupra diverselor hârtii xeroxate, consideră - vocal, numai, totuși într-un birou populat -, că îi e îngăduit să „umble” pe masa de lucru a unui **subaltern** când și cum îi pretind mușchii proprii: doar e un șef, nu-i așa? E și acesta un reflex, minor și aparent puțin păgubitor dar, cu toate acestea, justificarea de tipul Gîgă/Murphy are darul, o dată în plus, să-i îndepărteze pe urmașii noștri de „elite”...

CAFEAUA ELITE SE BEA PE SĂRITE

Șerban Ionescu

na are mere. Ene are pere. Cioc, boc, treci la loc. Un văr s-a-necat c-un măr și-a murit pe loc într-un bloc de lângă talcioc. Unu, doi, trageți ușa după voi, da' să nu trageți în pianist că e artist. Decât un dop, mai bine-un domn. Elite și termite. Ce-au elitele cu termitelile?! *This is the question!* Termitelile au elitele lor termitești. Dar elitele, elitele au elite? Ș.a.m.d. La cursurile de inventică, învățăceii sunt puși să facă cele mai năstrușnice asociații pentru dezvoltarea imaginației. Ce legătură este între o vacă și o raboteză? Iar dacă le mai faci să și rimeze fără proteze ca pe niște surori siameze poți ajunge să expui pui, pui, pui tablouri pe simeze. Tablouri cu raboteze și cu vaci breze. Suprerealiste. Adică elitiste. Doar nu poate orice mitocan să înțeleagă. C-adicătelea cum să se-mperecheze vaci cu raboteze?! C-un strung, hai, greu, dar încă se mai poate, da' raboteza cu vaca?! Nu v-ar fi rușine! Țsta e de-a dreptul manifest pentru lesbiene! HUUUU! Rați ai dracu cu, cucu, Cațavencu, cu rabotezele și cu vacile voastre!

Ce-am vrut să spun este c-atunci când am primit comanda „Elite și termite“, mașinăria a început să se-nvârtească hâr, hâr, hâr („mașinărie“, „raboteză“, „bloc“, „vacă“... imaginație de tip industrial cu reminiscențe rural-agrar, bref, prima generație de încălțați) doar, doar s-o isca vreo minune, să sară vreun iepuraș despre care să pot demonstra că, dacă ști să-l privești, e ditamai leopardul. Elite și termite...?! Rimează da' nu gestică oricum le-ai pune-n frază. Și era cât pe ce să trec pe lângă iepuraș! Fiindcă de ce să-l faci leopard, și nu ghepard? Hopaaa! Ghepardul! Amurgul aristocrației. Fără *aristoi*, e vai de noi! Numai că pentru o demonstrație de forță, a minții bine-nțeleș, dintre cele două vocabule, „termitelile“ este recomandabil. Despre elite oricine poa' să spună câte ceva, da' despre termite! Măcar dac-ar fi fost „furnici“. Furnici... furnici...? „Bolșevici și furnici“ (Fiecare cu ce-l doare!) Că „șobolani“ a ajuns mai banal decât „elite“. Așadar, ce naiba să se poată spune mai cu miez, cu damf de înțelepciune și cu ștaif de elită, despre termită?! Ceva despre farmecul parșiv al vremurilor când ronțăiam pe dedesubt ca termitelile? Tot inte-

lectualu', adică tot intelectualul amărăștean, termitelile, că mahării le obțineau pe gratis, tot intelectualul avea librăresele lui care-i făceau rost de cărțile bune, așa credeam, că alea sunt cărțile bune, iar unele chiar erau și le citeam pe nerăsuflăte ca să avem ce pălăvrăgi la cârciumă, vara la *Cina*, iarna la *Atene palace* (sic!), unde mult îmi place, îmi plăcea *fincă* arăta bine și damele erau mai pempante iar dacă le mai și pomeneai de Foucault, așa la plezneală, „Cum ai zis, țuțule, fuck și mai cum?“, treaba era pe jumătate aranjată. Doamne, ce vremuri minunate erau! Fericire de termite. Care va să zică, într-o tipologie sociologică bagi o căsuță unde scrie „intelectualul-termită“. Opțiunea în favoarea termitelor doar pentru a-ți demonstra forța minții (ca și orice altă demonstrare sau exhibare) este tocmai una dintre manifestările condiției de termită care vrea să acceadă într-o elită înșirând cuvinte goale ce din coadă au să sune. Că doar suntem în „Anul Eminescu“. În schimb, aristocrații n-au nevoie să-și demonstreze nici măcar forța minții. Ducă-se de termite pen'că mie nu-mi spun nimic interesant și n-au decât să roadă cu hârnicie pe dedesubt cât vor, că dacă le-a făcut Dumnezeu o fi știut El ceva. În schimb, elitele, o-ho-ho! Despre elite, trăind acum în România, iată un subiect care provoacă, într-adevăr, pentru că n-o fi singura, dar este o cale pe care se poate încerca apropierea de explicația nenorocirii ce o trăim de un deceniu.

Or, dacă elită spui, Pareto spui, sau, în orice caz, cineva interesat într-ale politiciii trebuie neapărat să spună și Vilfredo Pareto. De la care se știe că toată istoria se explică prin circulația elitelor. Elită, dar într-un anume sens. Fiindcă, după Pareto, există două moduri de a defini elita. Definiția în sens larg, incluzându-i pe toți cei care excelează într-un anumit domeniu de activitate, indiferent despre ce-ar fi vorba: politică, poezie, știință... sau escrocherie. Această elită extinsă și compozită, pe Pareto îl interesa însă mai puțin decât elita în sens restrâns, din moment ce: „*Pentru studiul căruia ne dedicăm, cel al echilibrului social, este mai bine a diviza în două această clasă. Vom separa pe cei care, direct sau indirect, joacă un rol notabil în guvernământ; ei vor constitui elita guvernamentală*“ (*Traité de sociologie générale*; Droz, 1968, p. 1297). Așadar, orice societate este caracterizată în mod natural de o elită, dar, mai cu seamă, de elita guvernantă formată dintr-un număr restrâns de indivizi fără ca ei să formeze un grup omogen. Mijloacele de care face uz elita pentru a dirija masele sunt forța și viclenia, mijloacele de constrângere și arta seducției care întotdeauna este mai mult sau mai puțin arta de a minți. Zicea

Pareto. Care, italian fiind, îl continua pe Machiavelli distingând două tipuri de elite politice: elitele care recurg la brutalitate („*leii*“) și cele care înclină către subtilitate („*vulpile*“). Elita guvernantă este mai mult sau mai puțin permeabilă/deschisă celorlalte elite și, totdeodată, mai mult sau mai puțin în conflict cu ele. Dar întotdeauna există o minoritate care joacă partida a cărei miză este puterea. Și ne mai învăța Pareto că trebuie să distingem între forma și fondul echilibrării sociale. Forma o constituie subiectele disputelor social-politice, așa ca, bunăoară, controversele religioase din Evul Mediu, sau luptele sociale din vremea sa (tratatul apare în 1916), în vreme ce fondul rămâne mereu același: rivalitatea și circulația elitelor. Iar istoria este de fapt succesiunea aristocrațiilor - aristocrațiile războinice, religioase, comerciale, plutocratice -, căci istoria este întotdeauna aristocratică. O elită/aristocrație, ca minoritate privilegiată, are o evoluție organică: se formează, luptă pentru putere și profitând de putere, ajunge să decadă pentru a fi înlocuită de altă minoritate. Decadența cumva inevitabilă, intervine din rațiuni psihologice (cu timpul, elita guvernantă își pierde energia și vitalitatea) și din rațiuni biologice-sociale (moștenitorii nu au forța energia fondatorilor). În fine, stabilitatea și echilibrul social nu pot fi menținute decât dacă această decadență este contrabalansată prin circulația pacifică a elitelor care nu se poate produce decât prin reinnoire. Adică atunci când elita guvernantă își reîmprospătează componența integrându-i pe cei veniți de jos și debarasându-se de „*menștrii săi cei mai compromiși*“. Dacă această mișcare se blochează, se creează premisele revoluției. Tentant, mai ales pentru cei care au intoleranță la democrație (așa cum printre sociologii români chiar mai mare breslei s-a pronunțat public), modelul sociologic al lui Pareto se potrivește la fa totalitarismului comunist, iar ce a urmat după din '90 n-a fost decât reîmprospătarea fostei elite guvernante. Brelanul P.Roman - Năstase - T. Meleşcanu constituie tocmai configurația emblematică pentru noua generație ce urmează să ne diriguiească. O sinteză în eșalonul secund din PCR și odraslele foști to'arâși care-au învățat prin Occident, mult mai mult decât la gât cravatei cum leagă nodul. Elita guvernantă din vremea plasând-o în categoria vulpilor vicleme Pareto o denumea „*pluto-demagogică*“. Să mai potrivească? Într-un fel, da. Însă bănuiesc adunat prin crimă și jaf, deci capitalul pe comunist, e mai murdar ca oricând în istorie iar demagogia mai găunoasă, căci, pervertirea moral-intelectuală comunistă se dovedește ireversibilă. -

gabriel chifu

ALEȘII CEILALȚI

ține de inefabil. Fiecare comunitate își creează propriile sale elite, după criteriile sale și aceste elite nu coincid. Exemplu? Într-un fel arată elita în viziunea „României literare“ și în alt fel în selecția „Literaturii“; într-un fel arată elita pe care mizează Uniunea Scriitorilor și altfel aceea pe care încearcă s-o pună în lumină Academia Română. Aici mi s-ar putea replica faptul că, în realitate, elita este totuși una singură și că noi știm toți care este adevărata elită și mai știm că una dintre cele două reviste și una dintre cele două instituții de cultură se încapățânează să arunce în joc false ierarhii, încurcă mințile oamenilor cu o scară de valori deformată. Dacă e așa, de ce se încapățânează? Poate tocmai din frustrare, poate tocmai din sentimentul anumitor oameni că ei nu mai sunt acceptați în trenul elitelor (sau nu mai sunt doar ei în acest tren sau, alții, dacă sunt, merg pe scara acestui tren...).

În asaltul pe care elitele sunt silite să-l suporte permanent e de remarcat că elitele sunt atacate din toate părțile, sunt aidoma unei cetăți care a fost înconjurată. Fiindcă nu e vorba numai despre neînțelegerea contestare a elitelor din partea mulțimii de grafomani fără talent și cultură. Aceasta este cumva previzibilă, de înțeles și deja se pot găsi mijloace de a para loviturile.

Dar elitele mai sunt negate de o categorie mult mai sofisticată, formată din cei care se auto-proclamă genii: aceștia sunt niște ființe strănii - sunt locuitorii unui regat iluzoriu în care ei sunt regele și ei sunt singurul locuitor. Ei sunt deseori convingători în demonstrația lor de o vehemență plină de strălucire cum că unul sau altul dintre scriitorii recunoscuți sunt cu totul lipsiți de valoare, absolut convingători până la proba simplă rezumată într-o întrebare - dar dumneata ce-ai scris, ce scrii?, și atunci tot eșafodajul construit de ei se spulberă ca o casă de cenușă. Dramatic, nimeni dintre cei din jur nu recunoaște piramida pe care vor s-o impună ei, cu ei în vârf. Această piramidă este o realitate care există doar în mintea lor.

La seria de atacuri pe care le primesc elitele, mai trebuie adăugat încă unul: nici instituțiile statului nu se dau în vânt după elite. Și dacă urmărim ce elită pe dos este elita politică de la noi (sigur, sunt și oameni politici onorabili și chiar personalități admirabile, dar sunt, vai, și atâția agramați, incompetenți, hahalere...), este chiar firesc să fie așa. Am urmărit cu câțiva timp în urmă discursurile câtorva parlamentari și oficiali locali. Le-am urmărit cu stupefacție și chiar cu spaimă: nivelul intelectual, de mentalitate și de percepere a realității al unora dintre ei era bulversant de scăzut. Am avut o revelație: dacă asemenea oameni ajung să ne reprezinte, ajung în fruntea treburilor, atunci este de mirare că țara aceasta se mai ține pe picioare. Ascultându-i, mă simțeam așa cum m-aș fi simțit dacă m-aș fi aflat într-un avion cu o bunică oarbă și surdă la pupitrul de comandă al aparatului.

În asemenea condiții, ar fi cumva de mirare dacă elitele preferă să se izoleze să trăiască marginal, „să se retragă în munți“, vorba unui prieten, să dispară sub carapacea lor aidoma broaștelor țestoase răbdătoare și înțelepte, pregătindu-se pentru alt veac, mai ospitalier? Aici poziția mea defetistă ar putea fi amendată, cu îndreptățire, de promotorii unei atitudini pozitive: elitele trebuie să lupte, să câștige și să dea tonul, să-și impună punctul de vedere. Tocmai de aceea sunt elite sau numai astfel sunt elite.

Și încă o remarcă despre aleși și despre ceilalți: democrația, normalitatea în îndeletnicirile culturale este echivalentă cu o egalitate a șanselor la start, nu cu egalitatea la capătul cursei. La capătul cursei, aplaudăm diferența și repudiem nivelarea cenușie și nenuanțată. Acolo, doar pentru câțiva sunt pregătite cununile de laur și urale, restul sunt uitați, nu contează. Aceasta este regula numărul unu, elementară, a jocului. Dacă nu suntem în stare s-o deprindem, mai bine să ne îndepărtăm de zona artistică, literară, căci vom sfârși răpuși de otrăvurile propriei noastre neputințe.

ELITE, TERMITE, AMANITE

tele, se cuvine, la rândul lor, a fi nuanțate: există termite frenetice și termite lenevoase, termite viclene și termite blazate. Ce le face, însă, pe toate să fie termite: roaderea fundamentelor gândirii, distrugerea ideilor, blamarea spiritului autentic și inovator? Nu pot să nu fiu autoironică față de aceste patetisme.

Elitele și termitile se deosebesc, mai întâi, numeric: deoarece elitele se împuținează, iar termitile se înmulțesc vertiginos. Sonor vorbind, elitele și termitile s-ar potrivi în două versuri, înșuruite unul după celălalt. În jocul absurd (și cacofonia) din titlu, le-am adăugat cuvântul Amanite, deoarece Amanitele sunt, în majoritatea lor ciuperci otrăvitoare. Or, sensul de otrăvă există cu precădere în termite, iar, uneori, și în elite (atunci când acestea, în dulcea lor truffie, uită să mai privească înspre cei de jos).

Termitile sunt turma și haita; elitele pot fi și ele grupate într-o „gașcă“ (iertat să-mi fie termenul grobian, pe care, însă, îl folosesc intenționat). Elitele se adună de la sine, pe bază de filiații spirituale; termitile, din urgență agresivă. Nu mă consider ca făcând parte nici dintr-una, nici din cealaltă, pentru că împărțirea lumii în pătrățele cu statut clar este depășită. Sunt preferate griurile și viața însăși ia această turnură (cu suișuri și coborîșuri), iar nu albul sau negrul. Hibrizii, „centaurii“, jumătățile de om pe jumătăți de iepure șchiop sunt la modă astăzi, iar societatea noastră încurajează mixtura. Și totuși, din trecutul recent al românilor, mi-aduc aminte două lozinci strigate în timpul mineriadelor: „Noi muncim, nu gândim!“ și „Jos intelectualii!“ Cum profețiile apocaliptice se țin lanț, probabil că termitile se simt în largul lor.

alexandra cesereanu

iferența dintre elite și termite ar trebui să fie una la nivelul profunzimii de gândire și acțiune, dar vorbele acestea sună desuet. Căci elitele pot și nu pot fi elite, iar termi-

CRIZA ELITELOR?

nicolae balotă

Printre diferitele crize - economice, politice, morale, culturale - care bântuie în zilele noastre, este evidentă o anumită criză de autoritate. Nu este vorba, firește, doar de autoritatea politică, a puterii în stat. Nu numai oamenii politici reprezintă autoritatea într-o societate. Sunt numeroși reprezentanți ai Justiției, ai Bisericii, ai Școlii, ai vieții științifice sau cultural-artistice care pot să devină „autorități”, nu numai în domeniul lor, ci în genere în opinia publică, ba chiar și în viața societății. Oamenii de prestigiu, prin viața sau prin opera lor, reprezintă asemenea „autorități”, de care - îndeosebi lumea fostă comunistă din Est duce azi, în mare măsură, lipsă. Dar nu numai în Răsărit, ci și în Occident se observă o anumită derută a acestor autorități morale. Trăim, oare, o criză a elitelor? Civilizația actuală traversează atâtea situații critice încât a constata o asemenea criză, alături de multe altele nu constituie nici o noutate.

Analizând situația actuală a elitelor din societatea occidentală, se poate observa - din capul locului - o întunecare a conceptului însuși de „elită”. Persoane ce dispun de autoritate în diverse domenii ale culturii sau vieții publice refuză să se considere ca aparținând unei elite. De unde această repudiere a unei noțiuni, a unei conștiințe? Elitismul a devenit, întrucâtva, obiectul unor atacuri, al unor critici total negative. S-ar părea că elitele și o anume conștiință elitistă ar fi incompatibile cu democrația, cu spiritul egalitar democratic.

Nu se poate vorbi într-atât de o lipsă a unor asemenea personalități de elită, în societatea actuală, cât de un vid al conștiinței elitare. Cu alte cuvinte, criza elitelor înseamnă, cred, mai degrabă o întunecare a conștiinței de sine, a responsabilității pe care reprezentanții elitelor trebuie să o aibă față de masa comunității din care fac parte, din corpul națiunii lor, dacă nu chiar al umanității întregi. O anumită ideologie, aș putea vorbi de o adevărată erezie antielitistă, s-a răspândit în secolul nostru în Occident. Se consideră - uneori din motive ce țin de un egalitarism democratic - că elitele sunt, ca o categorie a individualităților excepționale, o realita-

te socială potrivnică spiritului democratic. A te distinge prin talent, prin calități personale, printr-o formație deosebită, prin avere, putere, ca să nu mai spun prin naștere, a devenit, în ochii multora dintre contemporanii noștri, o particularitate suspectă, dacă nu reprobabilă. O anumită psihologie a resentimentului, mai popular spus, o anumită invidie a existat întotdeauna la adresa **excepțiilor**. Acest resentiment s-a manifestat exploziv împotriva vechilor elite sociale, bazate pe o origine nobiliară. Revoluția franceză, mai ales, apoi mai radical cea rusă au decimat aristocrațiile, elitele nobiliare ale țărilor în care au izbucnit și chiar mult dincolo de hotarele acestora. Dar în secolul nostru asemenea elite nu mai există, sau există sub o formă disparentă în cele mai multe din țările occidentale. Resentimentul antielitist s-a extins, în schimb, în epoca noastră, și la alte categorii, chiar și la cele constituite din persoane ce se bucură ca indivizi de mare notorietate, dispunând de un larg capital de simpatie publică. Epoca noastră este cea dintâi în istorie care și-a construit, cum spunem, un fel de ideologie antielitistă. Aceasta n-a fost și nu este dominantă doar în grupurile largi, în comunitățile din care fac parte elitele, ci este împărtășită adeseori de elitele înseși. Căci, de fapt, critica elitelor a pornit de la ele însele. Elitele și-au subminat propria conștiință, trădându-și adeseori menirea lor în societate.

Voi reveni, desigur, la situația elitelor occidentale. Dar dacă acestea vădesc azi o anumită derută, ne apar destabilizate, se dovedesc prea adeseori incapabile de a-și asuma rolul lor de orientare, de mentori ai societății, ele există totuși. Situația este mult mai gravă în țările din Răsărit, multă vreme subjugate de totalitarismul comunist. Unul din fenomenele cele mai grave, care a ieșit din plin la iveală după ce popoarele au alungat pe tiranii ce-i dominaseră, a fost lipsa unor elite care, prin valoarea lor recunoscută, deci prin prestigiul, prin autoritatea lor să se constituie în promotorii, în diriguitorii procesului de transformare democratică. Firește, toate țările de est dispuneau de un număr mai mic sau mai mare de individualități valoroase, pe un plan sau altul, într-un domeniu sau altul: social-politic, religios, moral, cultural, științific sau artistic. Ceea ce lipsea acestor personalități incontestabil de elită (și în mare măsură le mai lipsește încă) este experiența, conștiința, și coeziunea unor elite. De aici, îmbulzeala falselor elite, a impostorilor, a incompetenților la pârghiile societăților și statelor în transformare. De aici, mai ales, reușita de care au dat dovadă (în unele state de răsărit, printre care în țara noastră, mai mult decât în altele) unii vechi reprezentanți ai aparatului puterii comuniste. Ei au izbutit să acapareze pârghiile puterii sau să le dețină în continuare. Oricât de incompetenți, de incapabili, de submediocri, ei dispuneau în orice caz de două atuuri ce le lipseau unor noi elite în formare: experiența în exercitarea, chiar abuzivă, a puterii, și coeziunea mai mare de grup, întrucât era vorba de mai vechi compliciți de tip mafiot.

Reprezentanții aceștia ai vechii puteri comuniste, aparatnicii, ca și o bună parte din autoritățile constituite în diverse domenii ale științei, tehnicii sau artelor din țările de est n-au alcătuit niciodată o adevărată elită a acestora. A existat în aceste țări o nomenclatură, dar nu e elită. Aceasta pentru că structura recrutării personalului conducător, de răspundere, din aceste state se împotriva constituirii unei elite autentice. În aceasta rezidă, de altfel, chiar unul din motivele prăbușirii, a falimentului dezastruos al regimurilor comuniste. Într-adevăr, nu există societate, comunitate de orice natură care să nu-și secrete elita sa. Or, regimurile comuniste au făcut totul pentru ca să împiedice constituirea elitelor. Ele au promovat elementele care dădeau dovadă de obediență, de supunere la ordinele de mai sus, de lipsă totală de inițiativă de originalitate creatoare, de imaginație proprie de curaj personal. În recrutarea cadrelor conducătoare se privilegiau mediocrii prudenți, lipsiți total de caracter, supuși ordinelor de mai sus ale unui tiran, ale „Partidului”. Nu e de mirare că, cu asemenea criterii de selecție, nu se ajungea la promovarea celor mai valoroși, mai competenți, mai curajoși, mai plini de inițiativă, deci a acelor care ar fi putut alcătui în preună cu alții o adevărată elită. Un grup de asemenea aparatnici era în mod firesc la cheremul unuia dintre ei, dotat cu ceva mai multă șiretănie, mai multă pricepere în a-i manevra pe ceilalți, o mai mare tenacitate în arivismul decât ceilalți. Cu asemenea conducători nu este de mirare că o țară se duce de răpă.

Situația este cu totul alta în democrațiile occidentale. Cu toate rezervele secolului nostru față de „elitism”, alcătuirea elitelor conducătoare continuă să fie mult mai firească. Ea este desigur aceeași în toate democrațiile occidentale. Dar peste tot funcționează câțiva factori aproape identici. Înainte de toate, nu este privilegiată o clasă socială sau o castă, prin excluderea celorlalte. „Originea socială” - criteriu primitiv care a produs atâtea discriminări brutale și neroade în comunism, este exclus în democrație. Apoi, o elită se formează printr-o lungă și adeseori grea ucenicie. Metodele de formare nu sunt peste tot aceleași. În Franța ceea ce se numește „calea regală” o constituie „marile școli” prestigioase, în care admiterea face pe baza unor concursuri foarte grele Școala Normală Superioară, Școala Națională de Administrație, Politehnica (nimic comun între unica Politehnică și numeroasele, obișnuitele Institute tehnice pentru formarea inginerilor) și alte câteva asemenea școli în care se formează elitele administrative, politice și culturale ale țării. În Statele Unite nu lipsesc universitățile de mare prestigiu. Dar elita se formează, în această țară, mai degrabă prin experiență managerială, îndeosebi în întreprinderi. Apoi, dacă în Franța elitele politice se formează îndeobște total din viața publică, politică, în Statele Unite, alternarea activităților financiare, eco-

(continuare în pagina 23)

CULTURĂ ȘI MENTALITATE

gheorghe ceaușescu

Când se vorbește despre arta plastică greco-romană vine automat în minte sculptura; numele unui Phidias, Praxiteles, Scopas sunt cunoscute oricărui om de cultură, operele lor, fie originalele, fie copii realizate în Antichitate, se văd în marile muzee ale lumii. Frizele menonului de pe Acropolea din Atena, realizate de Phidias, care se găsesc la British Museum, Venus din Milo și Victoria de la Sathotrace, la Luvru, celebrul grup statuar cocoon, care i-a prilejuit lui Lessing un faimos meu, statuia lui Augustus de la Prima Porta sunt numai câteva exemple care revin ori de câte ori te pomenită Antichitatea greco-latină. Dar pictura? Câți își amintesc, cu excepția specialiștilor, de nume ca Zeuxis, Polygnotos, Parharpas? Câți pot da exemple de picturi celebre din epoca a istoriei omenirii? Dacă am judeca lucrurile din acest punct de vedere, am conchide că pictura era în ochii anticilor net inferioară sculpturii, un sofism determinat de o premisă teologică: în orice săpătură făcută în orașele antice se găsesc din abundență statui, în timp ce pictura, realizată pe materiale perisabile - pânză, lemn - a fost distrusă - ne-au parvenit doar câteva fresce, câteva portrete funerare pe lemn, câteva copii pe mozaicuri - de implacabilul timp.

Cu toate acestea, anticii prețuiau mult mai mult pictura, uneori chiar mai mult decât sculptura. Au existat numeroase școli și tendințe, pe care găsim în textele literare dar pe care, cu excepția picturilor de pe vase, nu le putem urmări în realizarea lor. Astfel, știm că în timpul vieții lui Platon a apărut un nou tip de pictură, numită *grafia* (în traducere „zugrăvirea umbrelor“), o tehnică înrudită cu cea a impresioniș-

tilor, care îl irită mult pe elevul lui Socrate, deoarece era creatoare de iluzii, ceea ce contravenea sistemului său filozofic a cărui finalitate era cunoașterea realității în sine și nu umbra realității; cu toate acestea se simte din violența cu care discută el noua tehnică picturală că aceasta l-a sedus împotriva voinței sale!

Când Horatius vrea să sublinieze în *Arta Poetică* similitudinile între arte, el formulează o sintagmă rămasă celebră: *ut pictura poesis* - „pictura este similară poeziei“. Este semnificativ faptul că poetul augustan recurge la pictură și nu la sculptură (el ar fi putut spune foarte bine *ut sculptura poesis*), ceea ce demonstrează popularitatea și prestigiul de care se bucura arta unui Zeuxis în lumea greco-romană. Și tot semnificativ este faptul că Horațiu începe *Arta Poetică* cu descrierea unui tablou: „Dacă un pictor ar uni un cap omenesc cu un gât de cal și ar așeza variate pene pe membre adunate de pretutindeni, încât ceea ce în partea superioară ar fi o femeie frumoasă, iar în cea inferioară s-ar sfârși în chip rușinos într-un pește negru, vă ați putea stăpâni râsul, prieteni?“ Tabloul pe care-l zugrăvește poetul caricaturizând reprezintă o ființă imaginară, fantastică pe care el o respinge. Licența artistică nu poate merge atât de departe, afirmă el sentențios în versurile imediat următoare. Arta, fie ea poetică, fie ea picturală, trebuie să rămână în limitele verosimilului. Punctul de vedere exprimat de poet este cel al unui artist și teoretician adept al clasicismului.

Este oare tabloul înfățișat de Horațiu o pură invenție? Exista oare în epocă ceva similar sau el este rodul imaginației pure a poetului? Sigur, îngroșarea caricaturală îi aparține. Dar ideea unei asemenea înfățișări?

Mitologia greco-romană este plină de ființe ciudate, sfincși, gorgone, sirene, centauri, combinații între om și animale. Chiar dacă ele se vedeau prin temple (templele în lumea romană aveau și funcția de muzeu) reprezentate în opere de artă, ele nu aveau de ce să-l indigneze pe Horațiu, deoarece făceau parte din universul mitologic acceptat de poet (ele se întâlnesc în opera sa, de pildă sirenele, Charibda). De aceea nu cred că din acest domeniu putea să provină imaginea din debutul *Artei Poetice*.

În schimb, oricine privește arta Orientului antic va fi frapat de amestecul de elemente

zoologice și antropologice care domină în sculptură și basoreliefuluri: tauri înaripați cu chip omenesc, Ghilgameș, un trup de om cu cap de leu, în Mesopotamia, trupuri umane cu capete de vulturi, cu capete de lei, trup de leu cu cap de om, în Egipt se întâlnesc la tot pasul atât în sculpturi, cât și în picturi și frize. Iar din pictura orientală puține au ajuns până la noi. Probabil asemenea opere vor fi sosit și la Roma unde le va fi văzut Horațiu (nu avem știri să fi făcut o călătorie în Orient) și se va fi inspirat pentru versurile de început ale *Artei Poetice*.

Astfel, tabloul descris de poet are, în opinia mea, ca model o pictură orientală sau mai bine spus trăsături ale picturilor orientale pe care poetul le-a îngroșat pentru caricaturizare. Fantasticul predomină în arta orientală, în timp ce arta augustană este clasicizantă. Dionis din Halicarnas, un istoric și un teoretician literar grec, care a trăit la Roma în a doua jumătate a secolului I î.d.Cr., transmite informația că datorită adoptării de către romani a aticismului acest curent literar a revenit la modă în tot imperiul. Ca orice roman autentic Horațiu este un adversar al Orientului: el „urăște luxul persan“, nu acceptă „calculul babiloniene“, adică astrologia nu se încrede în mistica orientală; el este un admirator al Greciei clasice, a cărei literatură o elogiază, dar respinge Grecia orientalizată de după Alexandru Macedon. „Modernistul“ Horațiu, susținătorul scriitorilor contemporani lui, pe care-i consideră indiscutabil superiori predecesorilor, își răstoarnă criteriile axiologice când e vorba de literatura greacă, socotind că, prin excepție, la greci literatura veche, adică literatura din secolul lui Pericles, o depășește cu mult ca valoare pe cea din secolele următoare, dominate de influențele regiunilor de dincolo de Marea Egee. Începutul *Artei Poetice* este și el expresia respingerii Orientului de către un scriitor atașat sincer valorilor pe care le-a cultivat Augustus erijându-se în campionul Romei și al Occidentului aflat în conflict ireductibil cu imperiul răsăritean condus de Marcus Antonius și Cleopatra.

Clasicismul augustan este expresia artistică a antagonismului roman față de Orient. Râsul pe care-l stârnește tabloul înfățișat în *Arta Poetică* marchează cenzura care desparte două zone de cultură și mentalitate.

(urmare din pagina 22)

sau administrative, cu cele propriu-zise, deci de exercițiu al puterii sunt mult frecvente. Elitele culturale nu se bucură tot de aceeași autoritate (în Franța cele re au o prezență în viața publică mai mare decât în cea a literației britanici, germani sau spani în țările lor).

dar deosebirile între tipurile de formație elitare între structura diferitelor elite, între rolurile respective nu se remarcă doar între diferitele

țări sau continente. Putem urmări, în timp, în evoluția diverselor elite, modificarea lor. Iată, de pildă, transformările elitei politice franceze în acest secol: s-a trecut de la epoca așa-zisilor „notabili“ din timpul celei de-a treia republici, deci până în 1940, la elita gaullistă formată în marile școli de administrație națională apoi la tehnocrații cu specializări financiar-economice și cu experiență de tip managerial. Azi, elita politică, în Franța dar și în alte mari democrații occidentale, pretinde, pe lângă experiența într-un domeniu sau altul al administrației publice

sau private, o formație specială în arta comunicării. Elitele trebuie să fie mediatice, să știe să comunice pe marile canale de informație.

Criză a elitelor, ne întrebăm la începutul acestor reflecții? Omenirea nu poate să existe fără elite. E nevoie de acestea, ca și de o nouă conștiință elitară, o conștiință ce nu e aceea a privilegiilor de care se bucură o elită, ci a îndatoririlor, a înaltelor sale responsabilități. Căci numai oamenii care se simt datori față de semenii lor cu ceea ce au în ei mai bun, mai valoros, pot face cu adevărat parte dintr-o elită.

1). Distinsa Eugenia Vodă ne introduce în secretele filmelor de pre-tutindeni.

2). De când și-a lăsat mustața, prozatorul Ștefan Agopian nu mai pune bărbi.

3). Doi *stranieri* cu numeroase contribuții în literale române: Marco Cugno și Dumitru Țepeneag.

4). Alexandru George, colaboratorul nostru permanent, a căpătat o strângere de mână și de la Zaharia Stancu.

5). Aurel Rău cu mâna spre Laurențiu Fulga, dar cu privirile către Virgil Teodorescu.

Textul *Cioburi de oglindă* (pag. 8-9) din numărul trecut al revistei noastre aparține domnului Mihai Stoian.